

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

**Қазақстан Республикасының екінші
деңгейдегі банктері активтерінің
сапасын бағалау нәтижелері бойынша
қорытынды есеп**

2020 жылғы ақпан

МАЗМҰНЫ

1.	Кіріспе.....	6
2.	АСБ бағдарламасының жалпы сипаты	9
2.1.	Ұйымдық құрылым	9
2.2.	Әдіснамаға шолу	10
3.	Жүйе деңгейіндегі нәтижелер.....	18
3.1.	Портфельдерді іріктеуді қалыптастыру	18
3.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	20
3.3.	Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы	23
3.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау.....	29
3.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	36
3.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	41
4.	Банк деңгейіндегі нәтижелер.....	43
4.1.	«Қазақстан Халық Банкі» АҚ	43
4.1.1.	Іріктеуді қалыптастыру	43
4.1.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	43
4.1.3.	Кредиттік досье талдауы және нәтижелер проекциясы	45
4.1.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	47
4.1.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	50
4.1.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	50
4.2.	«Сбербанк» АҚ ЕБ.....	52
4.2.1.	Іріктеуді қалыптастыру	52
4.2.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	52
4.2.3.	Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы.....	54
4.2.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	56
4.2.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	58
4.2.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	59
4.3.	«KASPI BANK» АҚ	61
4.3.1.	Іріктеуді қалыптастыру	61
4.3.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	61
4.3.3.	Кредиттік досьені талдау	63
4.3.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	65
4.3.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	67
4.3.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	67
4.4.	«ForteBank» АҚ.....	69
4.4.1.	Іріктеуді қалыптастыру	69
4.4.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	69

4.4.3.	Кредиттік досьені талдау және нәтижелер проекциясы	71
4.4.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	73
4.4.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	75
4.4.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	76
4.5.	«Банк ЦентрКредит» АҚ	78
4.5.1.	Іріктеуді қалыптастыру	78
4.5.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	78
4.5.3.	Кредиттік досье талдауы және нәтижелер проекциясы	80
4.5.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	82
4.5.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	83
4.5.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	84
4.6.	«АТФБанк» АҚ	87
4.6.1.	Іріктеуді қалыптастыру	87
4.6.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	87
4.6.3.	Кредиттік досье талдауы және нәтижелер проекциясы	89
4.6.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	91
4.6.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	93
4.6.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін айқындау	94
4.7.	«Еуразиялық Банк» АҚ	97
4.7.1.	Іріктеуді қалыптастыру	97
4.7.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	97
4.7.3.	Кредиттік досьені талдау	99
4.7.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	101
4.7.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	103
4.7.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін айқындау	104
4.8.	«First Heartland Jysan Bank» АҚ	106
4.8.1.	Іріктеуді қалыптастыру	106
4.8.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	106
4.8.3.	Кредиттік досьені талдау және нәтижелер проекциясы ...	108
4.8.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	110
4.8.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	112
4.8.6.	АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	113
4.9.	«Bank RBK» Банкі» АҚ	115
4.9.1.	Іріктеуді қалыптастыру	115
4.9.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	115
4.9.3.	Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы	117
4.9.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	119
4.9.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	121
4.9.6.	Капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін АСБ нәтижелеріне қатысты түзете отырып айқындау	122

4.10.	«Альфа-Банк» ЕБ» АҚ.....	124
4.10.1.	Іріктеуді қалыптастыру	124
4.10.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	125
4.10.3.	Кредиттік досье талдауы	126
4.10.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	128
4.10.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	130
4.10.6.	АСБ нәтижесіне түзетумен капиталдың жеткіліктілік коэффициентін анықтау	131
4.11.	«Altyn Bank» АҚ (China Citic Bank Corporation Limited ЕБ)	132
4.11.1.	Іріктеуді қалыптастыру	132
4.11.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	132
4.11.3.	Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы.....	134
4.11.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	135
4.11.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	137
4.11.6.	Капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін АСБ нәтижелеріне қатысты түзете отырып айқындау	138
4.12.	«Нұрбанк» АҚ.....	140
4.12.1.	Іріктеуді қалыптастыру	140
4.12.2.	Кепілдікмен қамтамасыз етуді бағалау	140
4.12.3.	Кредиттік досьені талдау	142
4.12.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	144
4.12.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	146
4.12.6.	АСБ нәтижесіне түзетумен капиталдың жеткіліктілік коэффициентін анықтау	147
4.13.	«Банк Хоум Кредит» АҚ ЕБ.....	150
4.13.1.	Іріктеуді қалыптастыру	150
4.13.2.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	150
4.13.3.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	152
4.13.4.	Капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін АСБ нәтижелеріне қатысты түзете отырып айқындау	152
4.14.	«Банк ВТБ (Қазақстан)» АҚ ЕҰ.....	154
4.14.1.	Іріктеуді қалыптастыру	154
4.14.2.	Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау	154
4.14.3.	Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы.....	156
4.14.4.	Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау	158
4.14.5.	Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау	160
4.14.6.	СБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау	161
5.	Түзету шараларының жоспарлары	162
5.1.	Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері бойынша қорытындылар мен шаралар	162
5.2.	Бағдарламаға қатысушы банктерге арналған түзету шараларының жоспарлары	165

6.	Кейінгі қадамдар	167
	А қосымшасы. Қысқартулар тізімі	170

1. Кіріспе

2019 жылы Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі (ҚҰБ) 14 аса ірі банктің активтерінің сапасына бағалау (АСБ) жүргізді, олар Қазақстанның банк жүйесі үшін экономикалық маңыздылығы тұрғысынан іріктеліп алынды. Банктер тұтастай алғанда бүкіл банк секторының тиісті көрсеткіштеріне қатысты қарастырылатын банктердің репрезентативтілігін қамтамасыз ету үшін активтердің жалпы көлемі және кредиттік портфельдің көлемі бойынша сұрыпталды – іріктелген банктердің үлесіне елдің банк активтері жалпы көлемінен 87%-ы және банктердің жалпы несие портфелінің 90%-ы тиесілі болды.

Активтердің сапасын бағалау (АСБ) – бұл халықаралық қаржылық есептілік және пруденциялық реттеу стандарттарына негізделген, бұл ретте қаржы реттеушісінің қаржылық есепке алудың және тәуекелдерді бағалаудың қолданыстағы практикасына пруденциялық көзқарасын көрсететін тәсіл. Қол жеткізілген тексерудің мақсаты банк активтеріне объективті және әділ көзқарасты, сондай-ақ қарастырылатын банктер капиталының жеткіліктілігін шынайы және әділ бағалауды қамтамасыз ету болды.

2019 жылғы 30 желтоқсанда ҚҰБ жүйе негізіндегі АСБ нәтижелері бойынша есепті¹ жариялады, онда мыналар сипатталды:

- АСБ түпмәтіні және мақсаттары, сондай-ақ жалпы тәсілі;
- АСБ шеңберінде жұмыстардың әрбір блогының әдіснамасы;
- Жүйе негізіндегі АСБ алдын ала нәтижелері, сондай-ақ бағдарламамен жұмысты аяқтау үшін қажетті кейінгі қадамдар – ол сәттен бастап нәтижелердің ашықтығын қамтамасыз ету кезеңімен жұмыс аяқталған болатын, оның нәтижелері бойынша АСБ кейбір нәтижелері қосымша талдап тексерілді, сондай-ақ нәтижелері қатысушы банктерге жеткізілді.

Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері бойынша 2019 жылғы 30 желтоқсандағы есепте ұсынылған АСБ нәтижелеріне сәйкес, Қазақстан Республикасының банк жүйесі деңгейінде АСБ есепті күнгі жағдай бойынша (2019 жылғы 1 сәуір) капитал тапшылығы байқалмайды (барлық қатысушы банктердің нәтижелерін жинақтау); k1 және k2 нормативтері АСБ бағдарламасының нәтижелерін ескере отырып жүйе деңгейінде орындалады.

- Шоғырландырылған деңгейде, ең төмен пруденциялық деңгейге қатысты k1 капиталының қоры күтілетін кредиттік шығындарды барлық түзетуді ескере отырып және АСБ нәтижелері бойынша активтерді қайта бағалай отырып 70%-ға жуық құрайды (капитал қорымен салыстырғанда АСБ дейін шамамен 105%);
- Осыған ұқсас, АСБ нәтижелері бойынша жүйе деңгейінде k2 капиталы қоры пруденциялық тұрғыдан алғанда тәуекелдерді жабу үшін жеткілікті (мысалы, ұжымдық резервтеу үлгілерін бағалау, баланста есепке алынатын жылжымайтын мүлік объектілерін қайта бағалау, сондай-ақ кредиттік құнсызданудың пруденциялық триггерлерін қолдану бөлігінде).

АСБ нәтижелері міндетті түрде капиталға әсер етпейді немесе банктердің қаржылық есептілігінде көрсетілмейді. Біріншіден, АСБ әдіснамасында консерватизмнің белгілі бір үлесі салынған, ол реттеушінің бухгалтерлік есеп стандарттарының ережелерін қолдануын түсіндіруге пруденциялық тәсілде көрінеді. Екіншіден, АСБ бағдарламасы одан кейін банктердің портфельдерінде өзгерістер болған 2019 жылғы 1 сәуірдегі

¹ 2019 жылғы 30 желтоқсандағы «Жүйе деңгейінде ҚР ЕДБ АСБ нәтижелері жөніндегі есеп» (3.2.2-бөлім)
<https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> және
http://finreg.kz/cont/20191226_Final%20system%20report_consolidated_v265389_на%20публикацию1py
мекенжайларында қолжетімді

жағдай бойынша нәтижені бағалайды. Бұл ретте көптеген банктер АСБ процесінің өзінде байқалып отырған нәтижелерді назарға алып, портфельдің сапасын жақсарту үшін шаралар қабылдады, сондай-ақ АСБ әдіснамасының талаптарына сәйкес болу үшін саясаттар мен процестерді, деректер мен жүйелерді жетілдіру жұмысын бастады. Соған қарамастан, банктердің бухгалтерлік есеп стандарттарын тікелей бұзуы тиісті кезеңдегі банктердің қаржылық есептілігінде көрініс табуға тиіс.

Осы есеп Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері бойынша 2019 жылғы 30 желтоқсандағы есепті толықтырады және АСБ нәтижелерін және кейінгі қадамдарды барынша толық сипаттайды, атап айтқанда:

- Тұтастай алғанда банк жүйесі деңгейінде және атап айтқанда жекелеген банктер үшін нәтижелерді барынша толық сипаттайды;
- Бұл нәтижелердің негізгі факторларын түсіндіреді;
- Қадағалау органдары мен банктер арасында жүргізілген, өзара іс-қимыл мен талқылауды ескеретін кейінгі қадамдар мен түзету шараларының жоспарларын сипаттайды.

АСБ нәтижесі, 2019 жылғы 1 сәуірден кейінгі активтердің сапасын арттыру және капиталдандыруды қолдау шараларын бағалау, сондай-ақ 2017 жылдан бастап іске асырылып келе жатқан Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасы банк секторында, жүйе деңгейінде, сол сияқты жекелеген банктердің деңгейінде де капитал тапшылығының жоқ екендігін растайды.

2019 жылғы 1 сәуірден бастап қазіргі уақытқа дейін банктерде портфельдің сапасын жақсарту, қарыздар бойынша қосымша кепілмен қабылдау, берешектерді өндіріп алу, капиталдандыруға қолдау көрсету жөніндегі іс-шаралар жүргізілді.

Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі (бұдан әрі – Агенттік) АСБ нәтижелері бойынша түзету іс-қимылдарының шеңберінде банктердегі ішкі саясаттар мен рәсімдерді жақсарту бойынша қабылдаған шаралар банктерді қалыпқа келтіру процесін аяқтауға мүмкіндік береді және жаңа жүйелі тәуекелдерді қалыптастыру мүмкіндігін болдырмайды.

Кейінгі айлар ішінде Агенттік және ҚҰБ тәуекелдерді басқарудың анықталған басым салаларын дамытуға бағытталған, сәйкес келетін және тиімді шаралардың енгізілуін қамтамасыз ету үшін қатысушы банктерде түзету шараларының жоспарларын іске асыру мониторингін жүзеге асыратын болады. Бұл жоспарлар, өзгеден басқа, тәуекелдерді басқару тәсілдерін, үлгілерді, бизнес-процестерді, саясаттар мен рәсімдерді, сондай-ақ жүйелер мен деректерді жетілдіруге бағытталған шараларды қамтитын болады.

Бұдан басқа, банктік процестерді және қаржылық қадағалау процестерін одан әрі дамыту мақсатында жүйелік өзгерістерді іске асыруды қолдау мен жүргізуге бағытталған жекелеген қадағалау шаралары жүзеге асырылатын болады – тәуекелге бағдарланған қадағалаудың жаңа немесе жетілдірілген элементтерін енгізу, реттеушілік есептілікті және талдаманы жетілдіру және т.б.; толығырақ сипаттау осы есептің 6-бөлімінде келтірілген.

ҚҰБ мен Агенттік бұдан әрі де басым бағыттар, іске асырылып жатқан түзету шаралары және түзету шараларының тиімділігін және орындылығын қамтамасыз етуге бағытталған қадағалау органдарының кез келген қосымша іс-қимылдары бойынша жан-жақты ақпаратты ұсынатын болады.

Осы есеп мынадай бес негізгі бөлімнен тұрады:

- 2. *АСБ бағдарламасының жалпы сипаты:* жүргізілген жұмыстың ұйымдық құрылымы және әдіснаманың қысқаша сипаты ұсынылды;
- 3. *Жүйе деңгейіндегі нәтижелер:* ауқымды жұртшылық үшін Қазақстан банк жүйесі активтерінің сапасына қатысты ашықтықты арттыру мақсатында тұтастай алғанда банк жүйесі деңгейінде ұсынылған, қорытынды нәтижелерге негіз болған АСБ жұмыстарының өзара байланысты блоктарының нәтижелері ұсынылды;
- 4. *Банк деңгейіндегі нәтижелер:* жекелеген банктер деңгейінде қорытынды нәтижелерге негіз болған жұмыстардың өзара байланысты блоктарының нәтижелері ұсынылды;
- 5. *Түзету шараларының жоспарлары:* АСБ нәтижелерінің кейінгі қызметте қалай ескерілетінін көрсету үшін банктерге арналған түзету шараларының жоспарлары ұсынылды;
- 6. *Кейінгі қадамдар:* Қазақстанның банк және оның дағдарысты құбылыстарға қарсы тұру қабілетін жүйесін нығайту мен дамытуға бағытталған жалпы іс-қимыл жоспары белгіленді.

2. АСБ бағдарламасының жалпы сипаты

2.1. Ұйымдық құрылым

ҚҰБ мен Агенттік іске асырған АСБ бағдарламасы Еуропа Орталық Банкі (ЕОБ) 2014 жылы жүргізген және кейінгі бағалау циклдарын жүргізу кезіндегі тексеру сияқты қағидаттарды басшылыққа алды. Бағалау бағдарламасының әдіснамасын әзірлеген және іске асырған кезде реттеудің жергілікті ерекшелігі, сондай-ақ Қазақстанның қаржы жүйесінің ерекшеліктері ескерілгеніне қарамастан, негізгі құрамдас бөліктер, сондай-ақ ЕОБ жүргізетін бағалаудың жалпы философиясы өзгеріссіз сақталды. Бұл әсіресе тең жағдайлар объективтілігінің, салыстырмалы болуының және қамтамасыз етілуінің қағидаттарына, сондай-ақ қолданылатын консерватизм деңгейіне қатысты. Бұдан басқа, бағалау «үш қорғау желісі» деген тексерілген үлгіні пайдалана отырып, қадағалау саласындағы кәсіби және тәуелсіз аудиторлық компанияларды, инспекторларды, сарапшыларды, сондай-ақ ҚҰБ мен Агенттіктегі шешімдерді қабылдау құрылымдарын тарта отырып жүргізілді. Жұмыстар құрылымы Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері бойынша 2019 жылғы 30 желтоқсандағы есепте жан-жақты сипатталды.

Тұтастай алғанда, жұмысқа мынадай негізгі қатысушылар тартылды:

- ҚҰБ мен Агенттікке ұсынылатын деректер мен ақпараттың дұрыстығын бекітуге жауапты жоғары басшылық өкілдерін қоса алғанда, 14 қатысушы банк;
- АСБ жүргізу командасы (толығырақ сипаттау төменде келтірілген);
- ҚҰБ мен Агенттік Төрағалары басқаруындағы Басқарушы комитет;
- ҚҰБ/Агенттік Басқармасы

АСБ жүргізу командасы басқару әдіснамасын және тиісті құрылымын жүйелі түрде сақтауды, сондай-ақ сапаны қатаң түрде таргеттелген бақылауды жүргізу мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін үш қорғау желісіне бөлінді:

- Бірінші қорғау желісі екі топтан тұрды:
 - Банк командалары: тәуелсіз аудиторлық компаниялардың 500-ден астам қызметкері банктер ұсынатын деректердің жан-жақты талдауын жүргізді;
 - Тәуелсіз бағалаушы компаниялар: 70 компанияға жуық банктердің, сондай-ақ баланста ескерілетін жылжыматын мүлік объектілерінің құнын қайта бағалауды оларды банк командаларына валидациялауға бермес бұрын қамтамасыз етті;
- Екінші қорғау желісі ҚҰБ/Агенттіктің 35-тен астам инспекторынан тұрды, олар процесті сол орнында басқарды және банк командалары жүргізген талдау нәтижелерінің сапасына тәуелсіз бақылау жүргізді;
- Үшінші қорғау желісін ҚҰБ/Агенттік мамандарынан және АСБ саласындағы тәуелсіз сарапшылардан тұратын Бағдарламаны басқарудың орталық офисі (ББОО) ұсынды, олар АСБ әдіснамасын әзірледі, сондай-ақ бүкіл банктер/банк командалары бойынша олардың біркелкілігін қамтамасыз ету және АСБ әдіснамасының сәйкестігі үшін барлық нәтижелердің сапасына бақылау жүргізді.

2.2. Әдіснамаға шолу

АСБ 2 кезеңнен тұрды. 1-кезең шеңберінде жан-жақты талдау жасау үшін портфельдерді іріктеу рәсімі жүргізілді, 2-кезең шеңберінде провизиялардың аса жоғары деңгейіне, активтердің шамалы көлеміне және т.б. байланысты кейбір портфельдер АСБ аясынан алып тасталды. Осылайша, әрбір банкте АСБ аясына портфельдердің бірегей жиынтығы кірді. 2-кезең бір-бірімен байланысты 9 жұмыс блогын, сондай-ақ сапаны жалпы бақылауды және мониторингті² білдіретін оныншы блокты қамтыды. Тоғыз өзара байланысты блок банктердің баланстарын, сондай-ақ тәуекелдерді басқару мен есепке алудың негізгі аспектілерін бағалауға арналды – есепке алу стандарттарын және пруденциялық стандарттарды қолданудан бастап және жекелеген қарыз алушылар деңгейінде, сондай-ақ тұтастай алғанда бүкіл портфель деңгейінде кредиттік досьені жан-жақты талдаумен және күтілетін кредиттік шығындарды қайта есептеумен аяқтай отырып. Екі кезең бұдан әрі толығырақ сипатталды.

АСБ есепті күні ретінде 2019 жылғы 1 сәуір алынды – бүкіл талдау осы күнгі жағдай бойынша деректер негізінде жүргізілді. 2019 жылғы 1 сәуірден кейін алынған деректер де кейбір жағдайларда – мысалы, толық өтеу және жасырын қайта қаржыландырудың болмауы себебімен кредиттік досьені талдаудан алып тасталған жағдайда, қамтамасыз ету жағдайы айтарлықтай өзгерген (мысалы, бүліну немесе жоғалу), 2019 жылғы 1 сәуірде индекстелуі мүмкін құнның таяудағы бағалары болған және т.б. жағдайларда ескерілді.

Осыған дейін аталып өткендей, ҚҰБ Қазақстан Республикасының банк жүйесі үшін экономикалық маңыздылық өлшемшарты негізінде бағдарламаға қатысу үшін 14 банкті іріктеп алды. 1-сурет АСБ аясына кірген және маңыздылығының төмендеуі бойынша сұрыпталған банктердің тізбесінен тұрады.

² Толығырақ АСБ нұсқаулығының 1-10-бөлімдерінде сипатталды

1-сурет: АСБ аясына кірген банктер

№	Банк	
1		«Қазақстан Халық Банкі» АҚ
2		«Сбербанк» АҚ ЕБ
3		«KASPI BANK» АҚ
4		«ForteBank» АҚ
5		«Банк ЦентрКредит» АҚ
6		«АТФБанк» АҚ
7		«Еуразиялық Банк» АҚ
8		«First Heartland Jysan Bank» АҚ
9		«Банк RBK» Банкі» АҚ
10		«АЛЬФА-БАНК» ЕБ» АҚ
11		«ALTYN BANK» АҚ (CHINA CITIC BANK CORPORATION LIMITED ЕБ)
12		«Нұрбанк» АҚ
13		«Банк Хоум Кредит» АҚ ЕБ
14		«Банк ВТБ (Қазақстан)» АҚ ЕБ

1-САТЫ³

0. **Портфельдерді іріктеу:** 2019 жылғы мамыр – маусым аралығында жүргізілетін 1-кезең шеңберінде бүкіл активтер АСБ әдіснамасына сәйкес салыстырылатын портфельдерге топтастырылды. Портфельдерді іріктеу рәсімінің нәтижелері бойынша мынадай портфельдер анықталды:

1-кесте: АСБ аясында енгізілген, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің тізбесі

АСБ портфелі	Коды	Сипаты
Мемлекеттік құрылымдарға қарыздар	GOVGOV	Жергілікті және халықаралық мемлекеттік құрылымдардың қарыздары және басқа міндеттемелері ⁴

³ 2019 жылғы 30 желтоқсандағы «Жүйе деңгейінде ҚР ЕДБ АСБ нәтижелері жөніндегі есеп» (3.2.1-бөлім)

<https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> және

http://finreg.kz/cont/20191226_Final%20system%20report_consolidated_v265389_na%20публикацию1рус.pdf мекенжайларында қолжетімді

⁴ Кестеде барлық жерде кредиттік конверсия коэффициентін ескере отырып баланстық және баланстан тыс міндеттемелер ескеріледі

АСБ портфелі	Коды	Сипаты
Қаржы институттарына қарыздар	FINFIN	Қаржы ұйымдарының, банктердің, сақтандыру компанияларының, бағалы қағаздар нарығына қатысушылардың қарыздары және басқа міндеттемелері
Мемлекеттік корпорацияларға қарыздар	CORGOV	«Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-тың, «Бәйтерек» Ұлттық басқарушы холдингі» АҚ-тың, «ҚазАгро» ұлттық басқарушы холдингі» АҚ-тың және олардың 50%-дан асатын мемлекеттік қатысуы бар еншілес және қосалқы еншілес ұйымдарының қарыздары және басқа міндеттемелері
Корпоративтік қарыз алушыларға жылжымайтын мүлік сатып алуға, салуға берілген қарыздар	COREST	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес
Корпоративтік қарыз алушыларға инвестициялық қарыздар	CORINV	Корпоративтік қарыз алушыларға бизнес-жоспарға сәйкес ұсынылған және айтарлықтай өндіріс объектілерін, сондай-ақ өндірістік немесе көліктік инфрақұрылымды құруға, дамытуға немесе жаңартуға бағытталған инвестициялық қарыздар және басқа да міндеттемелер Бұл портфельге корпоративтік клиенттердің жылжымайтын мүлкімен қамтамасыз етілген міндеттемелері кірмейді (алдыңғы тармақ).
Ірі кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар	CORLAR	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес ірі корпоративтік клиенттердің қарыздары және басқа міндеттемелері
Орташа кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар	CORMED	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес орташа корпоративтік клиенттердің қарыздары және басқа міндеттемелері
Жеке тұлғалардың ірі қарыздары	RETLAR	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес жеке тұлғалардың айтарлықтай көлемдегі қарыздары және басқа да міндеттемелері
Жеке тұлғалардың жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген қарыздары	RETEST	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес
Автокредиттер және жеке тұлғалардың басқа да қамтамасыз етілген қарыздары	RETCAR	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес
Тұтынушылық кредиттер, кредиттік карталар және жеке тұлғалардың басқа да қарыздары	RETCON	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес
Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар	RETSML	АСБ ішкі анықтамасына сәйкес дара кәсіпкерлердің немесе заңды тұлғалардың – шағын корпоративтік қарыз алушылардың қарыздары және өзге де міндеттемелері

АСБ портфелі	Коды	Сипаты
САБҰ	DISASS	Стрестік активтерді басқару ұйымдарының (САБҰ) қарыздары және басқа міндеттемелері ⁵ .
Басқа да активтер	OTHASS	Секьюритизлендірілген активтерді қоспағанда, ХҚЕС 9 сәйкес амортизацияланған құны бойынша бағаланатын басқа да активтері ⁶
Банкпен ерекше қатынастар арқылы байланысты тұлғаларға қарыздар	RELATE	Қарыз алушының түріне (ірі немесе орташа корпоративтік клиенттер, жеке тұлғалар және т.б.) қарамастан банкпен ерекше қатынастар арқылы байланысты барлық тұлғалардың (БЕҚБТ) ⁷ қарыздары және өзге де міндеттемелері

Ескерту: бұл портфельдер АСБ мақсаттары үшін арнайы жасалды, соның салдарынан олар бойынша деректер ашық есептіліктің көрсеткіштеріне тікелей сәйкес келмейді. Бұл портфельдердің көрсеткіштерін жалпыға қолжетімді көрсеткіштермен кез келген салыстыру дұрыс болмайды, себебі оларды сегмент бойынша бөлу тек АСБ мақсаттары үшін ғана жүргізілді.

Портфельдердің анықтамасынан кейін олардың бірқатары 2-кезеңнің шеңберінде барынша жан-жақты талдау үшін іріктеліп алынды. Активтердің түріне байланысты іріктеуге екі тәсіл пайдаланылды (толығырақ ақпарат Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері бойынша 2019 жылғы 30 желтоқсандағы есептің 3.2.1-бөлімінде келтірілді):

- Амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер үшін тәуекелдер негізінде портфельдерді іріктеуге арналған тәсіл;
- Әділ құны бойынша бағаланатын активтер үшін әділ құнының маңыздылығы және иерархиясы⁸ негізінде портфельдерді іріктеуге арналған тәсіл

2-САТЫ⁹

2019 жылғы тамыздан бастап желтоқсан аралағында өткізілген 2-саты бір-бірімен байланысты тоғыз жұмыс блогынан тұрды, олардың әрқайсысы келесі бөлімшелерде толық сипатталған.

⁵ САБҰ-ның міндеттемелері шоғырландырылған негізде жүргізілетін АСБ тәсіліне, сондай-ақ САБҰ қарыздары топ ішіндегі кредиттер болып табылуына байланысты қорытынды бағалауға кірмеуге тиіс еді – оның орнына САБҰ балансында қарыздарды бағалау жүргізілді. Кейбір активтер мұндай портфельдерде банкроттің қате жіктеуіне орай қалып қойды

⁶ Дебиторлық берешек, есептелген, бірақ төленбеген төлемдер және т.б. кіреді

⁷ БЕҚБТ ХАС 24 (9), сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес айқындалады.

⁸ Әділ құнының иерархия деңгейі ХҚЕС 13 72-90-параграфтарына сәйкес

⁹ 2019 жылғы 30 желтоқсандағы «Жүйе деңгейінде ҚР ЕДБ АСБ нәтижелері жөніндегі есеп» (3.2.2-бөлім)

<https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> және

http://finreg.kz/cont/20191226_Final%20system%20report_consolidated_v265389_na%20публикацию1py мекенжайларында қолжетімді

Сандық тұрғыдан бағалауды білдіретін жұмыстар блоктары екі түрлі түзетуді болжады.

Түзетулердің бірінші түрі – «ХҚЕС түзетулері» - реттеушінің банктердің қаржылық есептілік стандарттарын қабылдауға консервативті көзқарасын білдіретін, банктердің негізгі капиталымен салыстырылатын әлеуетті түзетулер: кредиттік досьені талдаудың нәтижелері бойынша түзету, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау нәтижелері бойынша түзету, салық әсері, сондай-ақ есептіліктегі қателердің салдарынан негізгі капиталды тікелей түзету.

Бұдан басқа, АСБ барысында жүргізілген талдау шеңберіндегі пруденциялық түзетулер мынадай факторлардың негізінде есептелді:

- Реттеуші есептіліктегі дәлсіздіктер;
- Кредиттік құнсызданудың пруденциялық триггерлерін қолдану негізінде қарыз алушыларды 2-сатыға немесе 3-сатыға қайта жіктеу;
- Іріктеуге қосылмаған портфельдерге кредиттік досьені талдау нәтижелері проекциясының нәтижелері;
- Тексеруші пруденциялық модельдердің көмегімен ұжымдық резервтеуді талдау нәтижелері;
- Банктердің балансындағы жылжымайтын мүлік құнын қайта бағалау нәтижелері.

Түзетулерді бағалау АСБ-ның тоғыз жұмыс блогының әрқайсысы шеңберінде жүргізілген талдау негізінде жүзеге асырылды.

- 1. Есепке алу процестерін, саясаттарын және практикаларын талдау:** банктік процестер, есепке алу саясаттары мен практикалары банктердің баланстарындағы активтердің баланстық құнына айтарлықтай әсер етеді, сондықтан да олар талдау аясына енгізілді. Негізгі қарастырылатын мәселелер: әділ құн иерархиясының шеңберінде есептік жіктеуді қолдану, күтілетін кредиттік зиянды (ККЗ) есептеу тәсілдері, сондай-ақ кредиттік құнсыздану триггерлерін қолдану (құнсыздану сатылары бойынша жатқызу үшін). Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 1-бөлімінде келтірілген.
- 2. Кредиттер бойынша нысандар жасау және деректердің тұтастығын тексеру:** кейінгі талдау банк беретін «кредиттер бойынша нысан» негізінде жүргізілді. Бұл

кредиттер бойынша нысан сегменттер бойынша жіктеу, мерзімі өткен төлемдер бойынша мәртебе, сондай-ақ кредиттің/қарыз алушының сәйкестендірушілері сияқты базалық ақпараттан тұрады. Деректер АСБ шаблондары шеңберінде қажетті талдау жүргізу үшін жеткілікті түрде жоғары сапалы болуға тиіс, ол үшін деректерді автоматтандырылған тексеру және банктердің ішкі АТ жүйелері арасындағы сәйкестікке талдау жүргізу қажет болды. Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 2-бөлімінде келтірілген.

3. **Портфельдерді іріктеуді қалыптастыру:** бағалауды тиімді жүргізу және тексерілген стандарттарға сәйкес келуі үшін міндеттемелердің барлығы бірдей жеке бағаланған жоқ – бағалау қарыз алушыларды репрезентативті іріктеуге жүргізілді, ол тәуекел деңгейі ескеріле отырып, стратификатталған кездейсоқ іріктеу әдісі бойынша қалыптастырылды (АСБ нұсқаулығының 3-бөлімі). Осы алгоритмге сәйкес іріктеуге кіргізілген міндеттемелер мен қарыз алушылар кейіннен кредиттік досьені талдау сатысына өтті, ол келесі тармақта сипатталған. Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 3-бөлімінде келтірілген.
4. **Кредиттік досьені талдау (КДТ):** КДТ жекелеген қарыз алушылар мен олардың міндеттемелеріне жасалған жан-жақты талдауға негізделген, ол құнсыздану сатылары бойынша қарыз алушылардың жіктеуішін бағалауды, сондай-ақ күтілетін кредиттік зиян (ККЗ) есебінің дұрыстығына талдауды қамтиды. Осы саты шеңберінде банк командалары талдау аясына енгізілген барлық міндеттемелер үшін ККЗ-ны қайта есептеді. Корпоративтік портфельдердегі толық көлемде іріктеуге енгізілген 1-сатыдағы және 2-сатыдағы міндеттемелер үшін ықтимал дефолт деңгейлерін және күтілетін кредиттік зиянның түзетулерін алу үшін қайтарымдар деңгейлерін қарапайым түзету пайдаланыла отырып, есептеудің қосымша сатысы жүргізілді. Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 4-бөлімінде келтірілген.
5. **Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау:** кейбір қарыз алушылар (атап айтқанда, 3-сатыдағы қарыз алушылар үшін, олардың ақшалай ағындары бірқатар сценарийлер бойынша міндеттемелерін өтеу үшін жеткіліксіз) үшін күтілетін кредиттік зиянды (ККЗ) бағалау үшін қажетті негізгі ақпарат – бұл олардың кепілмен қамтамасыз етулерінің құны. Оның барлық қатысушы банктер бойынша бағасын түзету және АСБ әдіснамасына сәйкес келуі үшін кепілдер қайта бағаланды, содан кейін ғана кепілдер құнының нәтижелі мәндері кредиттік досьені талдау сатысында пайдаланылды. Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 5-бөлімінде келтірілген.
6. **КДТ нәтижелерінің проекциясы:** кредиттік досьеге жасалған талдау қарыз алушыларды стратификатталған іріктеу негізінде жүргізілгендіктен (жоғарыдағы 3-жұмыстар блогын қараңыз), кредиттік досьеге жүргізілген талдаудың барлық нәтижелері тұтастай алғанда портфель деңгейінде КДТ нәтижелерінің әсерін бағалау үшін проекцияланды. Проекцияланатын негізгі көрсеткіштердің ішінде – құнсыздану сатылары бойынша қайта жіктеу үлесі, сондай-ақ күтілетін кредиттік зиянның (ККЗ) ұлғаю шамасы. Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 6-бөлімінде келтірілген.
7. **Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау:** бөлшек портфельдер, сондай-ақ корпоративтік портфельдердің 1-сатыдағы және 2-сатыдағы қарыз алушылары үшін ұжымдық бағалау негізіндегі резервтеу тәсілі қолданылды – кредиттер бойынша нысан деректерінің негізінде банк командалары күтілетін кредиттік зиянның (ККЗ) есебін жүргізді, содан соң тексеру моделінің үлгісі түрінде берілген ББОО әдіснамасының, сондай-ақ тиісті нақты нұсқаулықтар мен сапаны бақылау шараларының негізінде бүкіл портфель үшін провизияларды бағалады. Кредиттік досьенің талдауына ішінара тартылған портфельдер үшін кредиттік досье талдауының нәтижелері дефолт ықтималдығының түзетулері, дефолт болған жағдайдағы шығын деңгейлері, сондай-ақ кредиттік досье талдауының нәтижелері негізінде құнсыздану сатылары бойынша портфель

үлестері (ККЗ қайта жіктеу және қайта есептеу) арқылы есепке алынды. Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 7-бөлімінде келтірілген.

8. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау: әділ құны бойынша бағаланатын активтер үшін егжей-тегжейлі қайта бағалау жүргізілді, ол әділ құны бойынша бағаланатын, баланста есепке алынатын облигацияларды, кредиттік портфельдерді, туынды қаржы құралдарын және жылжымайтын мүлік объектілерін қамтыды. Сонымен бірге CVA есебінің модельдері тексерілді (АСБ жүргізілген уақытта CVA есептеу моделі болған банктер үшін). Әдіснама бойынша толығырақ ақпарат АСБ нұсқаулығының 8-бөлімінде келтірілген.

9. Активтер сапасын бағалау нәтижелеріне түзетумен капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін айқындау: АСБ түзетулерін дұрыс есепке алу үшін капиталға әсерін бағалау үшін АСБ нәтижелері біріктірілді. Түзетулер екі санатқа бөлінді: ХҚЕС-тің әлеуетті түзетулері және пруденциялық әсерді бағалауға арналған түзетулер. ХҚЕС түзетулерін бағалау мыналар ескеріле отырып жүргізілді:

- ХҚЕС және ҚҰБ Басқармасының № 269 қаулысына сәйкес реттеушінің құнсыздану триггерлерін пруденциялық нұсқауы негізінде қарыз алушыларды құнсызданудың неғұрлым жоғары сатысына қайта жіктеу;
- АСБ басталғанға дейін банктің өзі 3-сатыға жатқызған кредиттік досьені талдау аясына енгізілген қарыз алушылар бойынша күтілетін кредиттік зиянды (ККЗ) қайта есептеу нәтижелері;
- Баланста ұсталатын (жылжымайтын мүлікті қоспағанда) және әділ құны бойынша бағаланатын активтер құнын қайта бағалау нәтижелері.

Екінші жағынан, пруденциялық әсерді көрсетуге арналған түзетулер мыналар ескеріле отырып жүргізілді:

- ҚҰБ Басқармасының № 170 қаулысының ережелеріне сәйкес құнсыздану триггерлерінің негізінде қарыз алушыларды құнсызданудың неғұрлым жоғары сатысына қайта жіктеу;
- Кредиттік досьені талдау нәтижелерін проекциялау нәтижелері;
- Ұжымдық резервтеуді талдау нәтижелері;
- Банктердің баланстарындағы жылжымайтын мүлік құнын қайта бағалау нәтижелері.

Реттеуші және қаржылық есептілік негізінде АСБ-ға дейін капиталдың есебі негіз болды. Банк командалары АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша банк командалары орындаған капиталдың тәуелсіз есебіне қатысты реттеуші есептілікте көрсетілген капиталдың есебін тексерді; барлық айтарлықтай алшақтықтар одан әрі талданып, банктер тарапынан негізделді. Реттеуші есептіліктегі алшақтықтар төменде көрсетілгендей, банктер капиталын тікелей түзету ретінде есепке алынды. Капиталды бастапқы бағалаудан кейін банк командалары алдыңғы жұмыстар блоктарының негізінде АСБ түзетулерін есептеді және оларды капитал жеткіліктілігінің коэффициенттеріне қолданды:

- ХҚЕС түзетулерін пруденциялық бағалау k1 (негізгі капиталдың жеткіліктілігі) капиталының нормативіне әсері арқылы есептелді;
- Бұл түзетулер тікелей салық әсерімен және кейінге қалдырылған салық активтеріндегі өзгерістермен ішінара өтелді;
- Тәуекелдерді бағалаудың толықтығын қамтамасыз ету үшін пруденциялық әсер (мысалы, ұжымдық бағалау, жылжымайтын мүлік объектілерін қайта бағалау негізінде резервтеу модельдерін бағалау және кредиттік құнсызданудың пруденциялық триггерлерін қолдану) k2 жалпы реттеуші капитал жеткіліктілігін бағалау кезінде есепке алынды.

АСБ бағдарламасы шоғырландырылған негізде орындалатындықтан, АСБ-дан болған әсерді капиталдың шоғырландырылған көрсеткіштерімен салыстыруға болады (ҚҰБ Басқармасының №170 қаулысы капиталды шоғырландырылмаған

негізде есептеуді нұсқайды). АСБ барысында орындалған есептеулерге сәйкес АСБ түзетулерін капиталдың шоғырландырылған негіздегі көрсеткіштеріне қолдану түзетулерді капиталдың шоғырландырылмаған негіздегі көрсеткіштеріне қолданумен салыстырғандағы нәтижеден әлдеқайда өзгеше болуына әкелмейді.

Активтер сапасының бағасына түзетумен капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін айқындау жөніндегі толығырақ ақпарат 2019 жылғы 30 желтоқсандағы Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері жөніндегі қорытынды есептің 4-бөлімінде келтірілген.

3. Жүйе деңгейіндегі нәтижелер

Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері жөніндегі есеп 2019 жылғы 30 желтоқсанда жарияланды және мынадай ақпаратты қамтиды:

- Жүйе деңгейінде k1 капитал жеткіліктілігі коэффициентін бағалау;
- Жүйе деңгейінде k2 капитал жеткіліктілігі коэффициентін бағалау.

Осы есепте АСБ нәтижелерінің неғұрлым толық нәтижелері ашып көрсетіледі, атап айтқанда:

- АСБ жұмыс блоктары бойынша жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері (түрлі бөліктер мен түрлі сегменттер бойынша активтер сапасының ерекшелігі жайында толық түсінік қалыптастыру үшін);
- Жұмыс блоктары бойынша жекелеген банктер деңгейіндегі АСБ нәтижелері (қандай да бір банк активтерінің нарықпен және басқа банктермен салыстырғанда сапасы туралы түсінік қалыптастыру үшін).

Бұл бөлімде жұмыстардың әрбір блогы¹⁰ бойынша негізгі қорытындыларды сипаттайтын 6 секция бар:

- Портфельдерді іріктеуді қалыптастыру (3-жұмыстар блогы);
- Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау (5-жұмыстар блогы);
- Кредиттік досьені талдау және кредиттік досьеге жасалған талдау нәтижелерін іріктеуге кіргізілмеген портфельдердің бір бөлігіне проекциялау (4 және 6-жұмыстар блоктары);
- Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау (7-жұмыстар блогы);
- Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау (8-жұмыстар блогы);
- Активтер сапасын бағалау нәтижелеріне түзетумен капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін айқындау (9-жұмыстар блогы).

Осы есепте сипатталған қорытындылар толық көлемде 2019 жылғы 30 желтоқсандағы Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері жөніндегі есепте жасалған қорытындылар мен мәлімдемелерге сәйкес келеді, сондай-ақ онда қосымша ақпарат бар.

Әрбір жұмыстар блогының және оларды жүргізу әдіснамасының толық сипаты 2019 жылғы 30 желтоқсандағы Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері туралы есепте¹¹ табылуы мүмкін.

3.1. Портфельдерді іріктеуді қалыптастыру

Бағдарлама аясына 163 мың корпоративтік қарыз алушы және «Жеке тұлғалардың жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген қарыздары» портфелінің қарыз алушылары

¹⁰ «Бухгалтерлік есеп процестерін, саясаттарын және практикаларын бағалау» (1-жұмыстар блогы) және «Кредиттер бойынша нысандар құру және деректердің тұтастығын тексеру» (2-жұмыстар блогы) бұл бөлімде аталған жұмыстар блоктары бойынша сандық нәтижелердің болмауына байланысты көрсетілмейді: 1-жұмыстар блогының міндеті банктер есебінің процестерін, саясаттарын және жүйелерін талдау, 2-жұмыстар блогы деректерді жинауды және келесі жұмыстар блоктары үшін олардың сапасына талдау жүргізуді білдірді (барлық қорытындылар мен бұзушылықтар инспекциялық тексеру актілерінде тіркелді, олар банктерге берілді және олардың алдағы жұмысында ескерілді (қажет болған кезде)).

¹¹2019 жылғы 30 желтоқсандағы «Жүйе деңгейінде ҚР ЕДБ АСБ нәтижелері жөніндегі есеп» <https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> және http://finreg.kz/cont/20191226_Final%20system%20report_consolidated_v265389_на%20публикацию1py мекенжайларында қолжетімді

кірді. Осы қарыз алушылардың ішінен кредиттік досьені талдау (ҚДТ) шеңберінде келесі талдау жасау үшін репрезентативтік іріктеу қалыптастырылды.

Іріктеу қарыз алушыларды тәуекел деңгейі және міндеттемелер сомасы бойынша «страталарға» бөлу негізінде қалыптастырылды (іріктеуді қалыптастыру әдіснамасының толығырақ сипаты АСБ нұсқаулығының 3-бөлімінде¹² келтірілген). Осы тәсілдің көмегімен ҚҰБ әрбір портфель бойынша бас жиынтық үшін репрезентативті іріктеулер алды.

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досьені талдау үшін таңдалған, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері берілген. Бірінші бағанда портфельдегі ҚДТ аясына кіргізілген баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген АСБ аясына алынған осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасының пайызымен) көрсетілген. Мысалы, АСБ аясына COREST портфельінің шеңберінде 100 теңге алынып, одан ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге алынса, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайды. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеудің бөлінуі берілген (осы портфельдің ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін бүкіл іріктеудің пайызымен). Мысалы, егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу бүкіл портфельдер бойынша 1000 теңге болып, ал ҚДТ үшін COREST портфельі бойынша іріктеу 90 теңге болса, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайды.

2-кесте: АСБ үшін таңдалған портфельдердің үлестері (%), банктер бойынша

Портфель	АСБ үшін таңдалған портфельдің үлесі	Портфельдің АСБ үшін жалпы іріктеудегі үлесі
COREST	89%	8%
CORGOV	100%	4%
CORINV	100%	1%
CORLAR	90%	45%
CORMED	86%	23%
DISASS	100%	0%
FINFIN	100%	12%
GOVGOV	100%	1%
OTHASS	100%	1%
RELATE	100%	3%
RETEST	10%	1%
RETLAR	100%	1%

«Мемлекеттік құрылымдарға қарыздар» портфельінде қарыз алушы – федералдық министрліктерге қарыздар (болған кезде) және қаражатты ҚР Ұлттық Банкінде орналастыру арқылы қаржы активтері жеңілдетілген тәсілмен қарастырылды және кредиттік досьені талдауға кірген жоқ.

Қазақстанда корпоративтік портфельдердің көп шоғырлануына байланысты (көрсетілген портфельдер көбіне портфельдің көп бөлігін қалыптастыратын бірнеше ірі қарыз алушыдан тұрады) ҚДТ үшін іріктелген портфель үлесі басқа елдердегі осындай АСБ бағдарламаларында байқалатын іріктеу үлесінен әлдеқайда асып түсетін атап өту маңызды. Тиісінше, ҚДТ нәтижелерін бүкіл портфельге қолдану үшін нәтижелерді барынша аз көлемде проекциялау талап етілді немесе мүлдем талап етілмеді. «Жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген жеке тұлғалардың қарыздары» портфельі

¹² 2019 жылғы 26 шілдедегі «Екінші деңгейдегі банктер активтерінің сапасын бағалау жөніндегі нұсқаулық», <https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> мекенжайында қолжетімді

үшін жағдай басқаша қалыптасты, ол көбіне бөлшек қарыздардан тұрады және, тиісінше, ҚДТ үшін іріктелген бұл портфельдің үлесі салыстырмалы түрде онша үлкен емес.

ҚДТ үшін іріктеуге толық көлемде енгізілген барлық портфельдер бойынша ұжымдық негізде резервтеуді талдау шеңберінде күтілетін кредиттік зиянды (ККЗ) бағалау екі рет есепке алуды болдырмас үшін жүргізілген жоқ.

Тоғыз банкте амортизациялық құны бойынша бағаланатын активтердің барлық корпоративтік портфельдері іріктеуге толық көлемде енгізілді. Олар:

- «KASPI BANK» АҚ;
- «ForteBank» АҚ;
- «Еуразиялық Банк» АҚ;
- «First Heartland Jysan Bank» АҚ;
- «Банк «Bank RBK» АҚ;
- «АЛЬФА-БАНК» ЕБ» АҚ;
- «Altyn Bank» АҚ (China Citic Bank Corporation Limited ЕБ);
- «Нұрбанк» АҚ;
- «Банк ВТБ (Қазақстан)» АҚ ЕҰ.

Бұл портфельдердегі қарыздардың ерекшелігіне байланысты кейбір портфельдер бойынша ҚДТ шеңберінде іріктеу қалыптастырылғаннан кейін барлық қарыздар бірдей қарастырылған жоқ (атап айтқанда, «мемлекеттік құрылымдарға қарыздар», сондай-ақ «қаржы институттарына қарыздар»). Міндеттемелері көлемінің көп болуына байланысты ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелінен кейбір қарыз алушылар (ерекше тәртіппен берешек сомасының немесе ашылған кредит желілерінің көп болуына байланысты) кірді – мұндай бақылаулар қалыптан ауытқу болып табылатындықтан, бұл факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

ҚДТ үшін іріктеуге кіргізілген портфельдер санының көп екенін ескерсек, қолданылған тәсіл өзінің барынша тиімді екенін көрсетті, күш-жігердің салыстырмалы түрдегі шектеулі болуы жағдайында дәлдіктің қажетті деңгейін қамтамасыз етті. ҚДТ үшін іріктелген корпоративтік портфельдер үлесінің жоғары болғанын ескерсек, портфельдердің қалған бөлігіне 3-кезең үшін ККЗ бағалау проекциясы ККЗ жалпы көлемінің айтарлықтай ұлғаюына әкеп соққан жоқ.

3.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

3-кезеңдегі қарыз алушылар, «жеке тұлғалардың жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген қарыздары» және «БЕҚБТ қарыздары» портфельдерінің барлық қарыз алушылары үшін кепілмен қамтамасыз ету қайта бағаланды. 2019 жылғы 30 желтоқсандағы Жүйе деңгейіндегі АСБ-ның нәтижелері жөніндегі есепте толық сипатталғандай, кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау халықаралық стандарттарға (EVS-2016 немесе Корольдіктің дипломы бар бағалаушылар институтының қағидаттарына сәйкес, толығырақ сипаты АСБ нұсқаулығының¹³ 5-бөлімінде берілген) сәйкес 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша жүргізілді. Кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалауды тәуелсіз бағалау компаниялары (бұдан әрі – ТБК) жүргізді, оның нәтижелерін банк командалары валидациялады.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау үшін іріктеуге 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банк пайдаланған құны бойынша қарыз алушының ірі кепілдерінің 90%-ы, сондай-ақ құны 1 млрд теңгеден асатын барлық кепіл активтері енгізілді. Қайта бағалау үшін іріктеуге кірмеген кепілмен қамтамасыз етуге

¹³2019 жылғы 26 шілдедегі «Екінші деңгейдегі банктер активтерінің сапасын бағалау жөніндегі нұсқаулық» <https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> мекенжайында қолжетімді

қатысты алдағы жұмыстар блоктарында 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизиялар есептеу үшін банк пайдаланған құн пайдаланылды.

3-кестеде кепілмен қамтамасыз етудің түрлері бойынша кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері бар:

- Кепілмен қамтамасыз етудің дисконттардан кейінгі, ККЗ есептеу үшін банк пайдаланған құны (кепілмен қамтамасыз етудің осы түрі үшін қайта бағалау үшін іріктеудегі барлық кепіл объектілері үшін біріктірілген) – бұл банктің барлық қажетті дисконттарды (сату шығыстарына арналған, сату мерзіміне арналған дисконтты, кепіл дисконтын және т.б.) қолдана отырып, АСБ-ға дейін орындалған, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банк пайдаланған ішкі (банк орындаған) немесе тәуелсіз бағалауға негізделген кепілмен қамтамасыз етудің құны.
- АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (кепілмен қамтамасыз етудің осы түрі үшін қайта бағалау үшін іріктеудегі барлық кепіл объектілері үшін біріктірілген) – ТБК жағында АСБ шеңберінде жүргізілген бағалауға негізделген және 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша барлық қажетті дисконттарды қолданғаннан кейін аудиторлардың (банк командаларының¹⁴) тексеруінен өткен кепілмен қамтамасыз етудің құны;
- Кепілмен қамтамасыз етудің әрбір түрі бойынша іріктеудегі барлық кепіл объектілері бойынша салыстырмалы қайта бағалаудың (АСБ дейінгі құнымен салыстырғанда) орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндері көрсетілген.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері кредиттік досьені талдауға арналған кіріспе деректер ретінде пайдаланылды. Басқаша айтқанда, олар кредиттік досьені талдау нәтижелерінде толық көлемде ескерілді және жеке қосымша әсерді көрсетпейді¹⁵. ҚДТ шеңберінде кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалаудан болған әсер қайтарымдардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгеріс ретінде ескерілді, алайда кепіл құнын қайта бағалау ККЗ есебіне тікелей әсер етпейді (яғни кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ның 1 теңгеге жоғары қайта бағалауына балама емес), ол мынаған байланысты:

- Кепілмен қамтамасыз етумен өтеу деңгейі өте жоғары қарыздардың көп болуына байланысты кепілмен қамтамасыз ету құнын төмендету осындай қарыздар бойынша қайтарымдардың нақты деңгейіне ешбір әсер етпеуі мүмкін;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақшалай ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асу ықтималдығы ескеріле отырып сараланады, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында ерекшеленеді.

3-кесте көрсетіп тұрғандай, жүйе деңгейінде кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау провизияларды есептеу кезінде банктер пайдаланған кепілдер құнының 23,8%-н құрайды, бұл ретте мұндай әсердің 80%-ы коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік және басқа да кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелеріне байланысты.

¹⁴Банк командаларының сипатын қоса алғанда, ұйымдық құрылымның сипаты (бірінші қорғау желісі), 2.1-бөлімді қараңыз

¹⁵Бұл ретте «Әділ құны бойынша бағаланатын активтерге талдау» 8-жұмыстар блогы шеңберіндегі қайта бағалау нәтижелері жеке бір әсерді көрсетеді және кредиттік досьені талдау әсерімен байланысты емес

3-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, АСБ дейінгі бағалау %)

Кепілмен қамтамасыз етудің түрі	Провизияларды есептеу кезінде банк пайдаланған, дисконттардан кейінгі кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алғандағы қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орта қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын жылжымайтын мүлік	234,2	205,4	-12,3%	12,9%	7,0%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	1 331,4	1 113,8	-16,3%	-1,7%	-3,5%
Ауыл шаруашылығы жерлері	27,0	12,9	-52,3%	-25,1%	-31,2%
Басқа да жерлер	206,6	142,7	-30,9%	-6,6%	-17,1%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ¹⁶	425,7	221,4	-48,0%	-21,9%	-28,8%

Қайта бағалаудан кейінгі орташа алынған арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің салыстырмалы қайта бағалауының арасында немесе құндарының арасында айырмашылықтың (өте жоғары да, өте төмен де мәндер) болуына қарай айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән кепілмен қамтамасыз етудің құнын ескереді, неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге айтарлықтай көп салмақ береді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан барлық қайта бағалауды бірдей ескереді.

Тұтастай алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизиялар есептеу үшін банк пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құны бағаларының өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар:

- Бағалаушының бағалар негізіндегі негізсіз пайызы (яғни, сенімді статистика немесе зерттеулер түріндегі негіздері жоқ, сараптамалық пайымдаудан ғана туындайтын), бұл ретте мұндай пайымдаудың жиі кездесетін мысалы салыстырмалы тәсілде салыстырылмайтын ұқсастықтарды пайдалану болып табылады, онда бағалау нарықтағы осындай кепілмен қамтамасыз ету түрінің салыстырмалы транзакцияларына (мысалы, көлемі әлдеқайда аз немесе айтарлықтай тиімді орналасқан объектілермен мәмілелер) негізделуге тиіс;
- Шығын тәсілін қолдану, ол құнның көтерілуіне де, төмендеуіне әкеп соғуы мүмкін және нарықтық құнды көрсетпейді (объектінің сатылуы мүмкін құны объектіні қайта қалпына келтіру құнына тең болмайды);
- Өзектілігін жоғалтқан деректер негізінде ескірген бағаларды пайдалану.

2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизиялар есептеу үшін банк пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құны бағаларының өзгеруі Қазақстан Республикасындағы

¹⁶ «Басқа да кепілмен қамтамасыз ету» автомобильдерден және басқа көлік құралдарынан, өндірістік және өзге де құрал-жабдықтан, қорлардан және т.б. тұрады

қолданыстағы бағалау қызметі стандарттарының жетілдірілмеуімен де байланысты, оларды болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкес келтіру қажет.

Осы қорытындыларды ескере отырып, банктер мыналарды қоса алғанда бірқатар түзету шараларын (бірақ олармен шектелмей) іске асырулары қажет:

- Кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалау процесін және бағалауға қойылатын талаптарды пысықтау:
 - Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау жөніндегі есептерге неғұрлым нақты әрі қатаң талаптар қолдану (тиісті бағалау әдістерін қолдану, нақты және негізді жорамалдар пайдалану, қамтамасыз ету жөніндегі міндетті құжаттаманы енгізу және т.б. бөлігінде);
 - Кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалау сапасын неғұрлым мұқият бақылауды іске асыру;
 - Кепілмен қамтамасыз етуді болашақта тұрақты түрде қайта бағалауды қамтамасыз ету;
- Қамтамасыз ету құнына дисконттарды нақтырақ есептеу үшін кепіл мүлкін сату туралы статистикалық деректерді жинақтау және сақтау;
- Кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалау жөніндегі барлық релевантты деректерді жинау және банктің ішкі жүйелерінде сақтау, бұл реттеуші есептілікті жан-жақты талдау дәрежесін арттыруға, реттеушінің жағында қамтамасыз ету құнын бір орталықтан бағалауға және т.б. мүмкіндік береді;
- Кепілмен қамтамасыз етудің барлық объектілерін жоғарыда көрсетілген шараларға сәйкес тұрақты әрі уақтылы қайта бағалау;
- Кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалау жөніндегі жаңартылған деректерді барлық тиісті бизнес-процестерде (оның ішінде тәуекелді ескере отырып баға белгілеуде, тәуекелді ескере отырып кірістілік есебінде, бизнес-жоспарлауда және бюджеттеуде, қарыздар беру және кредит мониторингі туралы шешімдер қабылдауда) есепке алу

3.3. Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы

Барлық қатысушы банктің 163 мың қарыз алушыларына қатысты жүргізілген іріктеуді қалыптастырғаннан кейін, кредиттік досьені жан-жақты талдау үшін 5 875 қарыз алушы іріктеп алынды. Процесте қарыз алушыларды тиісті триггерлерге сәйкес құнсыздандудың үш кезеңі бойынша жіктеу қамтылды (АСБ нұсқаулығы 4-бөлімнің 53-кестесі). Одан кейін барлық қарыз алушы бойынша 3-кезеңде (қарыз алушылардың «жеке тұлғалардың жылжымайтын тұрғын үй мүлкімен қамтамасыз етілген қарыздары» портфелін қоспағанда) жеке деңгейдегі күтілетін кредиттік зиян (ККЗ) есептелді. Қарыз алушылар бойынша күтілетін кредиттік зиянды есептеу 1 және 2-кезеңдерде ҚДТ үшін толық көлемде іріктелген портфельдер үшін ғана жүргізілді (осы жағдайда күтілетін кредиттік зиян дефолт ықтималдылығын және қайтару деңгейін бағалау арқылы жеңілдетілген әдістеме бойынша есептелді).

Нәтижесінде кредиттік досьені талдау нәтижелері нәтижелердің проекциясы үшін пайдаланылды. Егер портфель ҚДТ үшін іріктеу процесінде толық көлемде таңдалмаса, процесте бүкіл портфельге 3-кезеңге қайта жіктелген қарыз алушылар міндеттемелерінің және, тиісті күтілетін кредиттік зиянның проекциясы қамтылды. 3-кезеңге қайта жіктелген қарыз алушылар бойынша нәтижелердің проекциясы корпоративтік портфельдер және «жеке тұлғалардың жылжымайтын тұрғын үй мүлкімен қамтамасыз етілген қарыздары» портфелі үшін ғана, ал тиісті күтілетін кредиттік зиянның проекциясы корпоративтік портфельдер үшін жүзеге асырылды. ККЗ есептеу және қарыз алушыларды құнсызданду кезеңдері бойынша жіктеу қалған портфельдер / қарыз алушылар үшін ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде жүргізілді.

4-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері қамтылды:

- 3-кезең қарыз алушыларының банктердің барлық активіндегі АСБ-ға дейінгі жалпы үлесі банктер 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылар міндеттемелерінің, барлық қарыз алушының тиісті портфельдегі міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген сомасына тең. Бұл ретте, портфельдің АСБ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;
- 3-кезең қарыз алушыларының банктердің барлық активіндегі АСБ-дан кейінгі жалпы үлесі ХҚЕС әсері бойынша:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын, ХҚЕС бойынша құнсыздану тринггерлері бойынша банктер 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылар міндеттемелерінің және 3-кезеңге қайта жіктелген қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: банктер 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылар міндеттемелерінің тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген сомасына тең. Бұл ретте, портфельдердің АСБ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;

4-кестеде кредиттік досьені талдау нәтижелері бойынша қайта жіктелген қарыз алушылардың аз үлесі бар портфельдерде «корпоративтік қарыз алушылардың инвестициялық қарыздары» және «корпоративтік қарыз алушылардың жылжымайтын мүлік сатып алуға, салуға берілген қарыздары» портфельдері қамтылатыны көрсетіледі.

4-кесте: 3-кезең қарыз алушыларының банктердің барлық активіндегі, оның ішінде АСБ аясына енгізілмеген активтеріндегі үлесі (%)

Портфель	3-кезең қарыз алушыларының банктердің барлық активіндегі АСБ дейінгі жалпы үлесі (%)	3-кезең қарыз алушыларының банктердің барлық активіндегі АСБ-ден кейінгі жалпы үлесі – ХҚЕС әсері ғана (%)
COREST	37%	49%
CORINV	24%	25%
CORLAR	27%	28%
CORMED	36%	38%
FINFIN	1%	1%
RELATE	37%	38%
RETCAR	26%	26%
RETCON	11%	11%
RETEST	26%	26%
RETSML	38%	38%

Кестеде қарыз алушылардың саны аз және тиісінше қайта жіктеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер берілмеген. 3-кезеңнің қарыз алушыларының АСБ-дан кейінгі «жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және басқа да қарыздары» (RETCON) және «жеке тұлғалардың автокредиттер және басқа да қамтамасыз етілген қарыздары» (RETCAR)

портфельдері бойынша үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде есептелді.

3-кезеңдегі қарыз алушыларының барлық қатысушы банктердегі барлық портфель бойынша орташа алынған үлесі ХҚЕС әсері есепке алынған кезде АСБ-дан кейін 21,1%¹⁷-ға тең болды. Осылайша, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта жіктеуді ескерсек, 3-кезеңнің барлық портфелі бойынша үлесі айтарлықтай ұлғаюға ұшыраған жоқ. Капиталдың жеткіліктілігін қолдау шараларын ескергенде, барлық банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік-құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін толық қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, қарыз алушыларды қайта жіктеу мынадай негізгі факторлармен негізделді:

- Құнсыздау кезеңін айқындау үшін банктер пайдаланатын құнсыздану триггерлері және кредиттік тәуекелдің айтарлықтай ұлғаюының триггерлері озық практикаларды толық шамада көрсетпейді, сондай-ақ қолданыстағы нормативтік ережелерді (ҚҰБ № 269 қаулысы және ҚҰБ № 170 қаулысы) ескере отырып, жүйесіз қолданылады / қолмен жасау режимінде қолданылады;
- Қарыз алушының қаржылық жай-күйінің нашарлауына байланысты қайта құрылымдау / қарыздарды қайта құрылымдау анықтамасы қолданыстағы нормативтік ережелердің (ҚҰБ № 269 қаулысы) қағидаларына толық сәйкес келмейді / жүйесіз қолданылады;
- Қарыздарды «қалыпқа келтіру» өлшемшарттары (дефолттан қайтару және құнсыздану кезеңінің жақсару жағына қарай өзгеруі) айқындалмаған / жүйесіз қолданылады.

Келтірілген қорытындыларды ескере отырып, банктер мыналарды қоса алғанда, инспекторлық тексеру актілерінде көрсетілген бірқатар түзету шараларын іске асыруға тиіс:

- Құнсыздану триггерлерінің және қарыз алушының қаржылық жай-күйінің нашарлауына байланысты қайта құрылымдау / қарыздарды қайта құрылымдау анықтамаларының неғұрлым толық тізбесін банктердің ішкі саясатына, процестеріне және жүйелеріне енгізу;
- Қаржы активінің құнсыздану кезеңін жақсару жағына қарай қайта қарауға мүмкін болатын талаптарды дәл айқындауды қоса алғанда қарыздарды «қалыпқа келтіру» және дефолттан қайтару өлшемшарттарын айқындау (мерзім, өтелетін сома, қаржылық жағдайдың жақсаруы және т.с.с.);
- Құнсыздану триггерлерінің қабылданған тізбесіне сәйкес барлық қаржы активтерін жіктеуді және қарыз алушының қаржылық жай-күйінің нашарлауына байланысты қайта құрылымдау/қарыздарды қайта құрылымдау анықтамаларын қайта қарау;
- Жіктеу процестерін құнсыздану кезеңдері бойынша автоматтандыру;
- Құнсызданудың барлық триггерін жүйелі түрде мониторингтеуді қамтамасыз ету мақсатында құнсыздану триггерлерінің толық тізбесін және әрбір триггердің

¹⁷ Қаржы активтерінің айтарлықтай бөлігі 3-кезеңнің төмен үлесі бар «қаржы институттарына берілген қарыздар» портфеліне тиесілі. Осылайша, 3-кезеңнің қарыз алушыларының орташа алынған үлесі кестеде көрсетілген барлық үлес бойынша қарапайым орташадан айтарлықтай төмен.

мәндерін есептеу үшін қажетті өлшемдерді қоса алғанда, кредиттік мониторинг бойынша метрикалардың жаңартылған тізбесін енгізу;

- Барлық тиісті бизнес-процестердегі (оның ішінде күтілетін кредиттік зиянды есептеу процестеріндегі, тәуекелді ескере отырып баға құрудағы, тәуекелді ескере отырып кірістілікті есептеудегі, бизнес-жоспарлаудағы және бюджеттеудегі, қарыздар беру туралы шешім қабылдаудағы және кредиттік мониторингтеудегі) құнсыздану кезеңдері бойынша қаржы активтерін жіктеу бойынша жаңартылған деректерді есепке алу;
- Берілген кезеңдер, триггерлердің іске қосылуы және мониторинг нәтижелері бойынша өткен кезеңдердің деректерін, сондай-ақ кезеңдерді беру үшін қажетті деректерді қоса алғанда, қарыз алушылардың жіктеу бойынша барлық тиісті деректерді жинау және сақтау.

Құнсыздану кезеңдері бойынша қарыз алушыларды жіктегеннен кейін банк командалары жекелеген портфельдердің қарыз алушылары үшін күтілетін кредиттік зиянның деңгейіне бағалау жүргізді. Қарыз алушы деңгейіне АСБ бағасында мынадай қадамдар қамтылды:

- Қарыз алушылардың әртүрлі макроэкономикалық сценарийлер кезінде міндеттемелерді өтеу үшін қолжетімді ақша ағындарын есептеу;
- Кепілдік мүлікті өткізуден түскен ақша ағындарын кепілмен қамтамасыз етудің құнын бағалау бойынша жұмыс блогының барлық нәтижесін және әртүрлі макроэкономикалық сценарийлерді ескере отырып түзету;
- «Қолданыстағы бизнестің» нәтижесінің (going concern; яғни заңды тұлға ақша ағындарын жасауды жалғастырады) және «бизнесті тарату» нәтижесінің (gone-concern; яғни, компанияның активтерін сот арқылы және соттан тыс өндіріп алу рәсімдері шеңберіне өткізу қажет болады) ықтималдылығын бағалау.

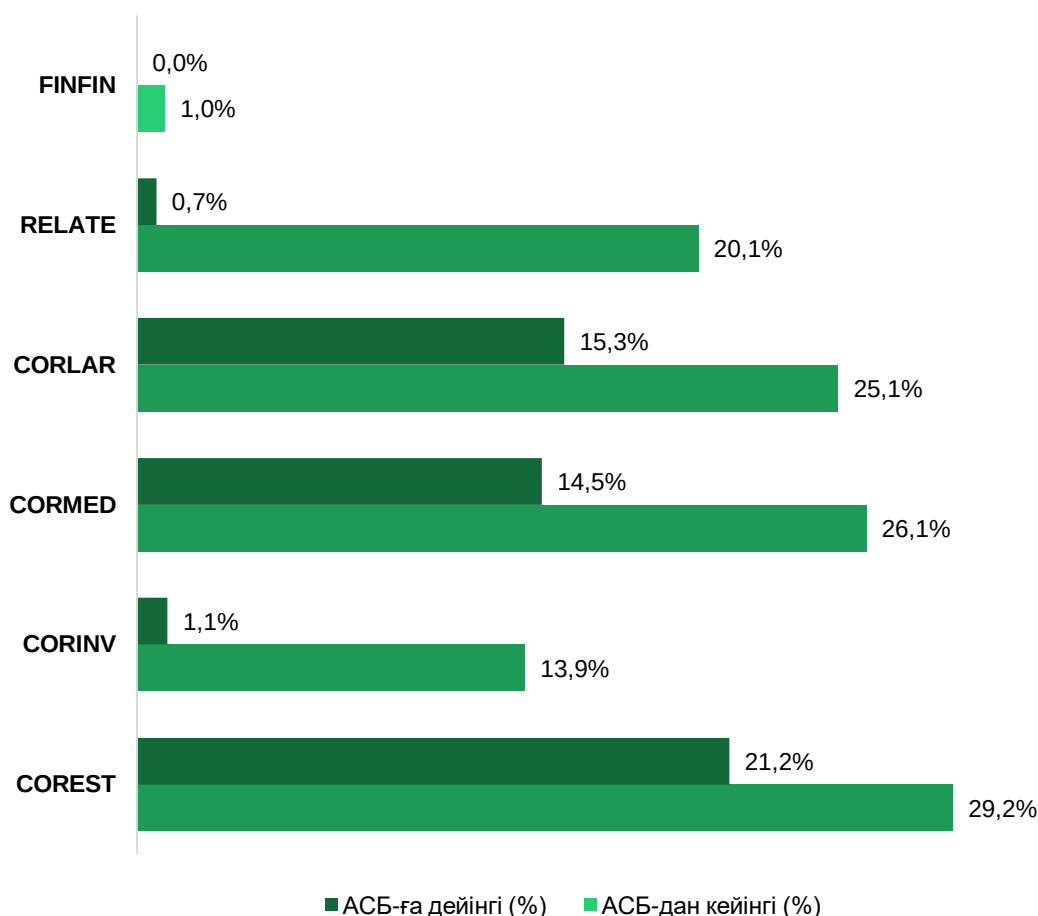
Одан әрі, орташа алынған ықтималдылық негізінде, күтілетін кредиттік зиян ақша ағындарының келтірілген құны және әртүрлі сценарийлердегі міндеттемелердің сомасы арасындағы айырма ретінде есептелді.

3-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфеліндегі АСБ деңгейінің өзгерісі көрсетіледі:

- Күтілетін кредиттік зиянның АСБ-ға дейінгі деңгейі тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін банктер есептеген (АСБ-ға дейін) Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдерінің күтілетін кредиттік зиянның тиісті портфельдегі қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына бөлінген сомаға тең;
- Күтілетін кредиттік зиянның АСБ-дан кейінгі деңгейі тиісті портфельдегі кредиттік досьені, нәтижелердің проекциясын талдау және ұжымдық бағалау негізінде резервтерді талдау нәтижесінде қарыз алушылар үшін банк командалары есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдерінің күтілетін кредиттік зиянның тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген сомаға тең.

3-сурет ККЗ деңгейінің неғұрлым айтарлық өзгеруінің «банкпен ерекше қатынастармен байланысты тұлғаларға берілген қарыздар» және «корпоративтік қарыз алушыларға берілген инвестициялық қарыздар» портфельдерінде байқалатынын көрсетеді.

3-сурет: ККЗ-ның АСБ-ға дейінгі және АСБ-дан кейінгі деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылардың саны аз және тиісінше ККЗ деңгейін есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер берілмеген;
- «Жеке тұлғалардың жылжымайтын тұрғын үй мүлкімен қамтамасыз етілген қарыздары» (RETEST), «жеке тұлғалардың автокредиттер және басқа да қамтамасыз етілген қарыздары» (RETCAR) және «жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және басқа да қарыздары» (RETCON) және портфельдері суретте берілмеген, себебі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде осы портфельдер үшін ККЗ толық есептелмейді – тиісті нәтижелер төменде берілген.

Жалпы алғанда АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зиян деңгейінің ұлғаюы мынадай негізгі факторлармен негізделді:

- Қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы көлеміннің есептеудегі дәлсіздік (сондай-ақ ККЗ деңгейіндегі дәлсіздікке алып келеді):
 - Банктерде статистиканың болмауына немесе реттеуші стандарттардың толық қолданылмауына байланысты (ҚҰБ № 170 қаулысына 6-қосымша) активтердің түрлері бойынша кредиттік конверсияның коэффициенттері дұрыс берілмейді (төмендетілген мәндер пайдаланылады);

- Нарықтық емес талаптармен (стандартты нарықтық талаптарға қарағанда неғұрлым тиімді) берілген қарыздарға қатысты қарыздардың құнына дисконттар есептелмейді / қолданылмайды;
- «Қолданыстағы бизнестің» нәтижесі шеңберінде қарыз алушылардың ақша ағындарының дұрыс бағаланбауы:
 - Осы қарыз алушылардың қаржылық деректерін жинау жүйелі жүргізілмейді не осы деректердің сапасы төмен / ескерген болып табылады / басқарушылық есептілікке негізделген және объективті растамалары жоқ;
 - Қарыз алушылардың дербес қаржылық есептілігін немесе шарт бойынша қарыз алушылардың берешегін олар өз міндеттемелерін орындамаған жағдайда өтеуге міндетті болатын байланысты тараптардың қаржылық есептілігін пайдаланудың орнына компаниялар тобының / байланысты клиенттердің шоғырландырылған (кейде қарыз алушыларға берілген емес, банктің қызметкерлеріне есептелген шоғырландыру деректері пайдаланылады) ақша ағындарын пайдалана отырып қарыз алушылардың ақша ағындарын арттыру;
 - Қарыз алушының расталған операциялық қызметі немесе операциялық қызметінен түсетін ақша ағындары болмаған кезде «қолданыстағы бизнестің» нәтижесі бойынша операциялық қызметтен түсетін ақша ағындарының провизияларын есептеуге енгізу;
- Кепілдік мүлікті өткізуден күтілетін ақша ағындарын көтеріңкі бағалау (осы есептің 3.2.2-параграфын қараңыз).

Осы қорытындыларды есере отырып, банктер мыналарды қоса алғанда, инспекциялық тексеру актілерінде көрсетілген бірқатар түзету шараларын іске асыруға тиіс:

- Кредиттік конверсиялау коэффициенттерін есептеуге арналған тәсілді енгізу және валидациялау. Банк не ҚҰБ № 170 қаулысына 6-қосымшада көрсетілген кредиттік конверсиялау коэффициенттерін активтердің тиісті түрлеріне қолдануға не оларды кредиттік құнсыздану оқиғасына дейін және кейін қарыз алушылардың кредиттік лимиттерді пайдаланудың өз статистикасының негізінде есептеуге тиіс; кредиттік конверсиялау коэффициенттерінің төмен мәндерін негіздеу үшін банкте кредиттік шешімдер қабылдаудың тиісті қағидалары болуға тиіс;
- Нарықтық емес талаптармен берілген қарыздар үшін дисконтты есептеуге арналған тәсілді енгізу және валидациялау. Банкте нарықтық емес талаптармен берілген қарыздарды анықтауға арналған өлшемшарттардың тізбесі, сондай-ақ дисконттарды есептеу әдіснамасы болуға тиіс (мысалы, нарықтағы орташа пайыздық мөлшерлеме және кредит бойынша тиімді пайыздық мөлшерлеме арасындағы айырманың негізінде, сондай-ақ қарыздың басқа талаптарын (өтеу мерзімі, төлемдердің құрылымы және басқалары) ескере отырып);
- Қарыз алушылардың жинауды банк жүзеге асыратын деректерінің тізбесіне қойылатын талаптарды (талапқа кем дегенде, қарыз алушының және кепілгердің / қоса қарыз алушылардың, егер осындайлар бар болса, аудит жүргізілген есебі және толық салық декларациясы енгізілуге тиіс) белгіленген кезеңділікпен белгілеу. Банк сондай-ақ ІНҚ-ға осы талаптағы ерекшеліктердің тізбесін есептен шығарады (ресми есептілік сұратылмайтын жағдайларда);

- Қарыз алушылардың ақша ағындарының есебіне арналған тәсілді жаңарту. Банк қарыз алушылардың ақша ағындарын бағалаудың формалды қағидаттарын енгізуге тиіс, олар кейіннен күтілетін кредиттік зиянды, сондай-ақ ақша ағындары ескерілуге тиіс байланысты клиенттердің тізбесін (қарыз алушылардың міндеттемелерін өтеу жөніндегі шарттық міндеттемелердің болуы жөніндегі талаптардың тізбесін қоса алғанда) айқындау бойынша нақты өлшемшарттарды есептеу үшін пайдаланылады;
- Құнсызданудың барлық триггерлерін есептеуді автоматтандыру, жаңартылған процестерге (жоғарыда аталған пысықтауларды қоса алғанда) сәйкес құнсыздану кезеңдерін және күтілетін кредиттік зиянды айқындау;
- Барлық тиісті бизнес-процестердегі ККЗ деңгейі бойынша жаңартылған деректерді (оның ішінде қаржылық, реттеушілік және басқарушылық есептіліктегі, тәуекел ескеріле отырып баға құрудағы, тәуекел ескеріле отырып кірістілікті есептеудегі, бизнес-жоспарлаудағы және бюджеттеудегі, қарыздар беру туралы шешім қабылдаудағы және кредитті мониторингтеудегі) есепке алу;
- Кем дегенде қарыз алушы міндеттемелерінің жалпы сомасын, құнсыздану кезеңін, кепілмен қамтамасыз ету құнын және қарыз алушының өткен кезеңдердегі ақша ағындары бойынша деректерді қоса алғанда, ККЗ есептеу бойынша барлық тиісті деректерді жинау және сақтау.

3.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына АСБ аясына енгізілген 134 портфельдің 47-сі енгізілді (бөлшек портфельдердің көпшілігі және корпоративтік портфельдердің 1 және 2-кезеңдерінің қарыз алушылары). Мемлекеттік құрылымдарға, қаржы институттарына, сондай-ақ БЕҚБТ-ға берілген қарыздар ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілді, себебі олар кредиттік досьені бағалау кезінде, сондай-ақ олардың құрылымының әр текті болуына және мөлшерлерінің шектеулі болуына байланысты толық есепке алынбайды.

Кредиттік досьені талдау аясына кіретін портфельдер (корпоративтік портфельдер, сондай-ақ «жеке тұлғалардың жылжымайтын тұрғын үй мүлкімен қамтамасыз етілген қарыздары» портфельінің қарыздары) үшін талдау нәтижелері іріктеуге енгізілмеген портфельдің бөлігіне проекцияланған, ал ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдауға тиісті түзетулер енгізілген. 6.6-бөлім. АСБ нұсқаулығында қолданылатын әдіснама бойынша қосымша деректер қамтылған¹⁸.

Талдау аясына енгізілген портфельдердің әрқайсысы үшін банк командалары арнайы қалыптастырылған тексеру модельдері шеңберінде тәуекел-метрикаларын есептеу үшін кредиттер бойынша деректердің нысандарынан ақпаратты ақпаратты пайдаланды. Осы модельдер мынадай негізгі тәуекел-метрикаларды есептеуге мүмкіндік берді: дефолт ықтималдылығы (PD), дефолт болған жағдайдағы шығынның деңгейі (LGD), дефолт болған сәттегі міндеттемелердің сомасы (EAD), сондай-ақ тиімді пайыздық мөлшерлемені (EIR) және құнсыздану кезеңдері бойынша бөлу және оларды күтілетін кредиттік зиянды бағалау үшін пайдалану, олар кейіннен провизиялардың қажетті деңгейін бағалау үшін пайдаланылады. Банк командаларының нәтижелерін инспекторлар командасы тексерді – барлық негізгі кемшіліктер, кіріс өлшемдері, сондай-ақ пайдаланылған деректер ескерілді. Одан кейін нәтижелерге барлық негізгі көрсеткіштерді, сондай-ақ күтілетін кредиттік зиянды (ККЗ) толық бағалау негізінде жататын факторларды растау үшін ББОО тексеру моделімен тәуелсіз қарама-қайшы

¹⁸ 2019 жылғы 26 шілдегі «Екінші деңгейдегі банктер активтерінің сапасын бағалау жөніндегі нұсқаулық» <https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> мекенжайы бойынша қолжетімді

тексеру жүргізілді, бұл банктерден алынған деректерді ескере отырып ККЗ-ның деңгейін тәуелсіз растауға мүмкіндік берді. Қорытынды нәтижелерді банк командалары ББОО тексеру моделінің көмегімен валидациялаудан кейін алды. Сапаны бақылауға бағытталған кейбір шараларды сипаттау ҚҰБ сайтында жарияланған 2019 жылғы 30 желтоқсандағы жүйелік деңгейдегі АСБ нәтижелері жөніндегі есепте берілді¹⁹.

Төмендегі кестеде портфельдердің қандай үлесі (жалпы алғанда және портфельдердің түрі бойынша) үшін тексеру моделі ККЗ-ды банктің есептеріне қарағанда жоғары немесе төмен бағалауға алып келгені көрсетіледі. Атап айтқанда, талдау аясына енгізілген портфельдердің 23%-ы үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ-ның бағалауынан төмен немесе тең болды, ал портфельдердің 77%-ы үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ-ның бағалауынан жоғары болды.

5-кесте: Талдау аясы және нәтижелерге шолу

Портфельдердің түрі ²⁰	Портфельдердің саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбағанын растайды	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбағанын растамайды
Жиынтығы	47	77%	23%
COREST	2	100%	-
CORLAR	3	100%	-
CORMED	4	100%	-
RETCAR	4	25%	75%
RETCON	14	57%	43%
RETEST	9	100%	-
RETSML	11	82%	18%

Талдау нәтижелері бойынша портфельдер түрінің әрқайсысы үшін портфельдің 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша міндеттемелерінің жалпы көлеміне қатысты банктің ККЗ-ны бағалауымен салыстырғанда банк командаларының тексеру модельдерінің көмегімен ККЗ-ны бағалау негізінде провизияларды өтеу деңгейін бағалау жүргізілді. «Жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және басқа да қарыздары» портфелінің 14 банктің әрқайсысынан ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген жалғыз портфель болғанын атап өту керек. Осындай талдау аясындағы портфельдердің қалған түрлері банктердің барлығында кездесе бермейді.

Іріктеуге толық енгізілген портфельдер үшін барлық нәтижелер кредиттік досьені талдау шеңберінде есептелді, сондықтан ұжымдық бағалау негізінде ККЗ-ны есептеу осы портфельдер үшін жүргізілген жоқ. Басқа бөлшек емес портфельдер үшін 3-кезеңдегі қарыз алушылар бойынша ККЗ кредиттік досьені талдау көмегімен бағаланды, алайда 1 және 2-кезеңдегі қарыз алушылар бойынша ККЗ кредиттік досьені талдау нәтижелерінің проекциясымен тексеру моделін пайдалана отырып ұжымдық бағалау негізінде бағаланды. Іріктеуге толық енгізілмеген бөлшек портфельдер үшін (мысалы, «жеке тұлғалардың жылжымайтын тұрғын үй мүлкімен қамтамасыз етілген қарыздары» портфелі үшін) барлық қарыз бойынша ККЗ кредиттік досьені талдау

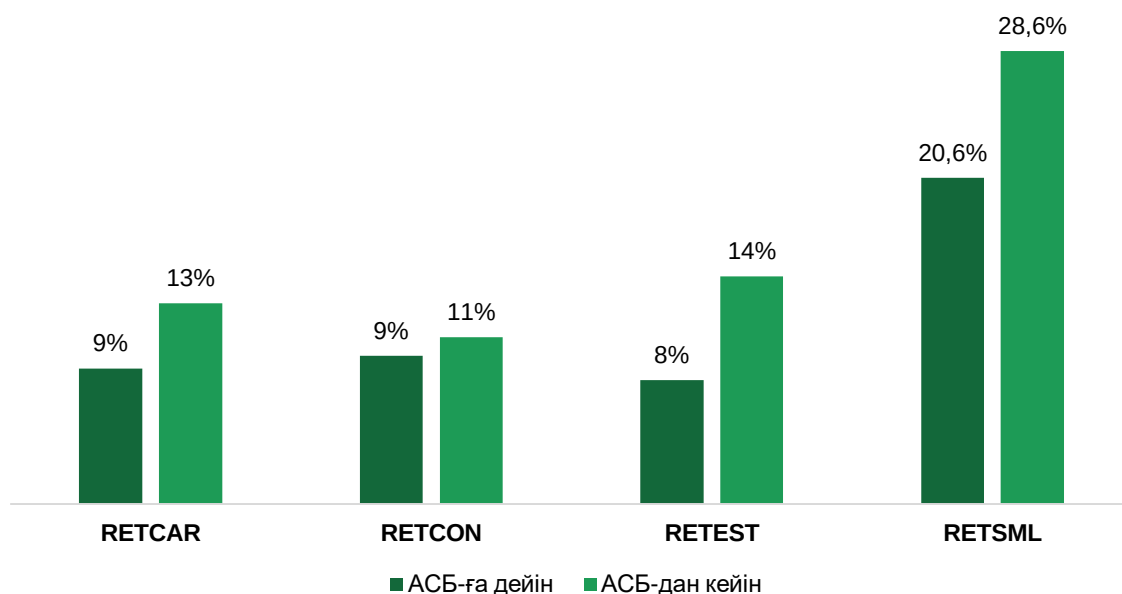
¹⁹ 2019 жылғы 30 желтоқсандағы «ҚР ЕДБ АСБ нәтижелері бойынша жүйелік деңгейдегі есеп» «3.2.2-бөлім»
<https://www.nationalbank.kz/?docid=3610&switch=russian> және
http://finreg.kz/cont/20191226_Final%20system%20report_consolidated_v265389_на%20публикацию1рус.pdf
 мекенжайлары бойынша қолжетімді

²⁰ Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

нәтижелерінің проекциясымен ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау көмегімен бағаланды.

Бұдан басқа, кейбір портфельдер кейбір банктер үшін АСБ аясынан толық шығарылды (толығырық ақпарат осы құжаттың әдіснамаға арналған бөлімінде келтірілді).

4-сурет: Күтілетін кредиттік зиянның портфельдер бойынша деңгейі (міндеттемелер сомасының %-ы)²¹

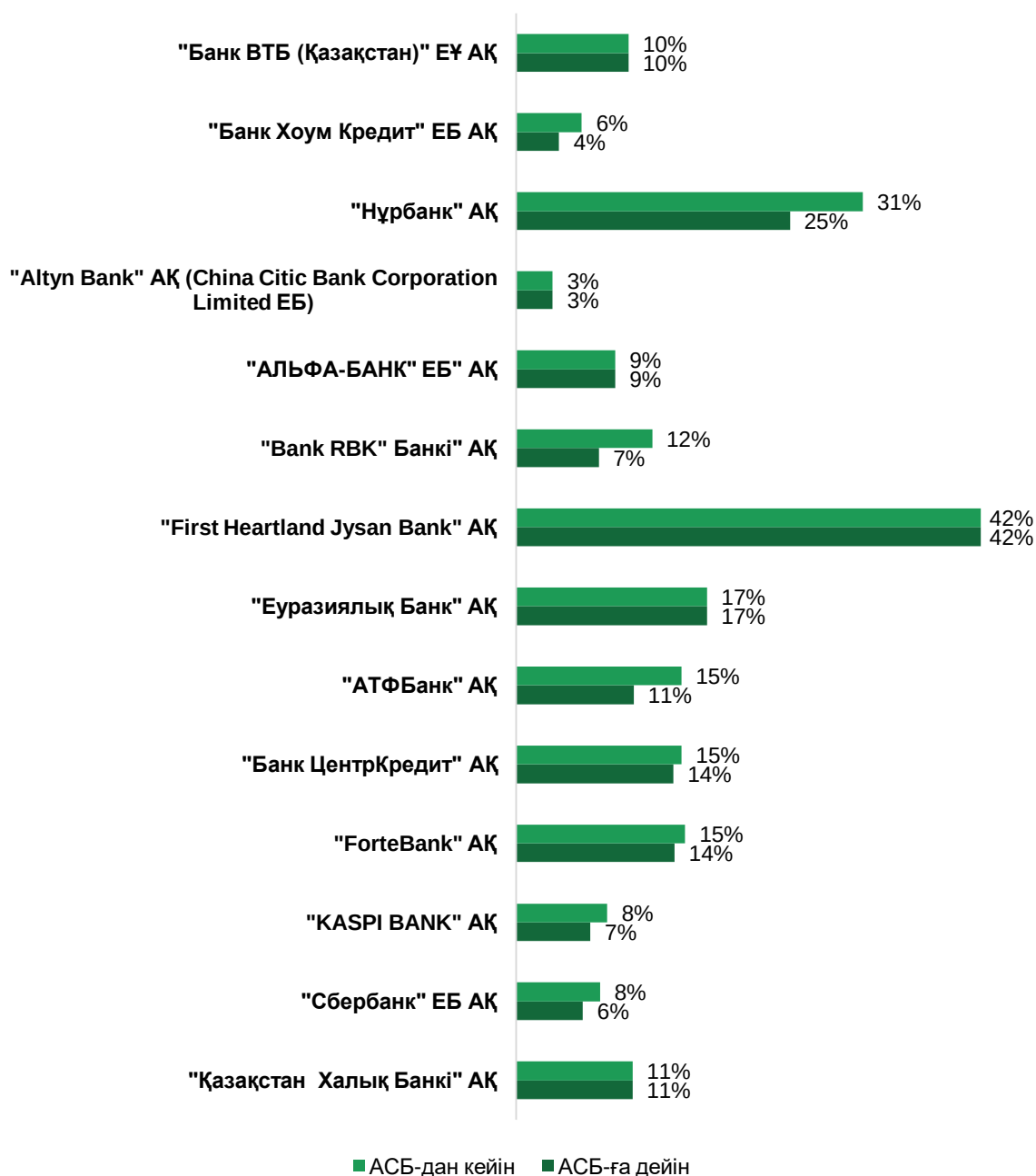

Жекелеген банктер үшін ККЗ деңгейлері арасындағы орташа ретінде есептелді. «Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне берілген қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ нәтижелері ескеріле отырып көрсетілді.

ҚДТ шеңберінде талдау үшін толық іріктелмеген корпоративтік портфельдер бойынша ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде 1 және 2-кезеңдердің қарыз алушылары бойынша ККЗ-ны бағалау жүргізілді. Осы портфельдер бойынша әсер ету алдыңғы бөлімде көрсетілген.

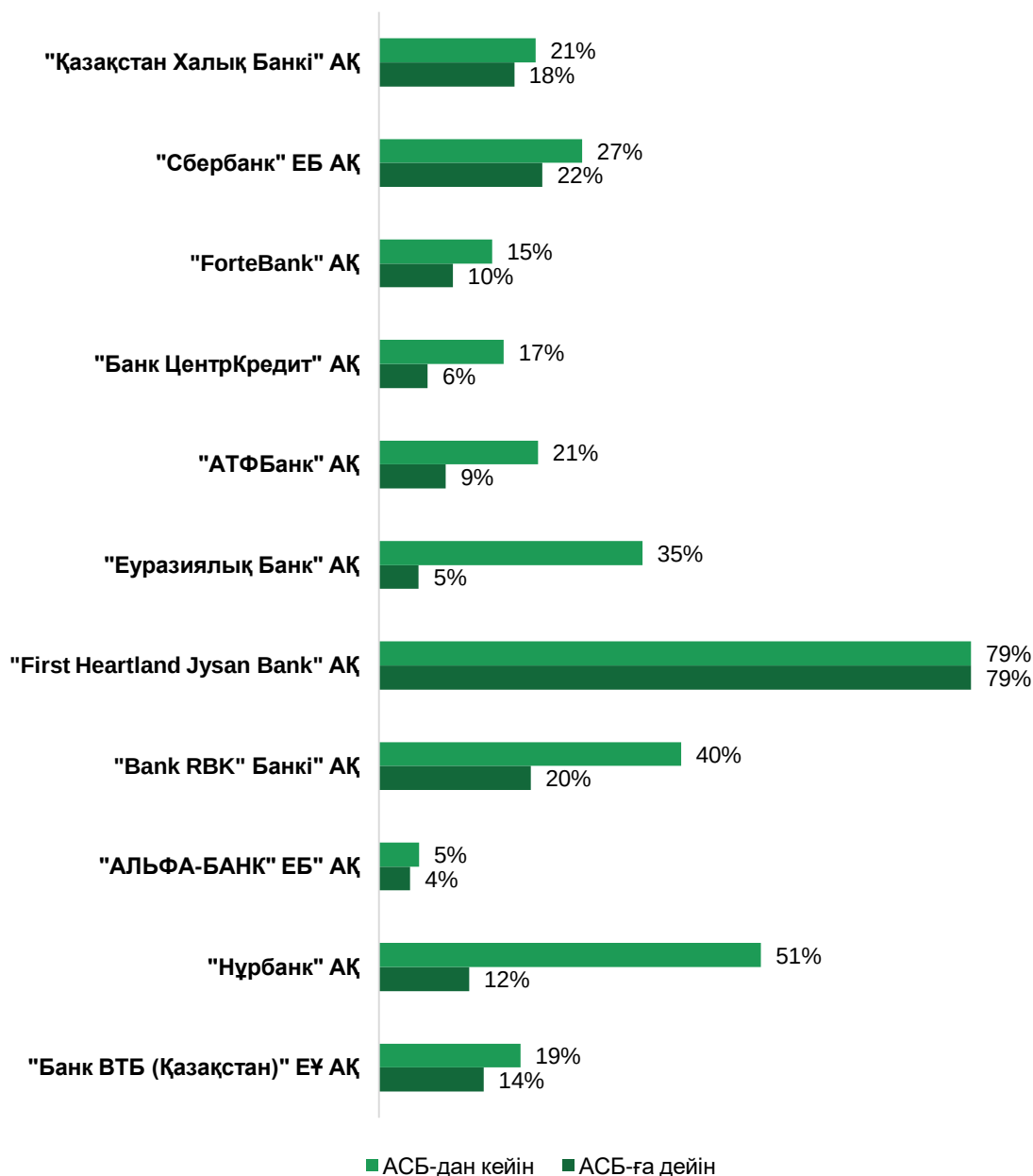
²¹ Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

5-сурет: Банктер бойынша «жеке тұлғалардың тұтыну кредиттері, кредиттік карталары және басқа да қарыздары» портфелі үшін ККЗ деңгейі, міндеттемелер сомасынан %

ККЗ орташа деңгейінің байқалып отырған ұлғаюы пруденциялық тәсілді қолдану нәтижелері болған жоқ: банктердің әрқайсысы үшін метрика тәуекелі тәуелсіз түрде бағаланды және ККЗ деңгейін арттыру проблемалар анықталмаған жағдайларда ұсынылған жоқ. Банктердің әрқайсысы үшін нақты ақпарат кейінгі бөлімдерде келтірілген.

6-сурет: банктер бойынша «шағын кәсіпкерлік субъектілерінің қарыздары» портфелі үшін ККЗ деңгейі, міндеттемелер сомасынан %

Кестеде бұдан әрі банктердің портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ жете бағаламау себептерінің болжамды талдауы келтірілген. Бағалау әсері тексеру моделінің сезімталдығын тексеруге және банктік модельдерді талдауға орай бағаланды.

6-кесте: Банкердің ККЗ жете бағаламау факторлары, жете бағаланбаған ККЗ жалпы көлемінен %

Портфельдің түрі ²¹	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	18%	55%	26%
COREST	11%	12%	77%
CORLAR	19%	1%	80%
CORMED	24%	14%	62%
RETCAR	-	100%	-
RETCON	50%	50%	-
RETEST	0,4%	45%	54%
RETSML	14%	86%	0%

ККЗ жете бағаламау факторларын бағалау тексеру модельдерінің сезімталдығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолттың ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьені талдау.

Кесте портфельдердің әрқайсы бойынша банк командаларының есеп айырысу нәтижелері бойынша ККЗ артық бағалаудағы факторлардан әрқайсының салыстырмалы үлесін көрсетеді. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ артық бағалаудан болған қандай үлестің ұжымдық бағалау негізінде резервке алуды талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден болғандығын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ артық бағалаудан болған үлестің кредиттік досьені талдау нәтижелерінің проекциясы нәтижесінде тәуекел-өлшемдерінің өзгеруінен болғандығын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілген қарыз алушылардың қандай үлесі 1-кезеңмен 2 және 3-кезеңдерге және 2-кезеңнен құнсызданудың 3-кезеңіне ауыстырылуға тиіс. Алынған мәндер іріктеуге қосылмаған портфельдің бір бөлігіне бағытталды және бұдан әрі резервке алуды талдау құнсыздану сатылары бойынша жаңа жатқызулар негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервке алуды талдау кезінде ҚДТ түзетуді есепке алу тетігінің нақты сипаты АСБ Нұсқауының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Тұтастай алғанда, банк есептеген ККЗ бағалаудың түзетілген негізгі факторлары мыналар болып табылады:

1. Дефолттың ықтималдығын есептеу модельдеріндегі негізделмеген кемшіліктерді және ықшамдауларды пайдалану (PD), мысалы:
 - қайта құрылымдау (оның ішінде қайта қаржыландыру) жағдайларын дұрыс есептемеу, есептен шығару, дефолт деңгейінің статистикасын жасау және дефолттың ықтималдылық модельдерін мөлшерлеу кезінде қарызды үшінші тұлғаларға сату және беру/ қайта құрылымдауды сәйкестендіру тетіктерінің болмауы және жасырын қайта құрылымдау жағдайларын тиісті түрде емес есепке алу;
 - құнсыздану триггерлерін шектеулі түрде қолдану және дефолт деңгейінің статистикасын жасау және дефолттың ықтималдылық модельдерін мөлшерлеу кезінде қарызды дефолт жағдайынан шықты деп санау үшін қажетті мерзімін консервативтік түрде айқындау жеткіліксіз.
2. Дефолт жағдайында зиян деңгейін бағалау модельдеріндегі негізделмеген кемшіліктерді және ықшамдауларды пайдалану, мысалы:

- Кепілді қамтамасыз етуге қатысты өндіріп алуға жатпайтын және/немесе ол іске асырылмайтын жағдайларды тиісті емес түрде есепке алу (мысалы, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы 3-адамға берілген немесе қамтамасыз етуге тыйым салынған);
 - Дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалау моделі қайтару деңгейі туралы шектеулі статистикалық деректерді пайдаланады (мысалы, қолжетімді деректер ғана қолданылады, сауықтыру, айыппұлдар және жинақталған пайыздар, коллекторлық қызметтердің құны және т.б. тиісті түрде есепке алынбайды).
3. Кредиттік досьені талдау нәтижелерінің проекциялары. Кредиттік досьенің талдау барысында *барлық* корпоративтік портфельдерге және «тұрғын үй жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген жеке тұлғалардың қарыздары» портфеліне іріктеу талдау жүргізіледі. Нәтижесінде, кейбір қарыздар құнсызданудың басқа кезеңдеріне қайта жіктеледі. Қайта жіктеу статистикасы іріктеуге қосылмаған міндеттемелерге проецияланады, бұл ұжымдық бағалау негізінде резервке алуды талдау кезінде ККЗ бағалаудың ұлғаюына әкеледі. ККЗ бағалаудың өсу негізіне мынадай факторлар жатады:
- Құнсыздану кезеңдері бойынша қарыз алушыларды 9-ХҚЕС-на дұрыс жатқызбау.
 - Қарыз алушы деңгейінде ККЗ бағасын төмендету (дефолт кезінде міндеттемелер сомасының төменгі бағасынан, дефолт жағдайында қамтамасыз етуді іске асырудан күтілетін қайтарулардың көтеріңкі бағасынан немесе кепілмен қамтамасыз ету құнының көтеріңкі бағасынан).
4. ККЗ нақты есебіне әкелуге әлеуетті тұрғыдан қабілетті басқа да факторлар:
- ККЗ-ды портфельдер деңгейінде бағалау кезінде болжамдаудың сәйкес келетін әдістерін шектеулі түрде пайдалану (мысалы, макроэкономикалық сценарийлерге сәйкес метрика тәуекелдің өзгеруі);
 - Модельдерді жүйелі валидациялаудың, ретроспективалық тестілеудің, модельдердің тиімділігін сипаттайтын метриктердің жан-жақты жиынтығын пайдалана отырып, модельдердің көрсеткіштерінің тиісті мониторингінің болмауы;
 - Модельдерді әзірлеуді сипаттайтын құжаттаманың, провизияларды есептеу тәсілдерінің, деректер сапасын бағалаудың, модельдерді мөлшерлеудің, пайдаланылатын тәсілдерді валидациялау рәсімдерінің, сондай-ақ мұндай валидациялау нәтижелерінің болмауы;
 - Клиенттерді жеткіліксіз түрде жан-жақты сегментациялау, сегменттердің шектеулі саны.

Осы нәтижелер негізінде банктер бірқатар түзету шараларын іске асыруға тиіс. Біраз банктер үшін тиімді үлгі шаралары мыналарды қамтиды:

- Провизияларды бағалау үшін пайдаланылатын метрика тәуекелді (PD, LGD және т.б.) есептеу модулін жаңарту:
 - Қайта құрылымаулардың, есептен шығарулардың (толық және ішінара) барлық жағдайларын тиісінше есепке алу, сондай-ақ қарыздар беру немесе сату мақсатында дефолттың ықтималдығын есептеу моделін түзету;
 - өндіріп алу ықтималдығын, сондай-ақ кепілмен қамтамасыз етуді іске асыру статистикасын тиісінше есепке алу мақсатында қамтамасыз етілген қарыздар үшін дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалауды есептеу модельдерін түзету;

- Түрлі клиенттік сегменттердің ерекшеліктерін есепке алу мақсатында мынадай модельдерді түзету: сегментациялаудың деректері мен өлшемшарттарын барынша мұқият іріктеу, сегментациялау өлшемшарттарын әрқайсысы үшін тестілеудің статистикалық әдістерін пайдалану және сегментациялаудың түрлі техникаларын қолдану;
- Кредиттік тәуекел тән активтердің кез келген түрлері үшін метрика тәуекелді және ККЗ есебін бағалауға тәсілді түзету (мысалы, дебиторлық берешек, кепілдіктер және т.б.). Осындай берешектер үшін егер тиісті статистикалық дәлелдемелермен қоса сенімді негіздеме ұсынылмаған болса, PD және LGD мәндері нөлге тең болып қабылданбауға тиіс;
- Түрлі метрика тәуекел бойынша аз дегенде үш макроэкономикалық сценарий үшін сценарийлік талдауды енгізуді қоса алғанда, болжамдаудың барынша жетілген тетіктерін енгізу, сондай-ақ ағымдағы макроэкономикалық талаптарды ескере отырып, метрика тәуекелді мөлшерлеу (PD, LGD);
- Метрика тәуекелдері бойынша қолжетімді статистикалық деректердің көлемі жеткіліксіз болған кезде талдау шегін кеңейту және модельдердің сенімділігін арттыру үшін деректерді жинау мен сақтауды жалғастыру қажет.
- Модельдерді мөлшерлеу және пайдалану үшін қолданылатын деректерді автоматтандырылған түрде сақтауды және сапалы бақылауды қоса алғанда, модельдердің логикасын жетілдіруді есепке алатын жүйелерді, сондай-ақ модельдеу нәтижелерін, метрика тәуекелді есептеуден бастап және ККЗ есептеу модульдерін, провизияларды және капиталды қоса, банктің автоматтандырылған байланыс жүйелерін түзету;
- Есептеу логикасына, қолданылған кемшіліктерді, жүргізілген статистикалық тексеруді және т.б. толық сипаттайтын тиісті құжаттама дайындау арқылы жоғары сападағы модельдерді қамтамасыз ету;
- Ұжымдық бағалау, сондай-ақ модельдерде пайдаланылатын кіріс деректері негізінде провизияларды есептеу үшін пайдаланылатын модельдерді жүйелі тәуелсіз валидациялауды қамтамасыз ету.

3.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

Әділ құны бойынша бағаланатын барлық активтерді (облигациялар, әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдер, баланста есепте тұрған жылжымайтын мүлік, туынды қаржы құрылдары (ТҚҚ) қайта бағалау бөлек (қайта бағалау әсерін кейіннен бағалай отырып, бұл ретте ТҚҚ қайта бағалау ТҚҚ баға белгілеу модельдерін талдау арқылы жүргізілді) жүзеге асырылды. Бұдан басқа, банктің балансындағы барлық облигацияларға қатысты мыналар тұрғысынан бағалау жүргізілді:

- 9-ХҚЕС сәйкес оларды дұрыс жіктеу амортизия құны немесе әділ құны бойынша SPPI (solely payment of principal and interest – негізгі борыш және пайыздар төлемі ғана) тест нәтижелері және бизнес-модельді бағалау банк командалары тарапынан бақылаудан өтті;
- 13-ХҚЕС әділ құнының иерархиясына сәйкес оларды дұрыс жіктеу: барлық облигациялар, олардың барлығын банктер 1-деңгейдегі облигациялар ретінде жіктеді, банк командалары тексерді, сондай-ақ белсенді нарықтың²² 2019 жылғы сәуірде осындай облигациялар үшін болуына бағалау жүргізді.

²² 13-ХҚЕС сәйкес әділ құны бойынша бағаланатын белсенді нарықтың, яғни нарықтың осындай активтері болған кезде 1-деңгейдегі актив ретінде жіктеледі, мұнда активпен және пассивпен транзакциялардың жиілігі мен көлемі баға белгілеу үшін жеткілікті ақпаратты тұрақты негізінде береді.

Банк командалары 9-ХҚЕС сәйкес облигацияларды дұрыс жіктемеген жағдайларды анықтамағанда, алайда 7 банктен 13-ХҚЕС сәйкес әділ құнның иерархия деңгейі бойынша облигациялар ретінде облигацияларды қайта жіктеу жағдайларын белгіледі.

Банк	Әділ құнның иерархия деңгейлері арасындағы қайта жіктеу жағдайы
«Қазақстан Халық Банкі» АҚ	✓
«Сбербанк» ЕБ АҚ	✓
«KASPI BANK» АҚ	
«ForteBank» АҚ	✓
«Банк ЦентрКредит» АҚ	✓
«АТФБанк» АҚ	
«Еуразиялық Банк» АҚ	
«First Heartland Jysan Bank» АҚ	✓
«Банк «Bank RBK» АҚ	✓
«АЛЬФА-БАНК» ЕБ» АҚ	
«Altyn Bank» АҚ (China Citic Bank Corporation Limited ЕБ)	✓
«Нұрбанк» АҚ	
«Банк Хоум Кредит» ЕБ АҚ	
«Банк ВТБ (Қазақстан)» ЕҰ АҚ	

7-кесте талдау үшін әр банкте таңдап алынған активтердің қандай түрлерінің сипатын қамтиды. Активтердің түрлері бойынша таңдау үшін мынадай шектер қолданылды:

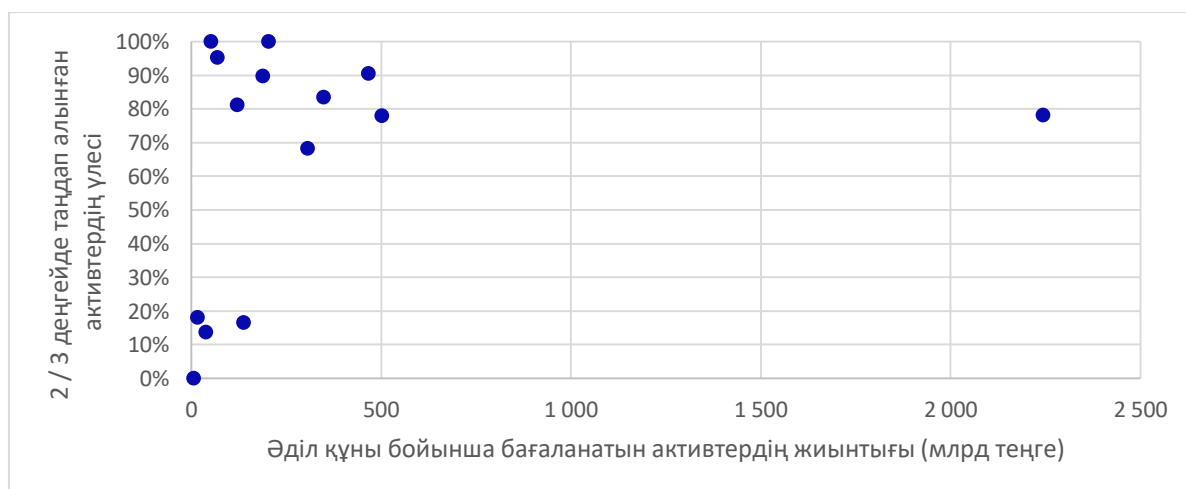
- Облигациялар үшін активтердің жалпы көлемінің 5% шегі әділ құны бойынша бағаланатын, 13-ХҚЕС-тің 72–90-баптарына сәйкес 2-деңгейдегі және 3-деңгейдегі облигациялар ғана есепке алынды, сол себепті 1-деңгейдегі активтер үшін олардың айқындамасына сәйкес белсенді нарық бар, ол баға бойынша ашық деректер береді;
- Активтердің жалпы құрылымындағы үлесіне қарамастан, әділ құны бойынша бағаланатын барлық кредиттік портфельдер;
- Секьюритилендіру үшін активтердің жалпы көлемінің 5% шегі;
- Капиталға қатысу үшін жиынтық активтердің және жеке тікелей инвестициялардың жалпы көлемінің 1% шегі;
- Баланстағы жылжымайтын мүлік үшін активтердің жалпы көлемінің 1% шегі;
- 2019 жылғы 1 сәуірде өзекті ТҚҚ-мен барлық мәмілелер.

7-кесте: Әрбір қатысушы банк үшін таңдап алынған, әділ құны бойынша бағаланатын активтердің түрлері

Банк	Облигациялар	Әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдер	Баланстағы жылжымайтын мүлік	ТҚҚ
«Қазақстан Халық Банк» АҚ	✓		✓	✓
«Сбербанк» ЕБ АҚ			✓	✓
«KASPI BANK» АҚ	✓			✓
«ForteBank» АҚ	✓		✓	✓
«Банк ЦентрКредит» АҚ	✓		✓	✓
«АТФБанк» АҚ			✓	✓
«Еуразиялық Банк» АҚ	✓	✓	✓	✓
«First Heartland Jysan Bank» АҚ	✓	✓	✓	✓
«Банк «Bank RBK» АҚ	✓		✓	✓
«АЛЬФА-БАНК» ЕБ» АҚ			✓	✓
«Altyn Bank» АҚ (ЕБ China Citic Bank Corporation Limited)	✓		✓	✓
«Нұрбанк» АҚ	✓		✓	✓
«Банк Хоум Кредит» ЕБ АҚ				✓
«Банк ВТБ (Казахстан)» ЕҰ АҚ				✓

Талдау саласына қосылмаған банктердің еш бірінде секьюритизациялау, капиталға қатысу немесе бағалау жүргізу үшін жеке тікелей инвестициялардың жеткілікті көлемі болған жоқ. 7-сурет 2-деңгейдегі және әділ құны бойынша бағаланатын активтердің жалпы құнына қатысты 3-деңгейдегі таңдап алынған активтердің үлесін көрсетеді.

7-сурет: Әділ құны бойынша бағаланатын активтердің таңдап алынған портфельдері

Іріктеу АСБ Нұсқаулығының қағидаттарына сәйкес қалыптастырылды:

- Әрбір банк үшін mark-to-market x дюрация көрсеткіші бойынша ранжирлеумен ISIN бойынша (бағалы қағаздың айрықша сәйкестендіргіші) айрықша облигациялардың топ-20-ға дейін таңдап алынды;
- Қайта бағалау үшін әділ құны бойынша бағаланатын барлық кредиттік портфельдер таңдап алынды;
- Әрбір банк үшін баланста есепке алынған жылжымайтын мүлікті қайта бағалау үшін әрбір санаттан (меншікті пайдалану, инвестициялық жылжымайтын мүлік және ауыртпалық салынған кепілдер) 2019 жылғы 1 сәуірде баланстық құны бойынша позициялардың топ-10-ы, сондай-ақ активтердің қалған пулынан, олар болған кезде кездейсоқ таңдап алынған активтердің 100-і таңдап алынды.

Түзетулер облигацияларды әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдерді және ТҚҚ қайта бағалауға себепші болды. Облигацияларды және әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдерді қайта бағалау тікелей (қайта бағалаудан басқа жүргізілген ТҚҚ есепке алуды түзету тұрғысынан облигацияларға талдау жүргізілді) жүзеге асырылды; ТҚҚ үшін банк пайдаланған баға белгілеу модельдеріне талдау жүргізілді және айтарлықтай сәйкессіздіктер анықталған жағдайда банк командалары осы сәйкессіздіктерді сипаттауға, дұрыс емес баға белгілеу тәуекеліне сандық тәуекел жүргізуге және банкке бұзушылықтарды жою бойынша шараларды ұсынуға тиіс.

8-кесте әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдерді қайта бағалауға себепші болатынын көрсетіп отыр.

8-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салық әсеріне дейін түзетулер ²³			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар ²⁴	-6,1	-1,1%	-3,9%	-0,9%
Әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдер, ТҚҚ ²⁵	-16,2	-16,4%	-29%	-16,4%
	-1,7	қ.м.е. ²⁶	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	-24,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

9-кесте әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау бойынша бөлімдерде жекелеген банктердің мынадай айрықша нұсқамасы бар:

²³ Салық әсерін бағалау жұмыстардың 9-блогы шеңберінде 2019 жылы салық салынатын пайданың болжамды төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі негізінде жүргізілді.

²⁴ Мұнда және бұдан әрі бөлімдерде жекелеген банктердің әділ құны бойынша бағаланатын активтерін талдау бойынша есепке алуды талдау әсері облигацияларды қайта бағалау әсерімен біріктірілді, себебі (1) облигациялар жүргізілген стандартты емес ТҚҚ-мен жалғыз талданатын бағалы қағаздар болды және (2) есепке алуды талдау әсері маңызды емес болып қалды.

²⁵ Мұнда және бұдан әрі бөлімдерде жекелеген банктердің әділ құны бойынша бағаланатын активтерін талдау бойынша CVA тексеру моделін қолдану әсері ТҚҚ баға белгілеу модельдерін талдау әсерімен біріктірілді, себебі (1) олар ТҚҚ-на ғана қолданылады және (2) CVA тексеру моделін қолдану әсері маңызды емес болып қалды.

²⁶ ТҚҚ-ның бастапқы баланстық құнын салыстырмалы түрде түзету жүргізілмейді, себебі ТҚҚ, әдетте нөлге тең болады және теріс болуы мүмкін, сол себепті мұндай метриканың мағынасы жоқ

- Қайта бағалаудың орташа алынған мәні активтердің осы түрі/банк үшін қайта бағалаудан өткен барлық активтердің жалпы бастапқы баланстық құнына бөлінген қайта бағалаудың жалпы мәніне теңестіріледі;
- Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні активтердің осы түрі/банк үшін қайта бағалаудан өткен барлық активтерді қайта бағалаудың орташа арифметикалық үлесіне теңестіріледі;
- Қайта бағалаудың медиандық мәні активтердің осы түрі/банк үшін қайта бағалаудан өткен барлық активтерді қайта бағалаудың медиандық үлесіне теңестіріледі.

9-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді есепке ала отырып түзетулер

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Орташа алынған мән	Орташа арифметикалық	Медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-22,9%	-23,5%	-17,2%

3.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

Жоғарыда аталған жұмыстардың барлық блоктарының нәтижелері капиталға талаптар тұрғысынан АСБ жалпы әсерін есептеуге және банктердегі капитал жеткіліктілігінің деңгейін бағалау проекциясын жүргізуге мүмкіндік берді.

10-кесте k1 капитал деңгейінде АСБ әсерін көрсетеді. Есептеу нүктесі — бұл 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша k1 капиталы, оған мынадай түзетулер қолданылды: ҚДТ нәтижелері бойынша түзету, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау нәтижелері бойынша түзету, салық әсері (Қазақстан Республикасының Салық кодексіне қатысты АСБ нәтижелері бойынша капиталдың күтілетін түзетулеріне бағалау және гипотетиялық сценарий шеңберінде күтулі салық әсерін бағалау жүргізілді, мұнда бұл түзетулер 2019 жылғы 1 сәуірде қолданылды), сондай-ақ реттеуіш есептілігіндегі деректерді түзету салдарынан меншікті капиталды түзету. Осы түзетулердің жалпы мөлшері жүйе деңгейінде шамамен 429 млрд теңге болды.

АСБ-ға түзетумен k1 капиталының жиынтық мөлшері ҚҰБ-нің №170²⁷ қаулысына сәйкес 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша капиталға талаптарға сәйкес келеді.

10-кесте: k1 капиталын жүйе деңгейінде түзету

Мәні		Түсіндірме
1. АСБ-дан кейін банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)	12,7%	АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)
2. АСБ-ға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	15,5%	Пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен тәуекелді ескере отырып алынған шартты және ықтимал міндеттемелер активтері, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген шартты және ықтимал талаптар активтері сомасына қатысты негізгі капиталдың 2019 жылғы 1 сәуірге көлемі
3. АСБ түзетулер, млрд теңге	-429	Қарыздарды кредиттік досьені талдау аясында қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, капиталға әсердің 2019 жылы салық салынатын пайданың төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі, реттеу есептілігіндегі деректерді түзету есебінен төмендеуі

Бұдан басқа, мыналарды ескере отырып жалпы капиталдың жеткіліктілігіне бағалау жүргізілді:

- Қарыз алушыларды кредиттік құнсызданудың пруденциялық триггерлері негізінде 2-кезеңге немесе 3-кезеңге қайта жіктеу;

²⁷ ҚРҰБ Басқармасының 2017 жылғы 13 қыркүйектегі № 170 қаулысы, 2019 жылғы 12 қарашадағы өзгерістермен қоса (№ 191 қаулы), мынадай мекенжай бойынша қолжетімді: <https://www.nationalbank.kz/?docid=969&switch=russian&showall>

- ҚДТ нәтижелерін іріктеуге енгізілмеген портфельдерге проекциялау нәтижелері;
- Тексеретін пруденциялық модельдердің көмегімен ұжымдық резервке алуды талдау нәтижелері;
- Банктердің баланстарындағы жылжымайтын мүліктің құнын қайта бағалау нәтижелері;
- Реттеуіш есептілігіндегі деректерді түзету салдарынан меншікті капиталды түзету (оның деңгейі жүйе деңгейінде елеусіз болды).

Пруденциялық әсерді есепке алу инспекторлық тексерулердің актілері шеңберінде банктерге жіберілген шаралар шеңберінде толық көрсетілген. Агенттік SREP процесі және таргеттерленген көшпелі тексерулер шеңберінде осы шаралардың орындалуына жүйелі мониторинг жүргізетін болады.

АСБ шеңберінде жүргізілген талдауда көрсетілгендей, банктер пруденциялық әсерді есепке алу үшін түзетуді дереу іске асырған болса, онда капиталдың қалған қоры мемлекет немесе акционерлер тарапынан қандай да бір қолдаусыз осы әсерді барынша екі есе жабатын еді.

4. Банк деңгейіндегі нәтижелер

4.1. «Қазақстан Халық Банкі» АҚ

4.1.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досье талдауы (КДТ) үшін таңдап алынған, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда КДТ-нің аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (КДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген КДТ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, COREST портфельінің аясында АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал олардың ішінен КДТ үшін іріктеуге 90 теңге енгізілсе, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайтын болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (КДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген, осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі, КДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) көрсетілген. Мысалы егер КДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге құраса, ал COREST портфельі бойынша іріктеу КДТ үшін 90 теңге құрайды, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайтын болады.

11-кесте: КДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%)

Портфель ²⁸	КДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	КДТ үшін ортақ іріктеудің портфельдеріндегі міндеттемелердің үлестері
COREST	92%	10%
CORLAR	93%	38%
CORMED	86%	22%
RETEST	6%	1%
CORGOV	100%	6%
FINFIN	100%	20%
GOVGOV	100%	0%
RELATE	100%	3%
RETLAR	100%	0%

«Мемлекеттік құрылымдарға қарыздар» портфельінде федералдық министрліктерге қарыздар (бар болса) және қаражатты ҚР Ұлттық Банкінде орналастырумен қаржы активтері жеңілдетілген тәсіл бойынша қарастырылды және кредиттік досьенің талдауына кірген жоқ.

Кейбір портфельдер бойынша осы портфельдердегі қарыздардың ерекшеліктеріне байланысты, КДТ аясында толық іріктеуді қалыптастырудан кейін қарыздардың барлығы (атап айтқанда, «мемлекеттік құрылымдарға қарыздар», сондай-ақ «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ. Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен КДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельінен кейбір қарыз алушылар кірді – (берешек сомасының үлкен болуына немесе ашық кредиттік желілерге байланысты айырықша тәртіппен) – мұндай құбылыстар әдеттегі нормадан ауытқушылық болып табылуына байланысты, бұл факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.1.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

²⁸Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

12-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 36%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Бұл әсердің 70%-ы коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүліктің құнын және өзге де кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудың нәтижелерімен байланысты болды.

Кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді²⁹. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін атап өту қажет. Яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ні 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес):

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз ету деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ні есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдылығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдылығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

12-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттарда н кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттарда н кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	90,7	64,6	-28,8%	-22,3%	-27,1%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	314,2	224,3	-28,6%	-20,6%	-29,5%
Ауыл шаруашылық жерлері	1,4	0,6	-56,5%	-44,8%	-40,6%
Басқа да жерлер	81,9	46,4	-43,4%	-30,8%	-34,4%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ³⁰	151,5	74,5	-50,8%	-36,5%	-37,2%

²⁹ Бұл ретте «Әділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8-жұмыстар блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің жеке әсері бар және кредиттік досье талдауының әсерімен байланысты емес.

³⁰ «Өзге кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және өзге көлік құралдары, өндірістік және басқа жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында ауытқулардың болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан, барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі фактор, мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдаланумен салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Бағаның көтерілуіне де, бағаның төмендеуіне де әкелуі мүмкін шығын тәсілін қолдану;
- Бағалауда кірістік тәсілді дұрыс қолданбау (мысалы, болашақ ақша ағындары туралы кемшіліктер нарықтық шындыққа сәйкес келмейді) болып табылады.

Банк 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендіруді талап ететін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігімен байланысты болып отыр: тәсілдерді қолданудағы талаптар жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттардың жеткілікті болуы және пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы және т.б.

4.1.3. Кредиттік досье талдауы және нәтижелер проекциясы

13-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфеліндегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС әсері бойынша АСБ-дан кейін банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, қарыз алушылардың ХҚЕС-тің құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта жіктелген міндеттемелері. Бұл ретте, портфельдердің ҚДТ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың

міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді;

13-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%)

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі – ХҚЕС әсері (%)
15,5%	16,0%

3-кезеңнің қарыз алушыларының банктегі барлық портфельдер бойынша орташа алынған үлесі 16,0%-ға тең. Осылайша, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта жіктеулер ескерілетін болса, барлық портфельдер бойынша 3-кезеңнің үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қайта жіктеудің негізгі триггерлері:

- Осы қарыз алушының міндеттемелерінің біреуі ғана бойынша мерзімін 90 күнге кешіктіру;
- Қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау;

Қарыз алушылардың жіктеуін айқындағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

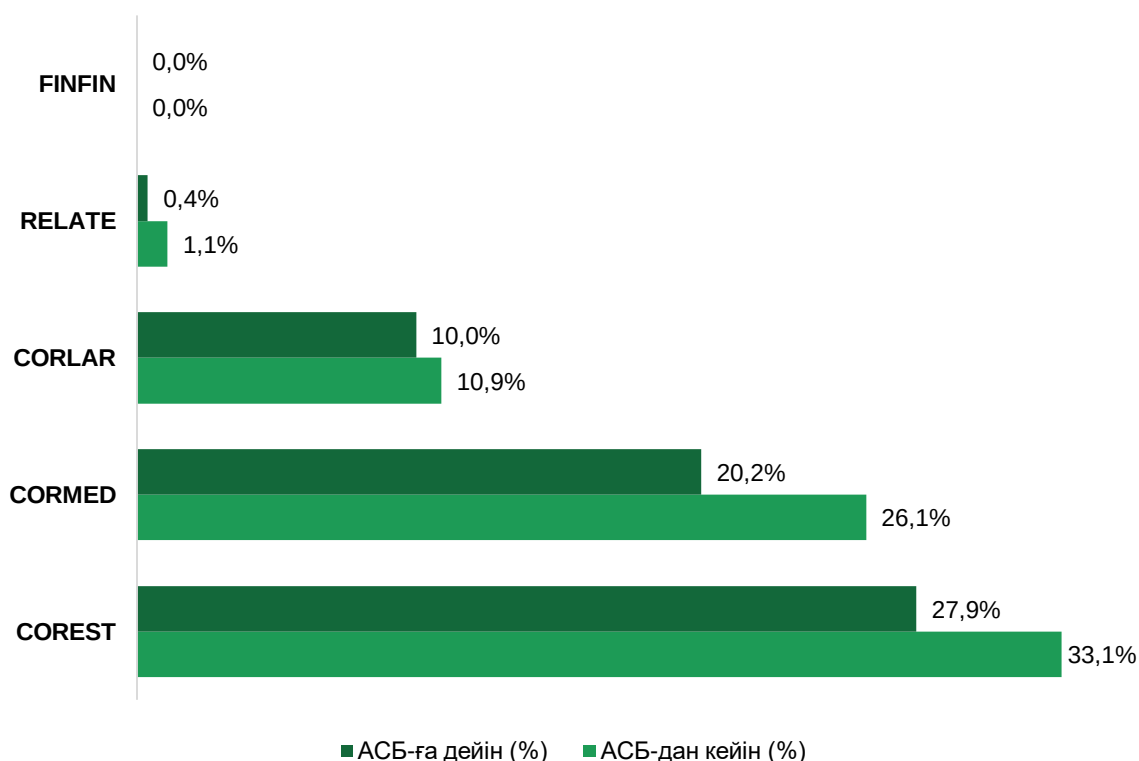
8-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі³¹ міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк командасы кредиттік досьені талдау, тиісті портфельде барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, тиісті портфельде ұжымдық бағалау негізінде нәтижелердің проекциясы мен резервтеудің талдауы нәтижесінде қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең болады.

8-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерістері «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «корпоративтік қарыз алушыларға сатып алуға, жылжымайтын мүлік құрылысына берілген қарыздар» портфельдерінде байқалады.

³¹ АСБ шеңберінде банктер берген ақпаратқа сәйкес

8-сурет: КАБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз және тиісінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер келтірілмеген;
- «Тұрғын үй жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген жеке тұлғалардың қарыздары» (RETEST) және «жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және өзге де қарыздары» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ-ні ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі – тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде келтірілген.

4.1.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды бағалау (ККЗ) банк есептеген ККЗ-нің мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

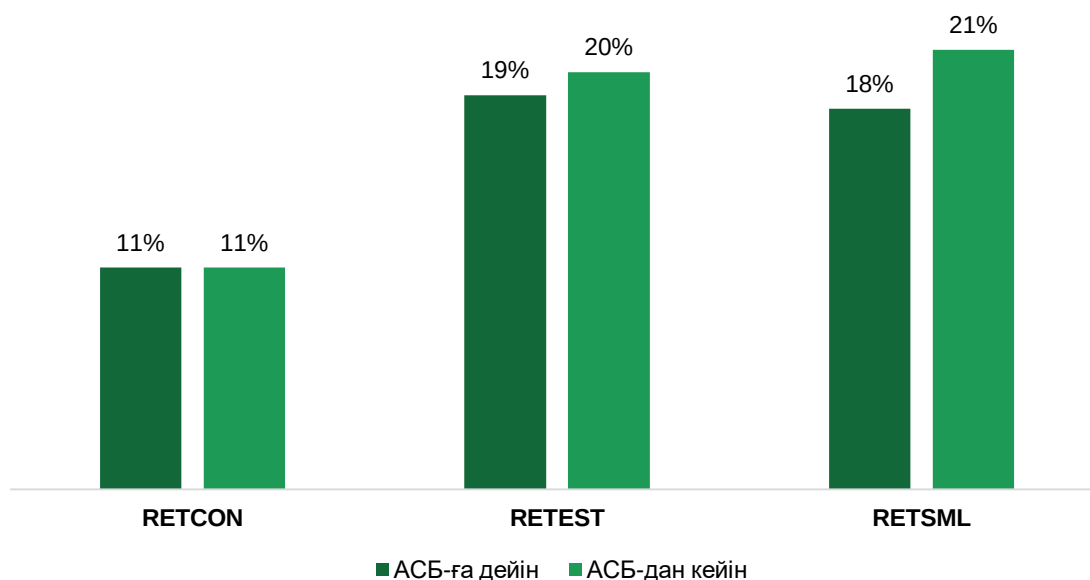
Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 6 портфель кірді (бөлшек портфельдер және корпоративтік портфельдерде 1 және 2-кезеңнің қарыз алушылары).

Талдау аясына енген портфельдердің 17%-ы үшін тексеру моделінің нәтижесі Банктің ККЗ бағасынан төмен болды.

14-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-нің толық бағаланбауын көрсетеді	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-нің толық бағаланбауын көрсетпейді
6	83%	17%

9-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі (%)³²

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ-нің деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ-нің нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

ҚДТ шеңберінде талдау үшін толық іріктелмеген корпоративтік портфельдер бойынша ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде 1 және 2- кезеңнің қарыз алушылары бойынша ККЗ-ға бағалау жүргізілді. Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ бағасының ұлғаю себептерінің болжамды талдауы келтірілген. Нәтиже тексеру моделінің сезімталдығын талдау және банк модельдерін талдау негізінде аппроксимациялардан көрсетілген.

³² Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген.

15-кесте: ККЗ бағасының ұлғаю факторлары, ККЗ бағасы ұлғаюының жалпы көлемінен %

Портфель түрі	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	35%	31%	34%
COREST	0%	0%	100%
CORLAR	0%	0%	100%
CORMED	25%	0%	75%
RETCON	-	-	-
RETEST	0%	100%	0%
RETSML	56%	44%	0%

ККЗ деңгейін бағалау факторларын талдау тексерілетін модельдің сезімталдығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолттың ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досье талдауы.

Кестеде банк командасының әрбір портфель бойынша есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ні қайта бағалауға әрбір факторлардың салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ні қайта бағалаудан болған қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ні қайта бағалаудан болған қандай үлесі қарыз алушылардың ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген тәуекел өлшемдерінің өзгеруімен ғана болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша қарыз алушылардың іріктеуге енгізілген қандай үлесі құнсызданудың 1-кезеңнен 2 және 3-кезеңдерге және 2-кезеңнен 3-кезеңге ауыстырылуы тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне проекцияланды және одан әрі резервтеуді талдау құнсызданудың кезеңдері бойынша жаңа жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ түзетулерін есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банктер есептеген ККЗ бағаларын түзетудің негізі факторлары мыналар болып табылады:

- **PD:** тәуекелдерді жеткіліксіз гранулярлық бағалау. Нәтижесінде әртүрлі бейінді тәуекелдері бар қарыздар бойынша дефолт ықтималдылығының бірдей мәні берілген;
- **PD:** кейбір жағдайларда, мысалы өнімдердің жекелеген түрлеріне (мысалы дебиторлық берешек) арналған бағалаудың болмауы, дефолт ықтималдылығының модельдерін шамадан тыс ықшамдау, клиенттерді жеткіліксіз сегменттеу;
- **LGD:** модельдерді мөлшерлеу/дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалау модельдері үшін пайдаланылатын өткен кезеңдегі деректер қамтамасыз етуді сату ықтималдылығын толық көлемде ескермейді (мысалы, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы үшінші тұлғаларға беріліп қойған жағдайда), қамтамасыз етудің 100%-дық ықтималдықпен сатылуына жол беріледі.

4.1.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

16-кестеде және 17-кестеде көрсетілгендей, түзетулер облигацияларды қайта бағалауға байланысты болды, бұл ретте пруденциялық әсерді көрсету үшін түзетулер, негізінен, баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға байланысты болды.

1-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
ТҚҚ облигациялары	-3,7	-2,3%	-2,5%	-1,8%
	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	-3,7	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

ТҚҚ-ны қайта бағалаудан айтарлықтай әсердің болмауы ТҚҚ-ның баға белгілеу модельдерінің талдауы қандай да бір айтарлықтай ауытқуларды анықтамағанымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелеріне байланысты маңызды әсердің болмауымен түсіндіріледі.

17-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді ескере отырып түзетулер

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-22%	-25%	-17%

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне ықпал еткен негізгі факторлар:

- Оның негізінде баланстық құны есептелетін бағалау бойынша есептерде салыстыруға келмейтін аналогтар мен жіберілген қателіктерді (мәселен, ақша ағындары бойынша оптимистік болжамдарды пайдалану немесе аяқталмаған құрылысты аяқталған етіп бағалау) қолдану;
- Облигацияларды бағалау үшін белсенді нарық болмаған жағдайда KASE баға белгілеулерін пайдалану (3 ХҚЕС сәйкес баға белгілеу белсенді нарық, яғни транзакциялардың жиілігі мен көлемі бағаны анықтау үшін жеткілікті ақпарат беретін бар нарық болған кезде ғана пайдаланылуы мүмкін).

4.1.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

«Қазақстан Халық Банкінде» АСБ нәтижелерін ескере отырып, тәуекелді ескерумен алынған активтердің 12,5%-ы мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады (17-кесте).

18-кесте: k1 капиталын түзету

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі 20,4%	2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен тәуекелді ескере отырып алынған активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің, талаптардың сомасына қатысты негізгі капиталдың мөлшері
2. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ түзетулері, млрд теңгемен -18,9	Қарыздарды кредиттік досьені талдау аясында қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигациялар мен туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданың төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі реттеуші есептіктегі деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету
3. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-дан кейін банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже) 20,0%	АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді еспке алу банктерге инспекторлық тексеру актілері шеңберінде жолданған шаралар шеңберінде толығымен көрсетілген. Агенттік SREP процесі және бара отырып таргеттелген тексерулер шеңберінде бұл шаралардың орындалуына тұрақты түрде мониторинг жүргізетін болады.

4.2. «Сбербанк» АҚ ЕБ

4.2.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досье талдауы (ҚДТ) үшін таңдап алынған, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген ҚДТ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, COREST портфельінің аясында АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал олардың ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге енгізілсе, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайтын болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген, осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) көрсетілген. Мысалы егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге құраса, ал COREST портфельі бойынша іріктеу ҚДТ үшін 90 теңге құрайды, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайтын болады.

19-кесте: ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлесі (%)

Портфель ³³	ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін жалпы іріктеудің портфельдеріндегі міндеттемелердің үлесі
CORLAR	79%	57%
CORMED	66%	30%
RETEST	8%	2%
COREST	100%	5%
CORGOV	100%	2%
FINFIN	100%	5%
RELATE	100%	0%
RETLAR	100%	0%

«Мемлекеттік құрылымдарға қарыздар» портфельінде федералдық министрліктерге қарыздар (бар болса) және қаражатты ҚР Ұлттық Банкінде орналастырумен қаржы активтері жеңілдетілген тәсіл бойынша қарастырылды және кредиттік досьенің талдауына кірген жоқ.

Кейбір портфельдер бойынша, осы портфельдердегі қарыздардың ерекшелігіне байланысты, ҚДТ аясында іріктеуді қалыптастырғаннан кейін қарыздардың барлығы (атап айтқанда, «мемлекеттік құрылымдарға қарыздар» және «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ.

Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельінен қарыз алушылар кірді (берешектің немесе ашық кредиттік желілердің үлкен сомаларына байланысты айрықша тәртіппен) - бұл факт осындай бақылаулар нормадан тыс ауытқушылықтар болып табылатындығына байланысты жоғарыда кестеде көрсетілмеген.

4.2.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

20-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 10%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Бұл әсердің 95%-ы коммерциялық жән өнеркәсіптік

³³ Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

жылжымайтын мүліктің құнын және өзге де кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудың нәтижелерімен байланысты болды.

Кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді³⁴. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілмен қамтамасыз құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін атап өту қажет. Яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ны 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес):

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз ету деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ны есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдылығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдылығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

20-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	0,7	0,7	0,5%	3,8%	-3,4%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	50,8	52,8	3,8%	39,8%	-2,5%
Ауыл шаруашылық жерлері	1,2	1,3	9,2%	17,7%	12,4%
Басқа да жерлер	1,2	1,3	12,7%	10,3%	5,2%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ³⁵	15,9	20,7	30,3%	36,8%	24,2%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында ауытқулардың болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және

³⁴ Бұл ретте 8 «Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау» 8-жұмыс блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің жеке әсері бар және кредиттік досье талдауының әсерімен байланысты емес

³⁵ «Өзге кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және өзге көлік құралдары, өндірістік және басқа жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді

медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдаланумен салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Бағаның көтерілуіне де, бағаның төмендеуіне де әкелуі мүмкін шығын тәсілін қолдану;
- Ішкі деректер жүйелерінде кепілдікті қамтамасыз ету туралы деректерді (құнды бағалау, кепілді қамтамасыз етудің мәртебесі және т. б. туралы деректерді) уақтылы жаңартпау, бұл провизияларды есептеу модулінде өзекті емес деректерді пайдалануға әкелуі мүмкін.

Банк АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендірілуі талап етілетін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігіне негізделген: тәсілдердің қолданылу талаптары жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттар, пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы жеткіліктілігі және т.б.

4.2.3. Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы

21-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланған активтердің әр портфельіндегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңінің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- АСБ-дан кейін ХҚЕС әсері бойынша банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңдегі қарыз алушылардың жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің және тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын ХҚЕС құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта жіктелген қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді.

21-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%)

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтерінің 3-кезеңінің қарыз алушыларының жалпы үлесі – ХҚЕС әсері (%)
9,1%	9,1%

3-кезеңнің қарыз алушыларының банктегі барлық портфельдер бойынша орташа алынған үлесі 9,1%-ға тең. Осылайша, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта жіктеулер ескерілетін болса, барлық портфельдер бойынша 3-кезеңнің үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қайта жіктеудің негізгі триггерлері:

- Қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау;

Қарыз алушылардың жіктеуін айқындағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

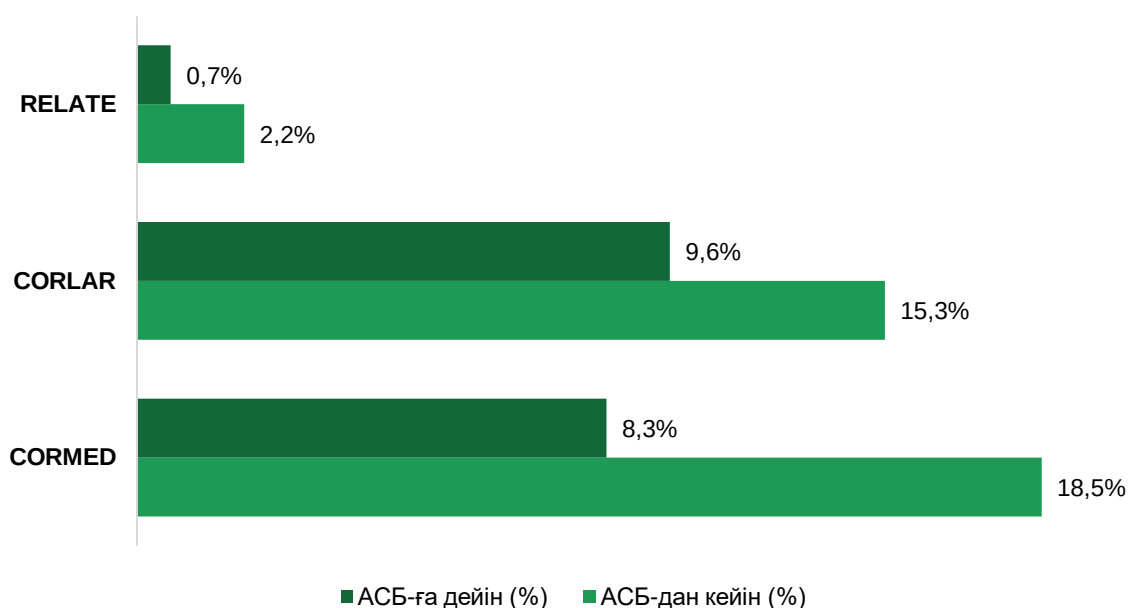
10-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі³⁶ міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк командасы кредиттік досьені талдау, тиісті портфельде барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, тиісті портфельде ұжымдық бағалау негізінде нәтижелердің проекциясы мен резервтеудің талдауы нәтижесінде қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең болады.

10-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерістері «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «корпоративтік қарыз алушыларға сатып алуға, жылжымайтын мүлік құрылысына берілген қарыздар» портфельдерінде байқалады.

³⁶ АСБ шеңберінде банктер берген ақпаратқа сәйкес

10-сурет: АСБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз және тиісінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер келтірілмеген;
- «Тұрғын үй жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген жеке тұлғалардың қарыздары» (RETEST) және «Жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және өзге де қарыздары» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ-ны ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі - тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде келтірілген.

4.2.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды бағалау (ККЗ) банк есептеген ККЗ-ның мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

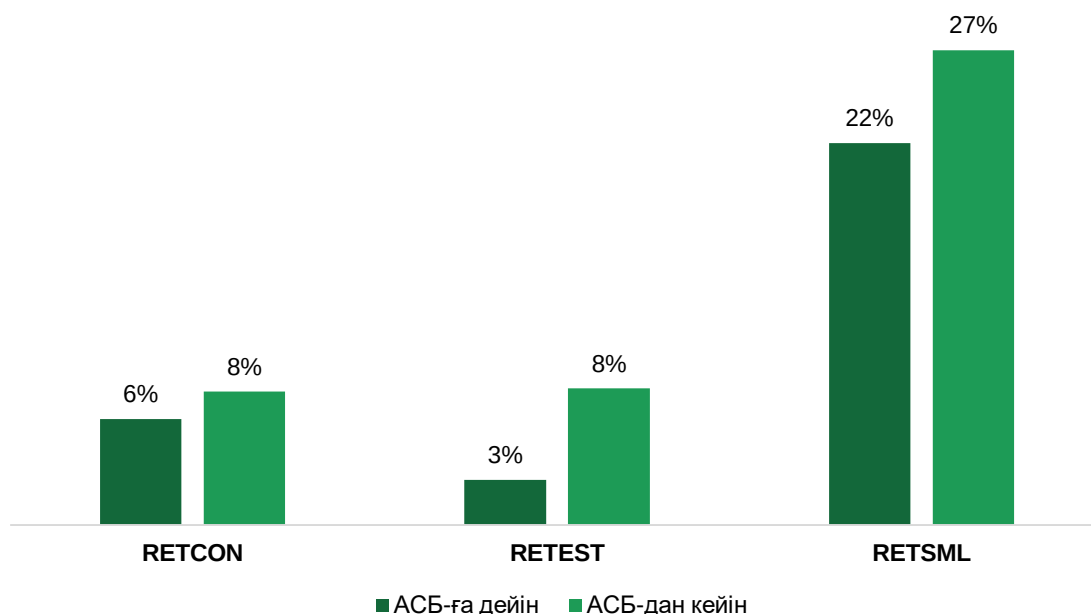
Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 5 портфель кірді (бөлшек портфельдер және корпоративтік портфельдерде 1 және 2-кезеңнің қарыз алушылары).

Талдау аясына енген барлық портфельдер үшін тексеру моделінің нәтижесі Банктің ККЗ бағасынан жоғары болды.

22-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбауын көрсетеді	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбауын көрсетпейді
5	100%	0%

11-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі (%)³⁷

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ-ның нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

ҚДТ шеңберінде талдау үшін толық іріктелмеген корпоративтік портфельдер бойынша ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде 1 және 2-кезеңнің қарыз алушылары бойынша ККЗ-ға бағалау жүргізілді.

Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ бағасының ұлғаю факторларының болжамды талдауы келтірілген. Факторлардың әсері тексеру моделінің сезімталдығын талдау және банк модельдерін талдау негізінде бағаланған.

23-кесте: ККЗ бағасының ұлғаю факторлары, ККЗ бағасы ұлғаюының жалпы көлемінен %

Портфель түрі	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	27%	29%	44%
CORLAR	32%	0%	68%
CORMED	67%	0%	33%
RETCON	0%	100%	0%
RETEST	0%	0%	100%
RETSML	16%	84%	0%

Провизияларды жабу деңгейін бағалау факторларын талдау тексерілетін модельдің сезімталдылығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолттың ықтималдылығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьенің талдауы.

³⁷ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

Кестеде банк командасының әрбір портфель бойынша есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ны қайта бағалауға әрбір факторлардың салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны қайта бағалаудан болған қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудан болған қандай үлесі қарыз алушылардың ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген тәуекел өлшемдерінің өзгеруімен ғана болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша қарыз алушылардың іріктеуге енгізілген қандай үлесі құнсызданудың 1-кезеңнен 2 және 3-кезеңдерге және 2-кезеңнен 3-кезеңге ауыстырылуы тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне проекцияланды және одан әрі резервтеуді талдау құнсызданудың кезеңдері бойынша жаңа жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ түзетулерін есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банктер есептеген ККЗ бағаларын түзетудің негізі факторлары мыналар болып табылады:

- **PD:** қайта құрылымдалған қарыздарды есепке алу үшін формальды әдіснаманың болмауы, бұл дефолт ықтималдығын бағалаудың бұрмалануына әкеп соғуы мүмкін. Банк жүйелері тәуекелдердің модельдері мен метрикаларында одан әрі пайдалануға болатындай барлық қажетті деректерді тиісті түрде бақыламайды;
- **LGD:** мөлшерлеу / дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалау модельдері үшін пайдаланылатын өткен кезеңдегі деректер қамтамасыз етуді іске асыру ықтималдылығын толық көлемде ескермейді (мысалы, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы 3-ші тұлғаларға беріліп қойған жағдайда).

4.2.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

24-кестеде және 25-кесте көрсетілгендей, түзетулер елеулі емес болды, бұл ретте пруденциялық әсерді көрсету үшін түзетулер негізінен баланста жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға байланысты болды. Облигацияларды тікелей қайта бағалау «Сбербанк» АҚ ЕБ үшін талдау аясына кірмегеніне қарамастан, бағалы қағаздарға бекітілген минимумы бар купон немесе эмитенттің облигацияларды өтеу мерзіміне дейін талап ету құқығын іске асыру мүмкіндігі сияқты, сондай-ақ оларды дұрыс есепке алу мәніне талдау жасалды, мысалы, кез келген ұқсас қоса жүретін ТҚҚ банктің есеп жүйелерінде және бағалы қағаздарды бағалау нәтижелерінде тиісті түрде көрсетілуі тиіс.

24-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
ТҚҚ облигациялары	0,0	0%	0%	0%
	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

ТҚҚ-ны қайта бағалаудан айтарлықтай әсердің болмауы ТҚҚ-нің баға белгілеу модельдерінің талдауы қандай да бір айтарлықтай ауытқуларды анықталмағанымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелеріне байланысты маңызды әсердің болмауымен түсіндіріледі.

25-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді ескере отырып түзетулер

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	<i>Қайта бағалаудың орташа алынған мәні</i>	<i>Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні</i>	<i>Қайта бағалаудың медиандық мәні</i>
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-22%	-22%	-17%

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне ықпал еткен негізгі факторлар:

- Мәміленің нақты құнының орнына ұсыныс бағасының есебіне байланысты баланстық құнын есептеу үшін пайдаланылатын бағалау туралы есептердегі салыстырмалы объектілердің көтеріңкі құны.

4.2.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

«Сбербанк» АҚ ЕБ-да АСБ нәтижелерін ескере отырып, тәуекелді ескерумен сараланған активтердің 5% мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады (26-кесте).

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	12,7% Пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен тәуекелді ескере отырып алынған шартты және ықтимал міндеттемелер активтері, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген шартты және ықтимал талаптар активтері сомасына қатысты негізгі капиталдың 2019 жылғы 1 сәуірге көлемі
2. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ түзетулері, млрд теңгемен	-2 Қарыздарды кредиттік досьені талдау аясында қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигациялар мен туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданың төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі реттеуші есептіктегі деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету
3. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-дан кейін банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)	12,5% АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді еспке алу банктерге инспекторлық тексеру актілері шеңберінде жолданған шаралар шеңберінде толығымен көрсетілген. Агенттік SREP процесі және бара отырып таргеттелген тексерулер шеңберінде бұл шаралардың орындалуына тұрақты түрде мониторинг жүргізетін болады.

4.3. «KASPI BANK» АҚ

4.3.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досье талдауы (ҚДТ) үшін таңдап алынған, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген ҚДТ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, COREST портфельінің аясында АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал олардың ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге енгізілсе, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайтын болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген, осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) көрсетілген. Мысалы егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге құраса, ал COREST портфельі бойынша іріктеу ҚДТ үшін 90 теңге құрайды, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайтын болады.

27-кесте: ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%)

Портфель ³⁸	ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін ортақ іріктеудің портфельдеріндегі міндеттемелердің үлестері
COREST	100%	2%
CORLAR	100%	23%
CORMED	100%	24%
FINFIN	100%	49%
RELATE	100%	1%
RETLAR	100%	1%

Кейбір портфельдер бойынша осы портфельдердегі ерекшелікке байланысты, ҚДТ аясында іріктеуді қалыптастырғаннан кейін барлық қарыздар (атап айтқанда, «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ.

4.3.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

28-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 38%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Бұл әсердің 90%-ы жылжымайтын мүліктің, сондай-ақ коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүліктің құнын қайта бағалаудың нәтижелерімен байланысты болды.

Кепілмен қамтамасыз құнын қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді³⁹. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілмен қамтамасыз құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін атап өту қажет (яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ны 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес):

³⁸ Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

³⁹ Бұл ретте «Өділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8- жұмыстар блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің жеке әсері бар және кредиттік досье талдауының әсерімен байланысты емес

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз ету деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ны есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдылығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдылығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

28-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	12,8	7,7	-39,3%	-35,6%	-30,9%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	60,8	37,8	-37,8%	-22,5%	-28,1%
Ауыл шаруашылық жерлері	н/д	н/д			
Басқа да жерлер	2,7	2,3	-16,1%	-18,3%	-15,5%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ⁴⁰	8,3	5,2	-36,8%	-38,9%	-53,5%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында ауытқулардың болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі фактор мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдаланумен салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Құнының көтерілуіне де, құнының төмендеуіне де әкелуі мүмкін шығын тәсілін қолдану;
- Бағалау туралы есептердегі түзетулер көбіне бағалаушының сараптамалық пайымына ғана негізделген және объективті себептері жоқ.

⁴⁰ «Өзге кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және өзге көлік құралдары, өндірістік және басқа жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді

Банк АСБ есептік күніне провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендірілуі талап етілетін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігі себеп болды: тәсілдердің қолданылу талаптары жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттар, пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы жеткіліктілігі және т.б.

4.3.3. Кредиттік досьені талдау

29-кестеде амортизациялық құны бойынша бағаланатын активтердің әр портфельіндегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС әсері бойынша АСБ-дан кейін банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, қарыз алушылардың ХҚЕС-тің құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта жіктелген міндеттемелері. Бұл ретте, портфельдердің ҚДТ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді.

29-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%)

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі – ХҚЕС әсері ғана (%)
15,5%	15,5%

3-кезеңнің қарыз алушыларының банктегі барлық портфельдер бойынша орташа алынған үлесі 15,5%-ға тең. Осылайша, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта жіктеулер ескерілетін болса, барлық портфельдер бойынша 3-кезеңнің үлесі айтарлықтай

ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қарыз алушылардың жіктеуін айқындағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

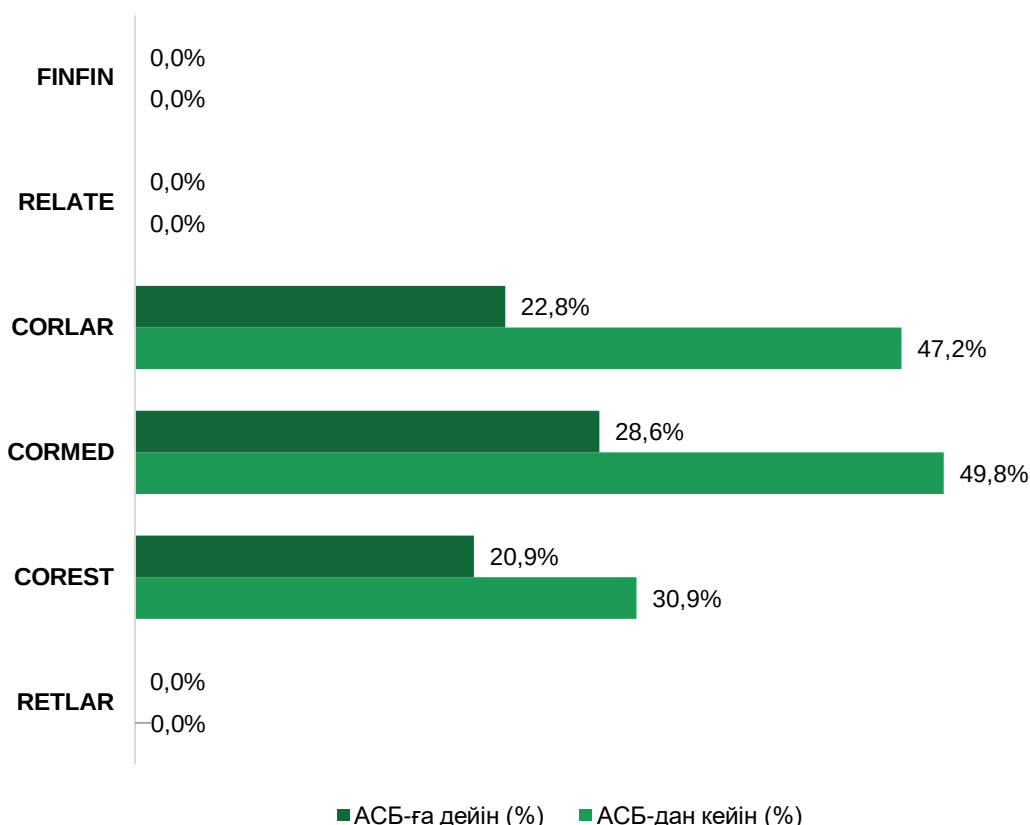
12-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі⁴¹ міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк командасы кредиттік досьені талдау, тиісті портфельде барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, тиісті портфельде ұжымдық бағалау негізінде нәтижелердің проекциясы мен резервтеудің талдауы нәтижесінде қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең болады.

12-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерстері «орта кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «корпоративтік қарыз алушыларға сатып алуға, жылжымайтын мүлік құрылысына берілген қарыздар» портфельдерінде байқалады.

⁴¹ АСБ шеңберінде банктер ұсынған ақпаратқа сәйкес

12-сурет: АСБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%)

- «жеке тұлғалардың автокредиттері және өзге де қамтамасыз етілген қарыздары» (RETCAR) және «жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және өзге де қарыздары» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ-ны ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі – тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде ұсынылған.

4.3.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төменде кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды (ККЗ) бағалау банк есептеген ККЗ-ның мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 2 бөлшек портфель кірді.

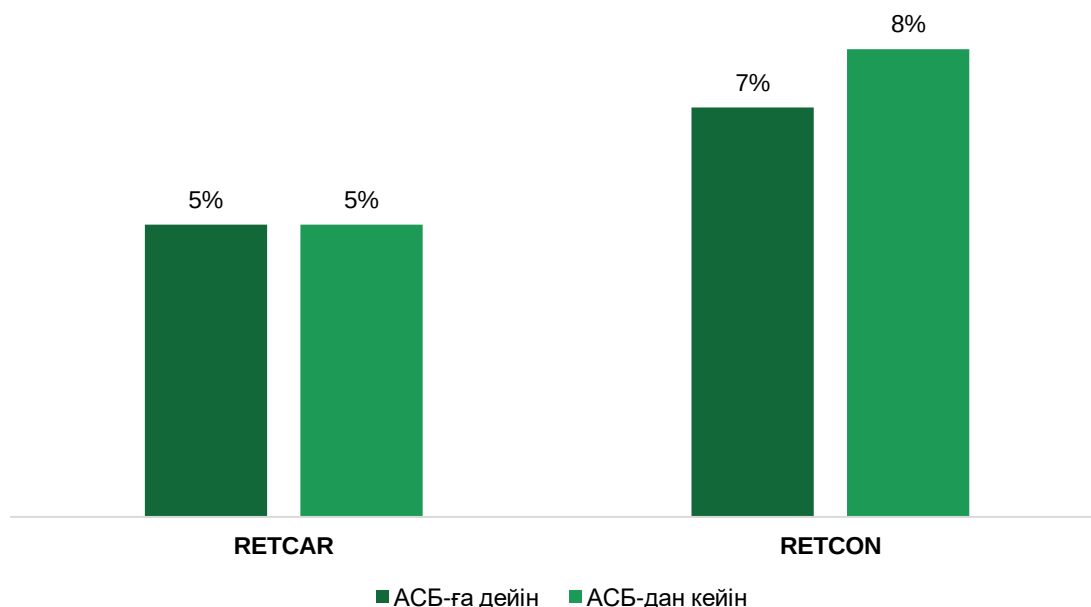
Портфельдердің біреуі үшін тексеру модельдерінің нәтижесі банктің ККЗ бағасынан төмен болды.

30-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбауын көрсетеді	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбауын көрсетпейді
2	50%	50%

«Жеке тұлғалардың жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген қарыздары» портфелінің қарыздары осы банк үшін АСБ аясынан алып тасталды.

13-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁴²

Кестеде төменде әр портфельдің түрі үшін ККЗ бағалауды ұлғайту факторларын шамамен талдау келтірілген. Факторлардың әсері тексеру моделінің сезімталдық талдауын және банктік модульді талдауды негізге ала отырып бағаланған.

31-кесте: ККЗ бағасының ұлғаю факторлары, ККЗ бағасы ұлғаюның жалпы көлемінің %

Портфель түрі ^{42,43}	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	58%	42%	0%
RETCAR	-	-	-
RETCON	58%	42%	0%

Провизияларды өтеу деңгейін ұлғайту факторларын талдау тексеру моделінің сезімталдылығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолттың ықтималдылығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьенің талдауы.

Кестеде банк командасының әрбір портфель бойынша есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ қайта бағалауға әрбір факторлардың салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны қайта бағалаудан болған қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудан

⁴² Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

болған қандай үлесі қарыз алушылардың ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген тәуекел өлшемдерінің өзгеруімен ғана болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша қарыз алушылардың іріктеуге енгізілген қандай үлесі құнсызданудың 1-кезеңнен 2 және 3-кезеңдерге және 2-кезеңнен 3-кезеңге ауыстырылуы тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне проекцияланды және одан әрі резервтеуді талдау құнсыздану кезеңдер бойынша жаңа жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ түзетулерін есепке алу тетігінің толық сапаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банктер есептеген ККЗ бағаларын түзетудің негізі факторлары мыналар болып табылады:

- **PD:** қарыз сатысын айқындаған және дефолттың ықтималдылығы модельдерін мөлшерлеу кезінде дефолт статистикасында дефолттан қалыпқа келтіру аралығын жеткіліксіз түрде консервативті іріктеу;
- **LGD:** қайта құрылымдау жағдайлары нәтижесінде дефолт ықтималдылығын және шығындар деңгейін есептеуді тым жеңілдету шектеулі статистикалық деректер негізінде айқындалды.

4.3.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

30-кестеде түзетулер елеулі болып табылмайтыны көрсетілген. Баланста жылжымайтын мүлікті қайта бағалау «KASPI BANK» АҚ үшін талдау аясына кірмеген.

32-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд тенге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
ТҚҚ облигациялары	-0,1	-0,1%	-0,3%	-0,3%
	0,0	Қ.М.С.	Қ.М.С.	Қ.М.С.
Жиынтығы	-0,1	Қ.М.С.	Қ.М.С.	Қ.М.С.

Қайта бағалау үшін іріктелген облигациялардың көпшілігі дұрыс бағада не әділ құнынан төмен бағада болған. ТҚҚ қайта бағалаудан айтарлықтайдың әсер болмауы ТҚҚ баға белгілеу моделін талдау қандай да бір айтарлықтай ауытқулар анықталмағандығымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелері себеп болған айтарлықтай әсердің болмауымен түсіндіріледі.

4.3.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

Kaspi Bank-те АСБ нәтижелерін ескере отырып, тәуекелді ескере отырып сараланған активтердің 3,5% мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады.

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен тәуекелді ескере отырып алынған активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің, талаптардың сомасына қатысты негізгі капиталдың мөлшері
2. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ түзетулері, млрд теңгемен	Қарыздарды кредиттік досьені талдау аясында қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигациялар мен туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданың төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі реттеуші есептіктегі деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету
3. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-дан кейін банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)	АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді есепке алу банктерге инспекторлық тексеру актілері шеңберінде жолданған шаралар шеңберінде толығымен көрсетілген. Агенттік SREP процесі және бара отырып таргеттелген тексерулер шеңберінде бұл шаралардың орындалуына тұрақты түрде мониторинг жүргізетін болады.

4.4. «ForteBank» АҚ

4.4.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досье талдауы (ҚДТ) үшін таңдап алынған, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген ҚДТ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, COREST портфельінің аясында АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал олардың ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге енгізілсе, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайтын болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген, осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) көрсетілген. Мысалы егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге құраса, ал COREST портфельі бойынша іріктеу ҚДТ үшін 90 теңге құрайды, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайтын болады.

34-кесте: ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%)

Портфель ⁴³	ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін ортақ іріктеудің портфельдердегі міндеттемелердің үлестері
RETEST	13%	2%
COREST	100%	1%
CORGOV	100%	23%
CORLAR	100%	31%
CORMED	100%	15%
FINFIN	100%	4%
GOVGGOV	100%	21%
RELATE	100%	0%
RETLAR	100%	1%

«Мемлекеттік құрылымдарға қарыздар» портфельінде федералдық министрліктерге қарыздар (бар болса) және қаражатты ҚР Ұлттық Банкінде орналастырумен қаржы активтері жеңілдетілген тәсіл бойынша қарастырылды және кредиттік досьенің талдауына кірген жоқ.

Кейбір портфельдер бойынша осы портфельдердегі қарыздардың ерекшеліктеріне байланысты, ҚДТ аясында толық іріктеуді қалыптастырудан кейін қарыздардың барлығы (атап айтқанда, «мемлекеттік құрылымдарға қарыздар», сондай-ақ «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ. Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельінен кейбір қарыз алушылар кірді – (берешек сомасының үлкен болуына немесе ашық кредиттік желілерге байланысты айырықша тәртіппен) – мұндай құбылыстар әдеттегі нормадан ауытқушылық болып табылуына байланысты, бұл факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.4.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

35-кесте кепілмен қамтамасыз етудің құнын жалпы қайта бағалау шамамен 4%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Негізінен бұған коммерциялық жән өнеркәсіптік жылжымайтын мүліктің құнын және өзге де кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта

⁴³ Портфель кодтарына сәйкес портфельдердің сипаты 1-кестеде көрсетілген

бағалаудың нәтижелері себеп болды, бұл ішінара жылжымайтын мүліктің және басқа да жерлердің құнын оң қайта бағалау ішінара теңдестірілді.

Кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді⁴⁴. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін атап өту қажет. Яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ні 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес):

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз ету деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ны есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

35-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	15,0	17,2	15,0%	17,5%	7,6%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	102,8	101,0	-1,8%	16,4%	3,6%
Ауыл шаруашылық жерлері	1,2	0,8	-29,7%	-27,8%	-37,9%
Өзге жерлер	2,2	2,8	26,4%	-18,0%	1,7%
Өзге кепілмен қамтамасыз ету ⁴⁵	17,9	11,7	-34,6%	-39,0%	-43,6%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында бөлулердің болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және

⁴⁴ Бұл ретте «Әділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8- жұмыстар блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің өз әсері бар.

⁴⁵ «Басқа да кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және басқа да көлік құралдары, ндірістік және өзге де жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді.

медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі фактор мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдаланумен салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Кепілмен қамтамасыз ету бөлігі үшін тұрақты түрде қайта бағалаудың болмауы, бұл кепілмен қамтамасыз етуді бағалаудағы жаңартылмаған деректерді пайдалануға әкелуі мүмкін;
- Кепілді мүлікті сату туралы жаңартылмаған статистикалық деректерді немесе реттеу дисконттарын емес сараптамалық пайымдаулар негізінде дисконттарды қолдану.

Банк 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендірілуі талап етілетін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігі себеп болды: тәсілдердің қолданылу талаптары жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттар, пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы жеткіліктілігі және т.б.

4.4.3. Кредиттік досьені талдау және нәтижелер проекциясы

36-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС әсері бойынша АСБ-дан кейін банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, қарыз алушылардың ХҚЕС-тің құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта жіктелген міндеттемелері. Бұл ретте, портфельдердің ҚДТ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді;

36-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%)

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі – ХҚЕС әсері ғана (%)
17,1%	18,3%

3-кезеңнің қарыз алушыларының банктегі барлық портфельдер бойынша орташа алынған үлесі 18,3%-ға тең. Осылайша, егер ХҚЕС бойынша тек қосымша қайта жіктеулер ескерілетін болса, барлық портфельдер бойынша 3-кезеңнің үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қайта жіктеудің негізгі триггерлері:

- Осы қарыз алушының міндеттемелерінің біреуі ғана бойынша мерзімін 90 күнге кешіктіру;

Қарыз алушылардың жіктеуін анықтағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндар деңгейін бағалады.

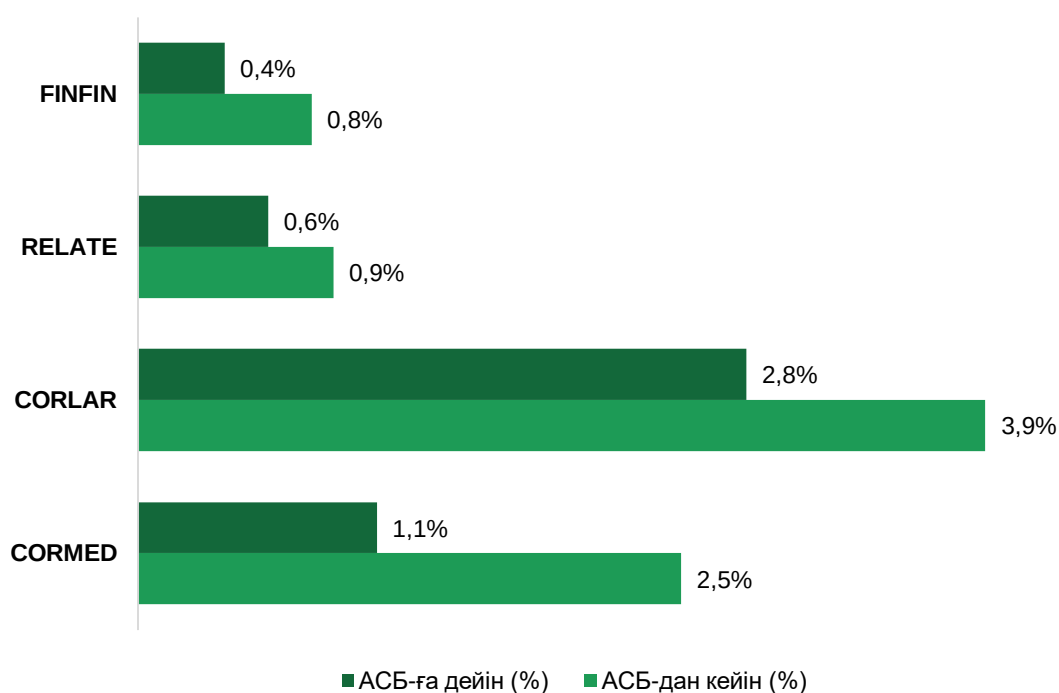
14-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфеліндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде⁴⁶ қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк командасы кредиттік досьені талдау, тиісті портфельде барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, тиісті портфельде ұжымдық бағалау негізінде нәтижелердің проекциясы мен резервтеудің талдауы нәтижесінде қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең болады.

14-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерістері «орта кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «корпоративтік қарыз алушыларға сатып алуға, жылжымайтын мүлік құрылысына берілген қарыздар» портфельдерінде байқалады.

⁴⁶ АСБ шеңберінде банктер берген ақпаратқа сәйкес

14-сурет: КАБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз және тиісінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер келтірілмеген;
- «Жеке тұлғалардың тұрғын үй жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген қарыздары» (RETEST) және «Жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және өзге де қарыздары» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ-ны ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі - тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде келтірілген.

4.4.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төменде кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды бағалау (ККЗ) банк есептеген ККЗ-нің мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

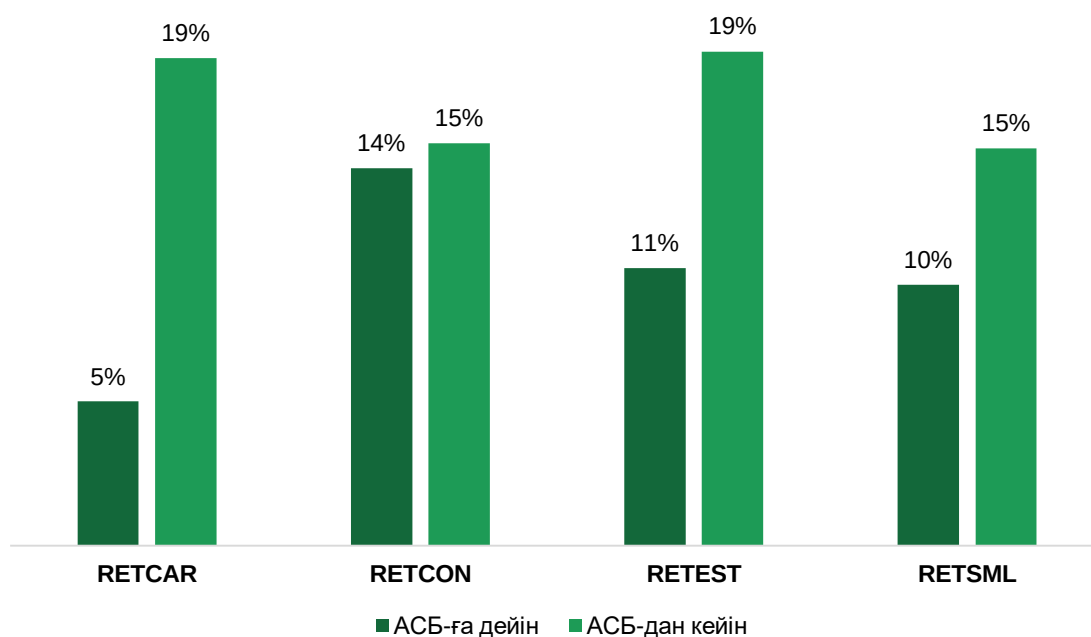
Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 4 бөлшек портфель кірді.

Талдау саласына енген бүкіл портфель үшін тексеру моделі нәтижесі банктің ККЗ бағалаудан жоғары болды.

37-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбауын көрсетеді	Тексеру үлгісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбауын көрсетпейді
4	100%	0%

15-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі (%)⁴⁷

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ-нің деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ-нің нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ бағасының ұлғаю факторларының болжамды талдауы келтірілген. Факторлардың әсері тексеру моделінің сезімталдығын талдау және банк модельдерін талғау негізінде бағаланды.

38-кесте: ККЗ бағалаудың ұлғаю факторлары, ККЗ бағасының жалпы ұлғаю көлемінен %

Портфель түрі ⁴⁷	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	4%	96%	0%
RETCAR	0%	100%	0%
RETCON	100%	0%	0%
RETEST	0%	97%	3%
RETSML	0%	100%	0%

Провизиялармен өтеу деңгейінің ұлғаю факторларын бағалау тексеру моделінің сезімталдығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьені талдау.

Кестеде банк командасының әрбір портфель бойынша есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ны қайта бағалауға әрбір факторлардың салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны қайта бағалаудан болған қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеудің талдауы үшін пайдалынатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын

⁴⁷ Портфель кодтарына сәйкес портфельдердің сипаты 1-кестеде көрсетілген

көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудан болған қандай үлесі қарыз алушылардың ҚДТ мақсаты үшін іріктеуге енгізілмеген тәуекел өлшемдерінің өзгеруімен ғана болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша қарыз алушылардың іріктеуге енгізілмеген қандай үлесі құнсызданудың 1-кезеңінен 2 және 3-кезеңдеріне және 2-кезеңінен 3-кезеңіне ауыстырылуы тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне проекцияланды және бұдан әрі резервтеуді талдау құнсызданудың кезеңдері бойынша жаңа жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеудің талдауы кезінде ҚДТ түзетулерін есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банктер есептеген ККЗ бағалауды түзетудің негізі факторлары мыналар болып табылады:

- **PD:** қарыздарды қайта құрылымдау (оның ішінде қайта қаржыландыру), есептен шығару, сату және үшінші тараптарға беру жағдайларын дұрыс есепке алмау, құнсыздану триггерлерін шектеп қолдану және дефолт статистикасында және дефолт ықтималдығы модельдерін мөлшерлеуде дефолттан қалпына келтірудің жеткіліксіз шегі;
- **LGD:** мөлшерлеу /дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалау модельдері үшін пайдалынатын өткен кезеңдегі деректер қамтамасыз ету нысанын сату ықтималдығын толық көлемде ескермейді, сондай-ақ ішінара есептен шығарылған берешектің қайтарылғаны туралы деректерді шамадан тыс асырады.

4.4.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

39-кестеде және 40-кестеде көрсетілгендей, ХҚЕС түзетулері облигацияларды қайта бағалауға байланысты болды, бұл ретте пруденциялық әсерді көрсету үшін түзетулер негізінен баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға байланысты болды.

39-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	-1,2	-1,3%	-1,5%	-0,8%
ТҚҚ	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	-1,2	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

ТҚҚ қайта бағалаудан айтарлықтай әсер болмауы ТҚҚ баға белгілеу моделдерін талдау қандай да бір айтарлықтай ауытқулар анықталмағандығымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелеріне байланысты болған айтарлықтай әсердің болмауымен түсіндіріледі.

40-кесте: Өділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді ескере отырып түзетулер

Активтердің түрі	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-8%	-13%	-9%

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне ықпал еткен негізгі факторлар:

- Негізінде баланстық құны есептелетін бағалау бойынша есептерде салыстыруға келмейтін аналогтарды пайдалану;
- Ақы өндіріп алынатын кепілмен қамтамасыз ету нысанын сату бағасы баланстық құнымен салыстырғанда төмен болды (активтер 2019 жылғы 1 сәуірден кейін сатылған кезде мәміле құны нарықтық құны ретінде есептелген).

4.4.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

АСБ нәтижелерін ескере отырып, «ForteBank» АҚ-та тәуекелді ескере отырып есептелген активтердің 9,1% мөлшерінде k1 капитал қоры байқалады (41-кесте).

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен тәуекелді ескере отырып алынған активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің, талаптардың сомасына қатысты негізгі капиталдың мөлшері
2. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ түзетулері, млрд теңгемен	Қарыздарды кредиттік досье талдауы аясында қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигациялар мен туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданың төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі реттеуші есептіктегі деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету
3. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-дан кейін банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)	АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді есепке алу банктерге инспекторлық тексеру актілері шеңберінде жолданған шаралар шеңберінде толығымен көрсетілген. Агенттік SREP процесі және бара отырып таргеттелген тексерулер шеңберінде бұл шаралардың орындалуына тұрақты түрде мониторинг жүргізетін болады.

4.5. «Банк ЦентрКредит» АҚ

4.5.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досье талдауы (ҚДТ) үшін таңдап алынған, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген ҚДТ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, COREST портфельінің аясында АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал олардың ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге енгізілсе, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайтын болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген, осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) көрсетілген. Мысалы егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге құраса, ал COREST портфельі бойынша іріктеу ҚДТ үшін 90 теңге құрайды, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайтын болады.

42-кесте: ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%)

Портфель ⁴⁸	ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін ортақ іріктеудің портфельдеріндегі міндеттемелердің үлестері
CORMED	88%	17%
RETEST	8%	3%
COREST	100%	8%
CORLAR	100%	70%
DISASS	100%	1%
RELATE	100%	0%
RETLAR	100%	1%

Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельінен кейбір қарыз алушылар кірді - бұл факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.5.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

43-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 38%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Бұл әсердің 95%-дан астамы коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүліктің құнын және өзге де кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудың нәтижелерімен байланысты болды.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді⁴⁹. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепіл құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін ескеру қажет. Яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ні 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес):

⁴⁸ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

⁴⁹ Бұл ретте «Әділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8- жұмыстар блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің жеке әсері бар және кредиттік досье талдауының әсерімен байланысты емес.

- Көптеген қарыздардың қамтамасыз етумен өтеу деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкінен ақы өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ні есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

23-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	23,6	24,0	2,0%	24,8%	17,3%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	372,6	250,7	-32,7%	-19,2%	-24,7%
Ауыл шаруашылық жерлері	8,1	6,2	-23,7%	-16,4%	-26,2%
Басқа да жерлер	14,9	11,9	-20,5%	40,3%	20,3%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ⁵⁰	104,6	31,9	-69,5%	-62,5%	-63,2%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары және тым төмен мәндер) арасында ауытқулардың болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан, барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банктің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтардың негізінде салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Кепілдік мүлікті сату туралы өзекті статистикалық деректерді немесе реттеуші дисконттарды емес, сараптама пікірінің негізінде дисконттарды қолдану;
- Кепілмен қамтамасыз етудің құнын бағалау (мысалы, аяқталмаған құрылыс болса да оны дайын объекті ретінде құнын бағалау) күніндегі оның ағымдағы жай-күйін ескермейтін бағалау туралы есептерге әкелетін кепілмен қамтамасыз етудің жай-күйін мониторингтеудің кемділігі.

⁵⁰ «Өзге кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және өзге көлік құралдары, өндірістік және басқа жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді

Банк 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендіруді талап ететін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігімен байланысты болып отыр: тәсілдерді қолданудағы талаптар жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттардың жеткілікті болуы және пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы және т.б.

4.5.3. Кредиттік досье талдауы және нәтижелер проекциясы

44-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельдегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС әсері бойынша АСБ-дан кейін банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, қарыз алушылардың ХҚЕС-тің құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта жіктелген міндеттемелері. Бұл ретте, портфельдердің ҚДТ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді;

44-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%)

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі – ХҚЕС әсері (%)
19,2%	23,5%

3-кезеңнің қарыз алушыларының банктегі барлық портфельдер бойынша орташа алынған үлесі 23,5%-ға тең. Капитал жеткіліктілігін қолдау шараларын ескере отырып, банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қайта жіктеудің негізгі триггері қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау болып табылады

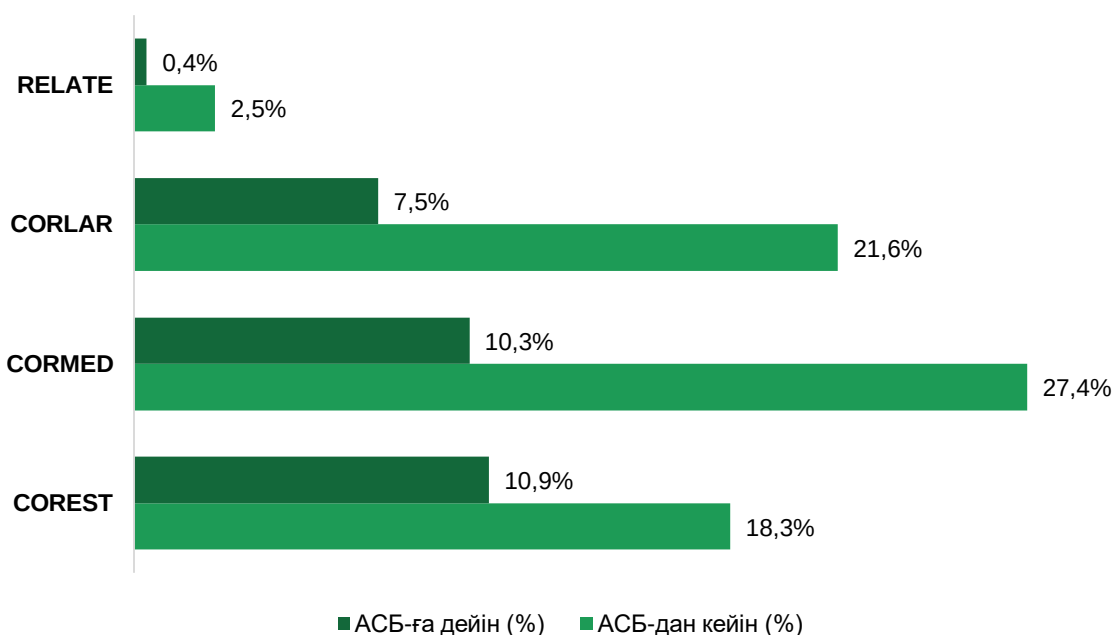
Қарыз алушылардың жіктеуін айқындағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

16-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельдегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең⁵¹;
- АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк командасы кредиттік досьені талдау, тиісті портфельде барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, тиісті портфельде ұжымдық бағалау негізінде нәтижелердің проекциясы мен резервтеудің талдауы нәтижесінде қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең болады.

16-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерістері «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «ірі кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» портфельдерінде байқалады.

16-сурет: КАБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз және тиісінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер келтірілмеген;
- «Тұрғын үй жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген жеке тұлғалардың қарыздары» (RETEST) және «жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және өзге де қарыздары» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ-ны ұжымдық бағалау

⁵¹ Банктер АСБ шеңберінде ұсынған ақпаратқа сәйкес

негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі – тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде келтірілген.

4.5.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды бағалау (ККЗ) банк есептеген ККЗ-ның мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

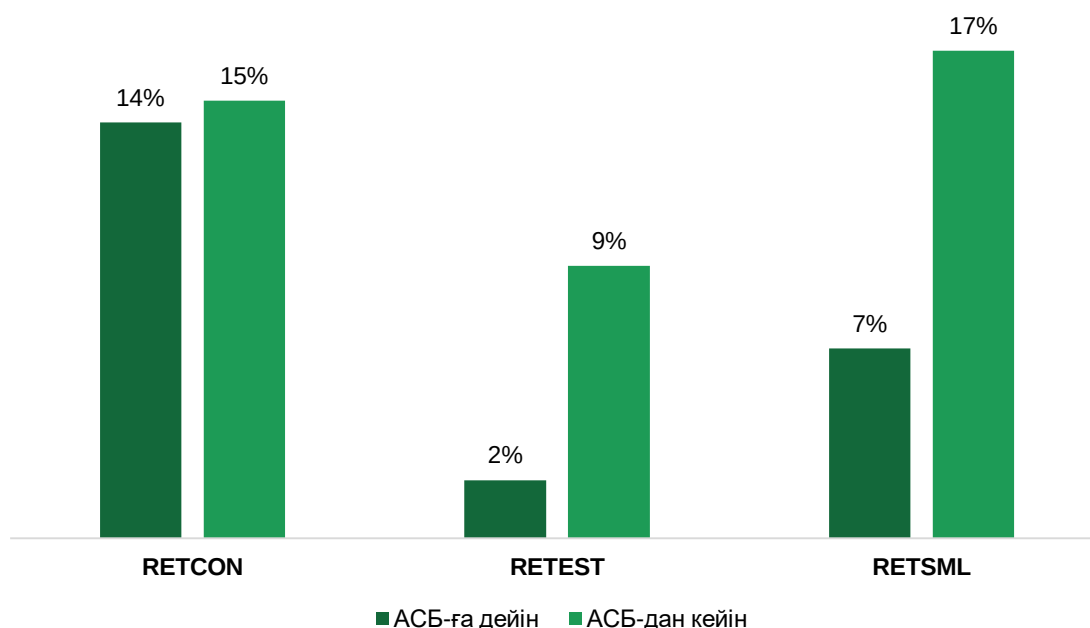
Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 4 портфель кірді (бөлшек портфельдер және корпоративтік портфельдерде 1 және 2-кезеңнің қарыз алушылары).

Талдау аясына енген барлық портфельдер үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағасынан жоғары болды.

45-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-нің толық бағаланбауын көрсетеді	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-нің толық бағаланбауын көрсетпейді
4	100%	0%

17-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі (%)⁵²

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ-ның нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

ҚДТ шеңберінде талдау үшін толық іріктелмеген корпоративтік портфельдер бойынша ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде 1 және 2- кезеңнің қарыз алушылары бойынша ККЗ-ға бағалау жүргізілді.

⁵² Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген.

Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ бағасының ұлғаю себептерінің болжамды талдауы келтірілген. Нәтиже тексеру моделінің сезімталдығын талдау және банк модельдерін талдау негізінде бағаланған.

46-кесте: ККЗ бағасының ұлғаю факторлары, ККЗ бағасы ұлғаюының жалпы көлемінен %

Портфель түрі ⁵²	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	0%	63%	37%
CORMED	0%	37%	63%
RETCN	0%	100%	0%
RETEST	0%	38%	62%
RETSML	0%	100%	0%

Провизиялармен өтеу деңгейінің ұлғаю факторларын талдау тексеру модельдің сезімталдығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьені талдау.

Кестеде банк командасының әрбір портфель бойынша есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ны қайта бағалауға әрбір факторлардың салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны қайта бағалаудан болған қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудан болған қандай үлесі қарыз алушылардың ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген тәуекел өлшемдерінің өзгеруімен ғана болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша қарыз алушылардың іріктеуге енгізілген қандай үлесі құнсызданудың 1-кезеңінен 2 және 3-кезеңдеріне және 2-кезеңінен 3-кезеңіне ауыстырылуы тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне проекцияланды және одан әрі резервтеуді талдау құнсызданудың кезеңдері бойынша жаңа жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ түзетулерін есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банктер есептеген ККЗ бағаларын түзетудің негізі факторлары мыналар болып табылады:

- **LGD:** мөлшерлеу /дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалау модельдері үшін пайдалынатын өткен кезеңдегі деректер қамтамасыз ету нысанын сату ықтималдығын толық көлемде ескермейді (мысалы, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы берілген жағдайлар);
- **LGD:** тәуекелдерді бағалау модельдерінде саралаудың болмауы, мысалы, LGD бірдей мәндері тәуекелдердің әртүрлі профильдері бар қарыздарға қолданылды.

4.5.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

47-кестеде және 48-кестеде көрсетілгендей, түзетулер ТҚҚ баға белгілеу модельдерін түзетуге және облигацияларды қайта бағалауға байланысты болды, бұл ретте пруденциялық әсерді көрсету үшін түзетулер, негізінен, баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға байланысты болды.

47-кесте: Өділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	-0,4	-3,4%	-5,5%	-2,4%
ТҚҚ	-1,1	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	-1,5	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

48-кесте: Өділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді ескере отырып түзетулер

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-19%	-20%	-18%

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне ықпал еткен негізгі факторлар:

- ТҚҚ баға белгілеу кезінде күтілетін ақша ағынын дисконттаудың болмау;
- Ақы өндіріп алынатын кепілмен қамтамасыз етудің құнын нарықтық құнынан жоғары бастапқы тану;
- Ақы өндіріп алынатын кепілмен қамтамасыз етуге баға белгілеу кезінде нарықтық құнымен салыстырғанда, құнының күтілетін төмендеуіне дисконттарды қолданбау.

4.5.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

Банк ЦентрКредитте АСБ нәтижелерін және капитал жеткіліктілігін арттыру шараларынан болған әсерді ескере отырып, k1 капитал қоры тәуекелді ескеріп есептелген активтерден 0,5-2,5% мөлшерде бағаланды (49-кесте). Капитал жеткіліктілігін арттыру шараларынан болған әсер бойынша ол көп бөлігінде банк және акционерлері АСБ жүргізу сәтінен бастап және осы уақытқа дейін іске асырған шараларға, сондай-ақ акционерлер тарапынан келісіп капитал салуға байланысты (әсер 39,1 млрд теңге болды). 5-бөлімде әрбір қатысушы банк үшін капитал жеткіліктілігін арттыру бойынша шаралардың толық сипаттамасы қамтылған. АСБ барысында реттеуші есептіліктегі деректерді түзету қолданылды, бұл k1 капитал 1,0 млрд теңгеге және k2 капиталын 0,1 млрд теңгеге түзетуге әкелді (k1 капиталын түзетуге қосымша ретінде).

Мәні	Түсініктеме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі	Нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді ескере отырып есептелген активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің сомасына қатысты 2019 жылғы 01 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен алынған негізгі капиталдың мөлшері (RWA)
2. АСБ-ны түзету, оның ішінде 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасы бойынша бекітілген жоспарлар млрд теңгемен	Кредиттік досьені талдау аясындағы қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданы төмендету және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі, реттеуші есептіліктегі деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету
3. АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шараларды (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі
4. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде Банк және акционерлер қабылдаған шаралар, млрд теңге	Капиталдың жеткіліктілігін арттыру шараларының тиімділігі: портфельдің сапасын жақсарту, проблемалық берешекті есептен шығару, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде қосымша кепілдерді қабылдау
5. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ түзетулерін ескере отырып, негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)	Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар есепке алынғанға дейін, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ кейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)
6. 2020 жылғы 25 ақпанда қол қойылған Негіздемелік	Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасына қатысу шеңберінде капиталдың жеткіліктілігін

Мәні	Түсініктеме
келісімнің шарттарына сәйкес қабылданған шаралар, млрд теңге	қолдау шараларының әсері (5-бөлімдегі мәліметтер): 1. 2020 жылдың 25 ақпанынан бастап 3 ай ішінде акционерлердің үстеме капиталдандыру бойынша міндеттемесі; 2. Активтерді қорғау құралын қолдана отырып, Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасына қатысу арқылы акционер тарапынан капиталдың жеткіліктілігін арттыру.
7. АСБ-дан кейінгі банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже) 8,0-10,0%	Капитал жеткіліктілігін арттыру шараларының әсерін ескергеннен кейін АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді есепке алу инспекторлық тексеру актілері шеңберінде банктерге жіберілген шаралар аясында толық көрсетілген. Агенттік SREP процесі және таргеттелген көшпелі тексерулер шеңберінде осы шаралардың орындалуына тұрақты мониторинг жүргізетін болады.

4.6. «АТФБанк» АҚ

4.6.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досье талдауы (ҚДТ) үшін таңдап алынған, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген ҚДТ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, COREST портфельінің аясында АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал олардың ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге енгізілсе, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайтын болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген, осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) көрсетілген. Мысалы егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге құраса, ал COREST портфельі бойынша іріктеу ҚДТ үшін 90 теңге құрайды, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайтын болады.

50-кесте: ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%)

Портфель ⁵³	ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін ортақ іріктеудегі портфельдердегі міндеттемелердің үлестері
COREST	95%	24%
CORLAR	74%	56%
CORMED	85%	11%
RETEST	16%	1%
CORGOV	100%	0%
FINFIN	100%	4%
GOVGOV	100%	0%
RELATE	100%	0%
RETLAR	100%	2%

«Мемлекеттік құрылымдарға қарыздар» портфельінде федералдық министрліктерге қарыздар (бар болса) және қаражатты ҚР Ұлттық Банкінде орналастырумен қаржы активтері жеңілдетілген тәсіл бойынша қарастырылды және кредиттік досьенің талдауына кірген жоқ.

Кейбір портфельдер бойынша осы портфельдердегі қарыздардың ерекшеліктеріне байланысты, ҚДТ аясында толық іріктеуді қалыптастырудан кейін қарыздардың барлығы (атап айтқанда, «мемлекеттік құрылымдарға қарыздар», сондай-ақ «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ. Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельінен кейбір қарыз алушылар кірді – (берешек сомасының үлкен болуына немесе ашық кредиттік желілерге байланысты айырықша тәртіппен) – мұндай құбылыстар әдеттегі нормадан ауытқушылық болып табылуына байланысты, бұл факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.6.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

51-кестеде кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы оң қайта бағалау шамамен 3,6%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Бұл әсер негізінен коммерциялық және өнеркәсіптік

⁵³ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

жылжымайтын мүліктің құнын оң қайта бағалау нәтижелеріне негізделген, бұл басқа жерлердің құнын қайта бағалаумен ішінара теңдестірілген.

Кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді⁵⁴. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін атап өту қажет. Яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ні 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес):

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз ету деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ні есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

51-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге,%)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	26,9	29,3	8,9%	40,2%	5,9%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	152,1	175,3	15,3%	8,9%	20,8%
Ауыл шаруашылық жерлері	3,9	2,2	-44,6%	-48,1%	-85,4%
Өзге жерлер	77,6	63,1	-18,7%	-4,8%	-18,4%
Өзге кепілмен қамтамасыз ету ⁵⁵	20,0	20,8	3,7%	-14,3%	-10,3%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында бөлулердің болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және

⁵⁴ Бұл ретте «Әділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8-жұмыстар блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің жеке әсері бар және кредиттік досье талдауының әсерімен байланысты емес.

⁵⁵ «Өзге кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және өзге көлік құралдары, өндірістік және басқа жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді

медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құқынына қарамастан барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі фактор, мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдаланумен салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Бағаның көтерілуіне де, бағаның төмендеуіне де әкелуі мүмкін шығын тәсілін қолдану;
- Кепілмен қамтамасыз етудің кейбір объектілері үшін тұрақты қайта бағалаудың болмауы және кепілмен қамтамасыз ету бойынша басқа да ауыртпалықтар мен тыйым салулар туралы деректерді тұрақты жаңартуы, бұл кепілмен қамтамасыз етуді бағалауда өзекті емес деректерді пайдалануға әкелуі мүмкін.

Банк 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендіруді талап ететін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігімен байланысты болып отыр: тәсілдерді қолданудағы талаптар жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттардың жеткілікті болуы және пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы және т.б.

4.6.3. Кредиттік досье талдауы және нәтижелер проекциясы

52-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфеліндегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС әсері бойынша АСБ-дан кейін банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, қарыз алушылардың ХҚЕС-тің құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта жіктелген міндеттемелері. Бұл ретте, портфельдердің ҚДТ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді;

52-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%)

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі - ХҚЕС әсері (%)
29,1%	32,6%

Банктегі барлық портфельдер бойынша 3-сатыда қарыз алушылардың орташа өлшенген үлесі 32,6%-ға тең. Капиталдың жеткіліктілігін қолдау шараларын ескере отырып, банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік-құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың толық жеткілікті деңгейін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қайта жіктеудің негізгі триггерлері:

- Осы қарыз алушының міндеттемелерінің біреуі ғана бойынша мерзімін 90 күнге кешіктіру;
- Қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау;

Қарыз алушылардың жіктеуін айқындағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

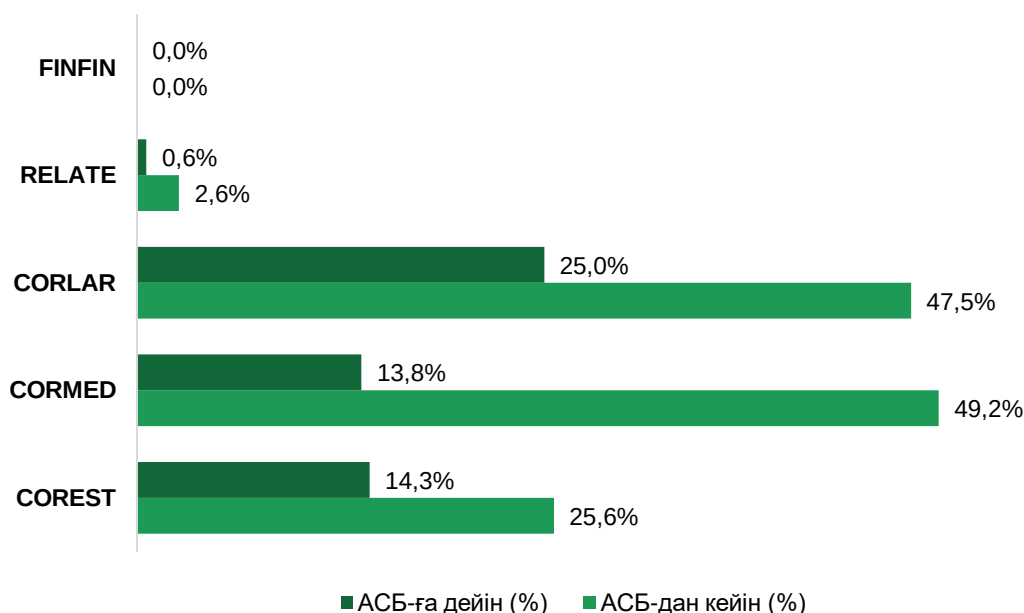
18-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі⁵⁶ міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк командасы кредиттік досьені талдау, тиісті портфельде барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, тиісті портфельде ұжымдық бағалау негізінде нәтижелердің проекциясы мен резервтеудің талдауы нәтижесінде қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең болады.

18-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерістері «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «корпоративтік қарыз алушыларға сатып алуға, жылжымайтын мүлік құрылысына берілген қарыздар» портфельдерінде байқалады.

⁵⁶ АСБ шеңберінде банктер берген ақпаратқа сәйкес

1-сурет: АСБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз және тиісінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер келтірілмеген;
- «Тұрғын үй жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген жеке тұлғалардың қарыздары» (RETEST) және «жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және өзге де қарыздары» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ-ні ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі – тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде келтірілген.

4.6.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды бағалау (ККЗ) банк есептеген ККЗ-нің мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

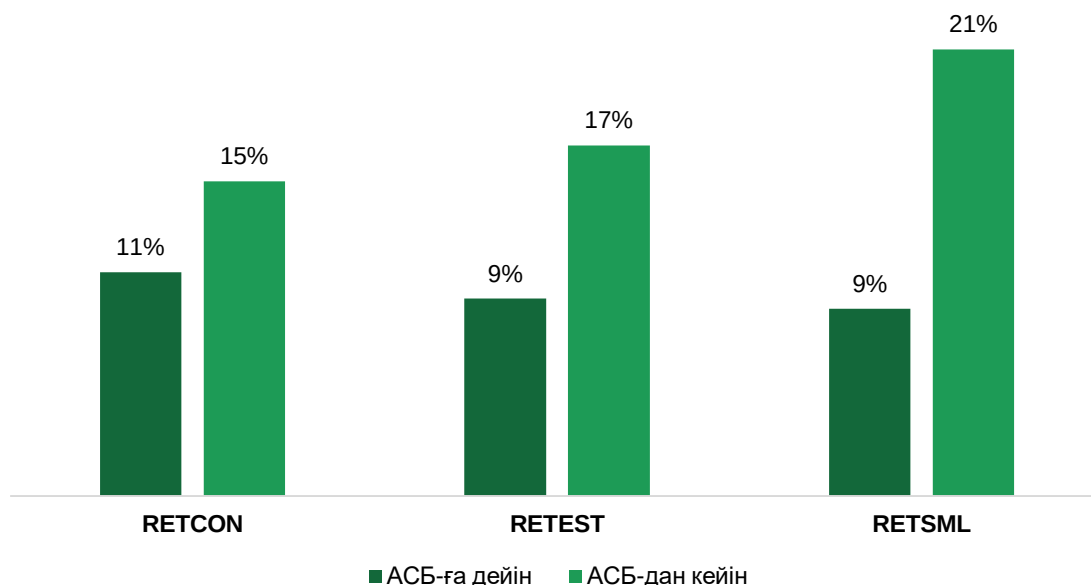
Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 6 портфель кірді (бөлшек портфельдер және корпоративтік портфельдерде 1 және 2-кезеңнің қарыз алушылары).

Талдау аясына енген портфельдердің 17%-ы үшін тексеру моделінің нәтижесі Банктің ККЗ бағасынан төмен болды.

53-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбауын көрсетеді	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбауын көрсетпейді
6	100%	0%

19-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі (%)⁵⁷

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ-нің деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ-нің нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

ҚДТ шеңберінде талдау үшін толық іріктелмеген корпоративтік портфельдер бойынша ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде 1 және 2- кезеңнің қарыз алушылары бойынша ККЗ-ға бағалау жүргізілді. Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ бағасының ұлғаю себептерінің болжамды талдауы келтірілген. Нәтиже тексеру моделінің сезімталдығын талдау және банк модельдерін талдау негізінде аппроксимациялардан көрсетілген.

54-кесте: ККЗ бағасының ұлғаю факторлары, ККЗ бағасы ұлғаюының жалпы көлемінен %

Портфельдің түр ⁵⁷	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	7%	52%	40%
COREST	14%	16%	70%
CORLAR	16%	2%	82%
CORMED	0%	0%	100%
RETCON	9%	91%	0%
RETEST	0%	68%	32%
RETSML	0%	100%	0%

ККЗ деңгейін бағалау факторларын талдау тексерілетін модельдің сезімталдығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолттың ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досье талдауы.

⁵⁷ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

Кестеде банк командасының әрбір портфель бойынша есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ні қайта бағалауға әрбір факторлардың салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ні қайта бағалаудан болған қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ні қайта бағалаудан болған қандай үлесі қарыз алушылардың ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген тәуекел өлшемдерінің өзгеруімен ғана болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша қарыз алушылардың іріктеуге енгізілген қандай үлесі құнсызданудың 1-кезеңнен 2 және 3-кезеңдерге және 2-кезеңнен 3-кезеңге ауыстырылуы тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне проекцияланды және одан әрі резервтеуді талдау құнсызданудың кезеңдері бойынша жаңа жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ түзетулерін есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банктер есептеген ККЗ бағаларын түзетудің негізі факторлары мыналар болып табылады:

- **PD:** қайта құрылымдау (оның ішінде жасырын қайта құрылымдау) жағдайларын қате есепке алу, құнсыздану триггерлерін шектеулі қолдану және дефолт статистикасында және дефолт ықтималдығының модельдерін калибрлеу кезінде дефолттан қалпына келтіруді талдаудың жеткіліксіз деңгейін пайдалану;
- **LGD:** дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалау модельдері үшін пайдаланылатын өткен кезеңдердегі калибрлеу / деректер қамтамасыз етуді іске асыру ықтималдығын толық көлемде ескермейді.

4.6.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

55-кесте мен 56-кесте көрсеткендей, түзетулер ТҚҚ баға белгілеу модельдерін түзетуге байланысты болды, бұл ретте пруденциялық әсерді көрсету үшін түзетулер негізінен баланста жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға байланысты болды. Облигацияларды тікелей қайта бағалау «АТФБанк» АҚ үшін талдау аясына кірмегеніне қарамастан, бағалы қағаздарға бекітілген минимумы бар купон немесе эмитенттің өтеу мерзіміне дейін облигацияларды талап ету құқығын іске асыру мүмкіндігі сияқты, сондай-ақ олардың дұрыс есепке алу мәніне талдау жасалды, мысалы, кез келген ұқсас кіріктірілген ТҚҚ банктің есеп жүйелерінде және бағалау нәтижелерінде тиісті түрде көрсетілуге тиіс.

55-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
ТҚҚ облигациялары	0,0	0,0%	0,0%	0,0%
	-0,1	н.п.	н.п.	н.п.
Жиынтығы	-0,1	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

56-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді ескере отырып түзету

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-28%	-11%	-10%

Активтердің баланстық құнын бағалауды өзгертуге әсер еткен негізгі факторлар:

- Баланстағы жылжымайтын мүлік құнын бағалау кезінде болашақ ақша ағындарының оптимистік болжамдарын пайдалану;
- Баланстық құнды есептеуге негіз болатын бағалау жөніндегі есептерде салыстыруға келмейтін ұқсастықтарды пайдалану.

4.6.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін айқындау

АСБ нәтижелерін және капитал жеткіліктілігін арттыру шараларынан болған әсерді ескере отырып, АТФ Банкте k1 капиталының қоры тәуекелді есептегендегі сараланған активтердің 0,5-2,5% мөлшерінде деп бағаланды (57-кесте). Капитал жеткіліктілігін арттыру шараларынан болған әсер бөлігінде көбіне ол АСБ жүргізілген сәттен бастап банктер және акционерлер іске асырған шараларға, сондай-ақ акционерлер тарапынан болған келісіліп капитал салуға байланысты болды (әсер 90,3 млрд теңгені құрайды). 5-бөлімде әрбір қатысушы банк үшін капитал жеткіліктілігін арттыру жөніндегі шаралардың толық сипаты берілген.

57-кесте: k1 капиталын түзету

Мәні	Түсініктеме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі 8,9%	Нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді ескере отырып есептелген активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің сомасына қатысты 2019 жылғы 01 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен алынған негізгі капиталдың мөлшері (RWA)
2. АСБ-ны түзету, оның ішінде 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасы бойынша бекітілген -124,2	Кредиттік досьені талдау аясындағы қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданы төмендету және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі, реттеуші есептіліктегі

Мәні	Түсініктеме
жоспарлар млрд теңгемен	деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету
3. АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шараларды (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі
4. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде Банк және акционерлер қабылдаған шаралар, млрд теңге	Капиталдың жеткіліктілігін арттыру шараларының тиімділігі: портфельдің сапасын жақсарту, проблемалық берешекті есептен шығару, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде қосымша кепілдерді қабылдау
5. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ түзетулерін ескере отырып, негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)	Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар есепке алынғанға дейін, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ кейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)
6. 2020 жылғы 25 ақпанда қол қойылған Негіздемелік келісімнің шарттарына сәйкес қабылданған шаралар, млрд теңге	Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасына қатысу шеңберінде капиталдың жеткіліктілігін қолдау шараларының әсері (5-бөлімдегі мәліметтер): 1. 2020 жылдың 25 ақпанынан бастап 3 ай ішінде акционерлердің үстеме капиталдандыру бойынша міндеттемесі; 2. Активтерді қорғау құралын қолдана отырып, Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасына қатысу арқылы акционер тарапынан капиталдың жеткіліктілігін арттыру.
7. АСБ-дан кейінгі банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)	Капитал жеткіліктілігін арттыру шараларының әсерін ескергеннен кейін АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді есепке алу инспекторлық тексеру актілері шеңберінде банктерге жіберілген шаралар аясында толық көрсетілген. Агенттік SREP процесі және

таргеттелген көшпелі тексерулер шеңберінде осы шаралардың орындалуына тұрақты мониторинг жүргізетін болады.

4.7. «Еуразиялық Банк» АҚ

4.7.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досье талдауы (ҚДТ) үшін таңдап алынған амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген АСБ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайыздары) көрсетілген. Мысалы, COREST портфельінің аясында АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал олардың ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге енгізілсе, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайтын болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген, осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) көрсетілген. Мысалы егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге құраса, ал COREST портфельі бойынша іріктеу ҚДТ үшін 90 теңге құрайды, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайтын болады.

58-кесте: ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%)

Портфель ⁵⁸	ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін ортақ іріктеудің портфельдеріндегі міндеттемелердің үлестері
COREST	100%	5%
CORLAR	100%	38%
CORMED	100%	28%
FINFIN	100%	6%
RELATE	100%	22%
RETLAR	100%	1%

Кейбір портфельдер бойынша осы портфельдердегі қарыздардың ерекшеліктеріне байланысты, ҚДТ аясында іріктеуді қалыптастырғаннан кейін қарыздардың барлығы (атап айтқанда, «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ. Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельінен кейбір қарыз алушылар кірді (берешектің үлкен суммаларына немесе ашық кредиттік желілерге байланысты ерекше тәртіпте) осындай бақылаулар қалыптан ауытқу болып табылатындықтан, бұл факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.7.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

59-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 8,2%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Бұл әсердің 75%-ы ауылшаруашылығы жерлерінің және басқа да жерлердің құнын және өзге де кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудың нәтижелерімен байланысты болды.

⁵⁸ Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

Кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді⁵⁹. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін атап өту қажет (яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ні 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес):

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз ету деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ны есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдылығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдылығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

59-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	14,5	14,2	-2,0%	7,2%	0,0%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	64,5	63,7	-1,3%	0,3%	0,0%
Ауыл шаруашылық жерлері	5,4	0,3	-95,0%	-59,9%	-95,8%
Басқа да жерлер	3,4	2,4	-30,6%	-25,5%	-16,8%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ⁶⁰	10,1	9,4	-7,1%	12,8%	0,0%

⁵⁹ Бұл ретте «Өділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8-жұмыстар блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің өз әсері бар және кредиттік талдау әсерімен байланысты емес.

⁶⁰ «Өзге кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және өзге көлік құралдары, өндірістік және басқа жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында ауытқулардың болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнынына қарамастан, барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі фактор, мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдаланумен салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Бағаның көтерілуіне де, бағаның төмендеуіне де әкелуі мүмкін шығын тәсілін қолдану;
- Кепілмен қамтамасыз ету жай-күйі мониторингінің жетіспеушілігі, ол оның құнын бағалау күніне кепілмен қамтамасыз етудің ағымдағы жағдайын ескермейтін бағалау туралы есептерге әкеледі (мысалы, зақымдалған, бұзылған объектілер, және басқалары жақсы жағдайдағы объектілер ретінде ескеріледі).

Банк 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендіруді талап ететін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігімен байланысты болып отыр: тәсілдерді қолданудағы талаптар жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттардың жеткілікті болуы және пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы және т.б.

4.7.3. Кредиттік досъені талдау

60-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі қарыз алушыларды қайта жіктеу нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, кейінірек АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС әсері бойынша АСБ-дан кейін банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, қарыз алушылардың ХҚЕС-тің құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта жіктелген міндеттемелері. Бұл ретте, портфельдердің ҚДТ аясына енгізілмеген бөліктері ескерілді;

- АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді.

60-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%)

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі – ХҚЕС әсері ғана (%)
30,6%	30,8%

3-кезеңнің қарыз алушыларының банктегі барлық портфельдер бойынша орташа алынған үлесі 30,8%-ға тең. Дегенмен де, егер ХҚЕС бойынша тек қосымша қайта жіктеулер ескерілетін болса, барлық портфельдер бойынша 3-кезеңнің үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қайта жіктеудің негізгі триггерлері қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау болып табылады.

Қарыз алушылардың жіктеуін айқындағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

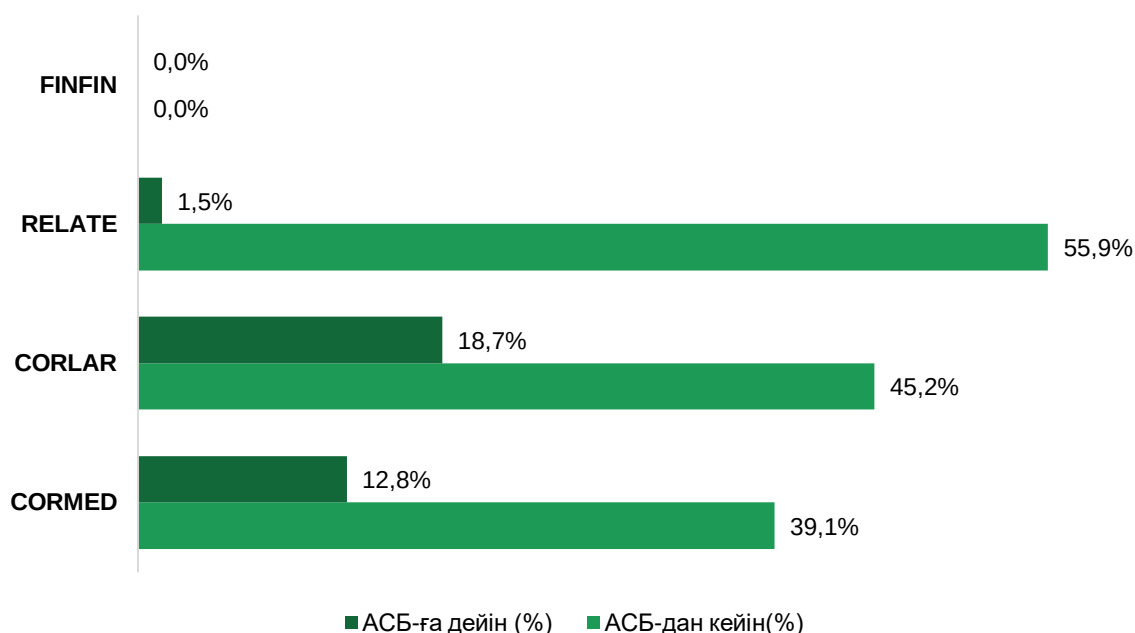
20-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфеліндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі⁶¹ міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк командасы кредиттік досьені талдау, тиісті портфельде барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, тиісті портфельде ұжымдық бағалау негізінде нәтижелердің проекциясы мен резервтеудің талдауы нәтижесінде қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең болады.

20-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерістері «банкпен ерекше қатынастармен байланысты тұлғаларға қарыздар» және «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельдерінде байқалады.

⁶¹ АСБ шеңберінде банктер беретін ақпаратқа сәйкес

20-сурет: АСБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз және тиісінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер келтірілмеген;
- «Автокредиттер және жеке тұлғалардың басқа да қамтамасыз етілген қарыздары» (RETCAR) және «жеке тұлғалардың тұтынушылық кредиттері, кредиттік карталары және өзге де қарыздары» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ-ны ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі – тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде келтірілген.

4.7.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды бағалау (ККЗ) банк есептеген ККЗ-ның мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 3 бөлшек портфель кірді.

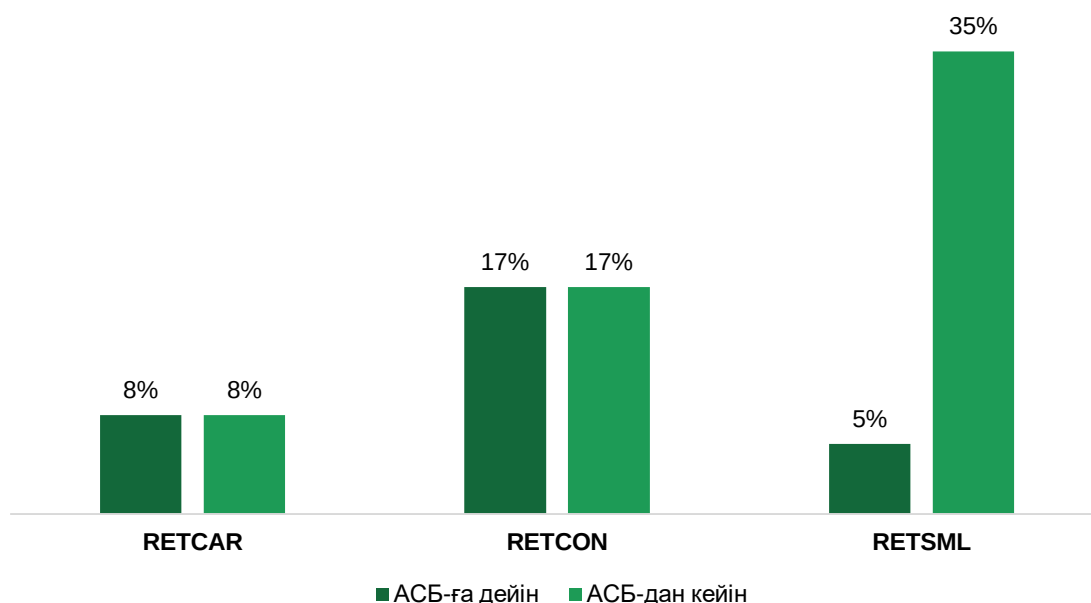
Талдау аясына енген портфельдердің 67%-ы үшін тексеру моделінің нәтижесі Банктің ККЗ бағасынан төмен болды.

61-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбауын көрсетеді	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбауын көрсетпейді
3	33%	67%

«Тұрғын үй жылжымайтын мүлікпен қамтамасыз етілген жеке тұлғалардың қарыздары» портфелі осы банк үшін АСБ аясынан алып тасталды.

21-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі (%)⁶²

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ-ның деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ-ның нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ бағасының ұлғаю факторларының болжамды талдауы келтірілген. Нәтиже тексеру моделінің сезімталдығын талдау және банк модельдерін талдау негізінде бағаланды.

62-кесте: ККЗ бағасының ұлғаю факторлары, ККЗ бағасы ұлғаюының жалпы көлемінен %

Портфель түрі ⁶²	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	0%	100%	0%
RETCAR	-	-	-
RETCON	-	-	-
RETSML	0%	100%	0%

Провизиялардың өтелу деңгейінің ұлғаюы факторларын талдау тексерілетін модельдің сезімталдылығын талдау арқылы жүзеге асырылды. PD – дефолттың ықтималдылығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досье талдауы.

Кестеде банк командасының әрбір портфель бойынша есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ны қайта бағалауға әрбір факторлардың салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ні қайта бағалаудан болған қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудан

⁶² Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

болған қандай үлесі қарыз алушылардың іріктеуге енгізілмеген тәуекел өлшемдерінің өзгеруімен ғана болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша қарыз алушылардың іріктеуге енгізілген қандай үлесі 1-кезеңнен 2 және 3-кезеңдерге және 2-кезеңнен 3-кезеңге ауыстырылуы тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне проекцияланды және одан әрі резервтеуді талдау құнсызданудың кезеңдері бойынша жаңа жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ түзетулерін есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банктер есептеген ККЗ бағаларын түзетудің негізі факторлары мыналар болып табылады:

- **LGD:** мөлшерлеу/дефолт жағдайында шығын деңгейін бағалау модельдері үшін пайдаланылатын өткен кезеңдегі деректер қамтамасыз етуді сату туралы шектеулі және дәйексіз статистикалық деректерге негізделеді және қамтамасыз етуді сату ықтималдығын толық көлемде ескермейді (мысалы, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы басқаға берілсе немесе кепілмен қамтамасыз етуге тыйым салынса).

4.7.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

153-кестеде және 6416-кестеде көрсетілгендей, түзетулер әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдер бойынша түзетуге байланысты болды, бұл ретте пруденциялық әсерді көрсету үшін түзетулер, негізінен, баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға байланысты болды.

63-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулердің мәні

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	-0,5	-0,3%	-1,9%	-0,3%
Әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдер	-4,4	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
ТҚҚ	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	-4,9	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

ТҚҚ-ны қайта бағалаудан айтарлықтай әсердің болмауы ТҚҚ-ның баға белгілеу модельдерінің талдауы қандай да бір айтарлықтай ауытқуларды анықтамағанымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелеріне байланысты маңызды әсердің болмауымен түсіндіріледі.

64-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді ескере отырып түзетулер

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-21%	-21%	-20%

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне ықпал еткен негізгі факторлар:

- Әділ құны бойынша бағаланатын қарыздар құнын бағалау кезінде болашақ ақша ағындарының оптимистік болжамдарын пайдалану;
- Шығындар бойынша жылжымайтын мүлікті есепке алу және «Активтердің құнсыздануы» 36 ХҚЕС-ты қолданбау – қажет болған кезде құнсыздануды есепке алудың болмауы.

4.7.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін айқындау

АСБ нәтижелерін және капитал жеткіліктілігін арттыру шараларынан болған әсерді ескере отырып, Еуразиялық банкте k1 капиталының қоры тәуекелді есептегендегі сараланған активтердің 0,5-2,5% мөлшерінде деп бағаланды (60-кесте). Капитал жеткіліктілігін арттыру шараларынан болған әсер бөлігінде көбіне ол АСБ жүргізілген сәттен бастап банктер және акционерлер іске асырған шараларға, сондай-ақ акционерлер тарапынан болған келісіп капитал салуға байланысты болды (әсер 48,4 млрд теңгені құрайды). 5-бөлімде әрбір қатысушы банк үшін капитал жеткіліктілігін арттыру жөніндегі шаралардың толық сипаты берілген.

65-кесте: k1 капиталын түзету

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі	Нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді ескере отырып есептелген активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің сомасына қатысты 2019 жылғы 01 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен алынған негізгі капиталдың мөлшері (RWA)
2. АСБ-ны түзету, оның ішінде 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасы	Кредиттік досьені талдау аясындағы қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданы төмендету және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі, реттеуші есептіліктегі

Мәні	Түсіндірме
бойынша бекітілген жоспарлар млрд теңгемен	деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету
3. АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шараларды (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі
4. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде Банк және акционерлер қабылдаған шаралар, млрд теңге	Капиталдың жеткіліктілігін арттыру шараларының тиімділігі: портфельдің сапасын жақсарту, проблемалық берешекті есептен шығару, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде қосымша кепілдерді қабылдау
5. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ түзетулерін ескере отырып, негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)	Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар есепке алынғанға дейін, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ кейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)
6. 2020 жылғы 25 ақпанда қол қойылған Негіздемелік келісімнің шарттарына сәйкес қабылданған шаралар, млрд теңге	Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасына қатысу шеңберінде капиталдың жеткіліктілігін қолдау шараларының әсері (5-бөлімдегі мәліметтер): 1. 2020 жылдың 25 ақпанынан бастап 3 ай ішінде акционерлердің үстеме капиталдандыру бойынша міндеттемесі; 2. Активтерді қорғау құралын қолдана отырып, Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасына қатысу арқылы акционер тарапынан капиталдың жеткіліктілігін арттыру.
7. АСБ-дан кейін банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)	Капитал жеткіліктілігін арттыру шараларынан әсерді есепке алғаннан кейін АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді есепке алу банктерге инспекторлық тексеру актілері шеңберінде жолданған шаралар шеңберінде толығымен көрсетілген. Агенттік SREP процесі және бара отырып таргеттелген тексерулер шеңберінде бұл шаралардың орындалуына тұрақты түрде мониторинг жүргізетін болады.

4.8. «First Heartland Jysan Bank» АҚ

4.8.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досьені талдау (ҚДТ) үшін іріктелген амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелер үлесі (ҚДТ мақсаты үшін іріктеуге қосылған АБС аясына енгізілген аталған портфель міндеттемелерінің жалпы сомасының пайызы) көрсетілген. Мысалы, COREST портфелі аясында АБС аясына 100 теңге қосылған болса, ал оның ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге қосылса, бұл 90% көрсеткішті құрайды. Екінші бағанда портфельдер арасындағы жиынтық іріктеудің бөлінуі (ҚДТ мақсаты үшін іріктеуге қосылған аталған портфель міндеттемелерінің ҚДТ үшін барлық іріктеудегі үлесі) берілген. Мысалы, барлық портфельдер бойынша ҚДТ мақсаты үшін іріктеу 1000 теңгені құраса, ал COREST портфелі бойынша іріктеу 90 теңге қосылса, бұл 9% көрсеткішті құрайды.

66-кесте: ҚДТ аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелер үлесі (%)

Портфель ⁶³	ҚДТ аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлесі	ҚДТ үшін жалпы іріктеулердегі портфельдегі міндеттемелердің үлесі
RETEST	20%	2%
CORLAR	100%	61%
CORMED	100%	18%
FINFIN	100%	19%
OTHASS	100%	1%
RELATE	100%	0%

Кейбір портфельдер бойынша, бұл портфельдердегі қарыздардың ерекшелігіне байланысты, ҚДТ шеңберінде іріктеуді қалыптастырғаннан кейін қарыздардың барлығы бірдей (атап айтқанда, «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ. Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы салдарынан ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелінен қарыз алушылар кірді – (берешектің немесе кредит желісінің ауқымды сомасына байланысты айрықша тәртіпте) мұндай байқаулар ауытқу болып табылатын болғандықтан, аталған факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.8.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

67-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 13,2%-ды құрайтынын көрсетеді, бұл негізінен коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік және басқа да кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелерімен байланысты және ішінара тұрғын жылжымайтын мүлік құнын оң қайта бағалау нәтижесімен теңдестірілген.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері кредиттік досьені талдау үшін кіріспе деректер ретінде пайдаланылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындыларында толық көлемде ескерілді және қандай да бір нысанда жеке қосымша

⁶³ Портфель кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде берілген

нәтижені⁶⁴ көрсетпейді. ҚДТ шеңберінде кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалаудан болатын әсер қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгеріс ретінде ескерілді, алайда, кепілдің құнын қайта бағалаудың күтілетін кредиттік зияндарды (ККЗ) есептеуге тікелей әсер етпейтінін ескеру қажет. Яғни кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ны 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес, ол мынадай себептерге байланысты:

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз етуді өтеу деңгейі өте жоғары, осыған байланысты кепілмен қамтамасыз ету құнының төмендеуі осындай қарыздар бойынша қайтарудың нақты деңгейіне ешқандай әсер етпеуі мүмкін;
- Көптеген қарыздар қарыз алушылардың ақша ағынымен кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЖ есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлерді іске асыру ықтималдығын ескере отырып сараланады, бұл ретте кепілдерді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында ерекшеленеді.

67-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Провизияларды есептеу үшін банк қолданған дисконттардан кейінгі кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейінгі кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	6,4	6,6	4,1%	24,8%	18,5%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	25,8	24,9	-3,5%	2,7%	2,9%
Ауыл шаруашылық жерлері	0,3	0,2	-42,5%	-41,2%	-41,2%
Басқа да жерлер	1,6	1,1	-28,5%	8,8%	5,9%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету⁶⁵	3,9	0,0	-100,0%	-100,0%	-100,0%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының арасында ауытқулардың (тым жоғары және тым төмен мәндер) болуына байланысты айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін. Орташа алынған мәнде айтарлықтай ірі кепілмен қамтамасыз етуге айтарлықтай жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндерде кепілмен қамтамасыз ету құнына қарамастан барлық қайта бағалау бірдей ескеріледі.

⁶⁴ Бұл ретте 8 «Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау» жұмыс блогы шеңберінде қайта бағалау нәтижелері өз әсері бар және кредиттік досьюлерді талдау әсерімен байланысты емес.

⁶⁵ «Басқа да кепілдік қамтамасыз ету» автомобильдерді және өзге де көлік құралдарын, өндірістік және өзге де жабдықтарды, қорлар мен т. б. қамтиды.

Жалпы алғанда, мыналар банк АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірге провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудың өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар болып табылады:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдалана отырып салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Кепілмен қамтамасыз етудің кейбір объектілері үшін тұрақты қайта бағалаудың және кепілмен қамтамасыз ету бойынша басқа да ауыртпалықтар мен тыйым салулар туралы деректерді тұрақты жаңартудың болмауы, бұл кепілмен қамтамасыз етуді бағалауда өзекті емес деректерді пайдалануға әкеп соғуы мүмкін;
- Кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалау кезінде сату шығыстарына дисконтты есепке алудың болмауы.

Банк 2019 жылғы 1 сәуірге провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудың өзгеруі, оның ішінде болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкес келтіру талап етілетін Қазақстан Республикасындағы бағалау қызметінің қолданыстағы стандарттарының пысықталмауына байланысты: тәсілдердің қолданылуына, сараптамалық пайымдаулар мен пайдаланылатын алғышарттарды негіздеудің жеткіліктілігіне, пайдаланылатын статистикалық деректердің дәйектілігі мен расталуына қойылатын талаптар жеткілікті дәрежеде нақтыланбаған.

4.8.3. Кредиттік досьені талдау және нәтижелер проекциясы

68-кесте амортизацияланған құны бойынша бағаланатын әрбір активтер портфельіндегі қарыз алушыларды қайта сыныптау нәтижелерін қамтиды:

- банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-кезең ретінде сыныпталған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- банктің АСБ-дан кейінгі ХҚЕС бойынша барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде сыныптаған қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын ХҚЕС құнсызданудың триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта сыныпталған қарыз алушылардың міндеттемелерінің тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген сомасына;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-кезең ретінде сыныптаған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді;

68-кесте: Банктің барлық активтеріндегі, оның ішінде АСБ аясына енгізілмеген активтердегі 3-кезеңдегі қарыз алушылардың үлесі (%)

АСБ-ға дейінгі банктің барлық активтеріндегі 3- сатыдағы қарыз	АСБ-дан кейінгі банктердің барлық активтеріндегі 3-
--	---

алушылардың жалпы үлесі (%)	сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі – тек ХҚЕС нәтижесі (%)
55,1%	55,1%

Банктегі барлық портфельдер бойынша 3-сатыдағы қарыз алушылардың орташа алынған үлесі 55,1%-ға тең. Дегенмен, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта сыныптаулар ескерілсе, барлық портфельдер бойынша 3-сатының үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік-құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың толық жеткілікті деңгейін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қайта сыныптаудың негізгі триггерлері:

- 90 күн мерзімін өткізу;
- Қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау.

Қарыз алушылардың сыныптауын анықтағаннан кейін банк тобы күтілетін кредиттік шығындардың деңгейін бағалады.

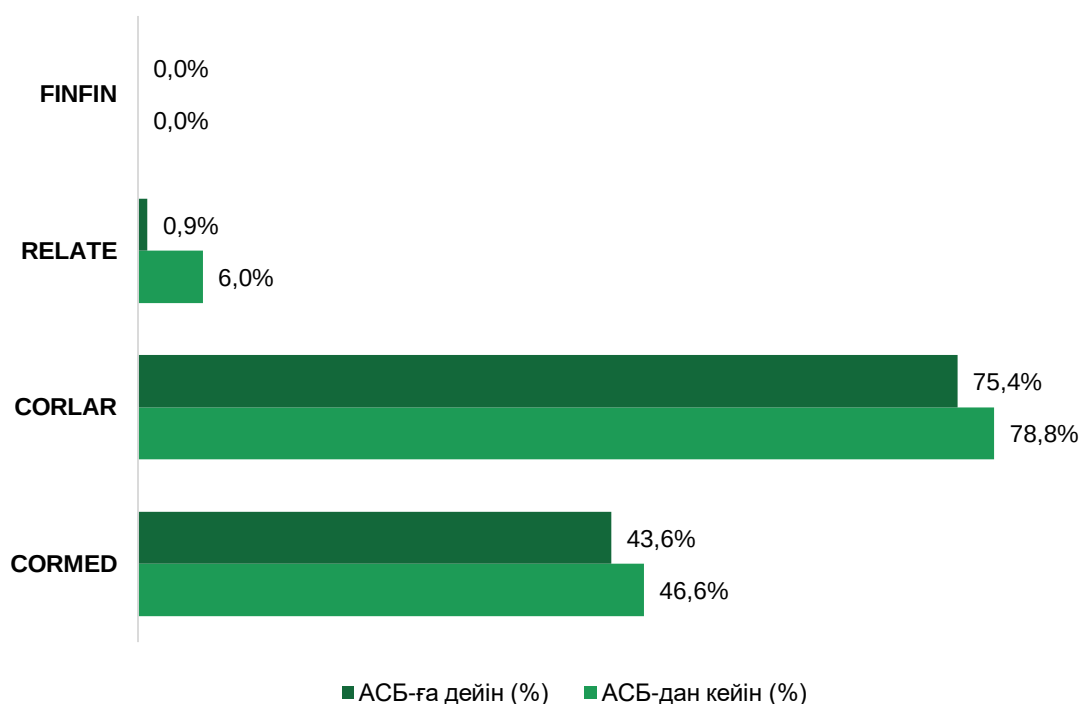
22-суретте амортизацияланған құны бойынша бағаланатын әрбір активтер портфеліндегі күтілетін кредиттік зиян (ККЗ) деңгейінің өзгерісі көрсетілген:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі⁶⁶ міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейінгі күтілетін кредиттік зиян деңгейі банк тобы тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін ұжымдық бағалау негізінде кредиттік досьелерді талдау, нәтижелерді проекциялау және резервтеуді талдау нәтижелері бойынша есептеген барлық қарыз алушылардың жиынтық міндеттемелеріне бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік шығындардың жалпы сомасына тең.

22-суретте ККЗ деңгейінің айтарлықтай өзгеруі «орта кәсіпорындарға берілген басқа қарыздар» және «банкпен ерекше қатынастар арқылы байланысты тұлғаларға қарыздар» портфельдерінде байқалатынын көрсетіп отыр.

⁶⁶ АСБ шеңберінде банктер беретін ақпаратқа сәйкес

22-сурет: АСБ-ға дейін және одан кейін күтілетін кредиттік шығындар деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз портфельдер көрсетілмеген, сәйкесінше есептеу нәтижелері репрезентативті емес;
- «Тұрғын үймен қамтамасыз етілген жеке тұлғаларға берілген қарыздар» (RETEST) және «жеке тұлғаларға берілген тұтынушылық кредиттер, кредит карталары және басқа қарыздар» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ толығымен ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде есептелген – тиісті нәтижелер төменгі бөлімде берілген.

4.8.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген, ол бойынша банк командаларының тексеру үлігісінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды (ККЗ) бағалау банк есептеген ККЗ мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болды.

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау ауқымында 4 жеке портфель қамтылды.

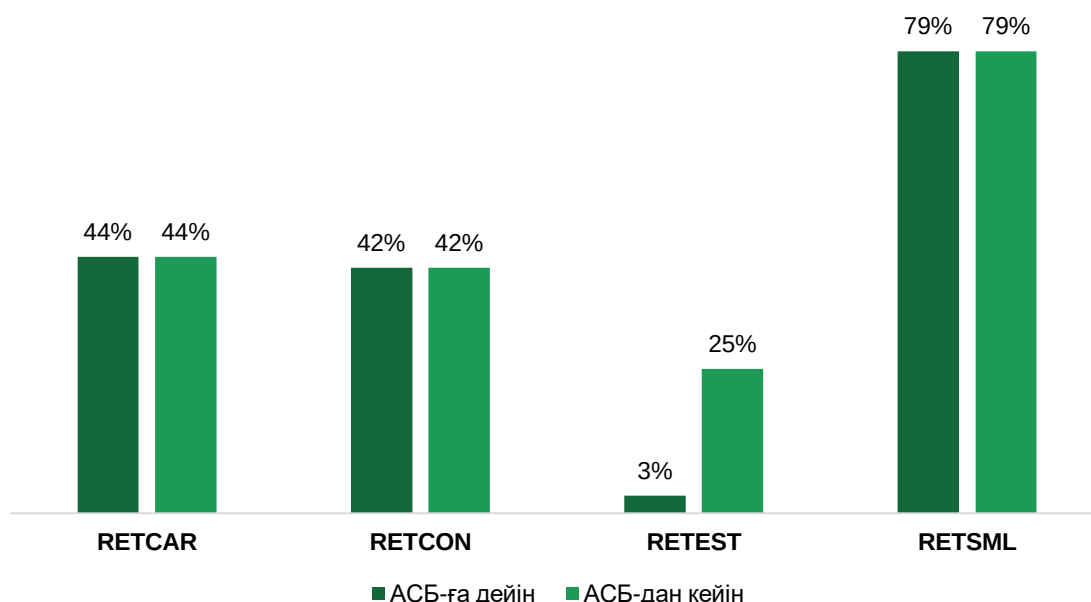
Талдау аясына кірген портфельдердің 75%-ы үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағалауынан төмен болды.

69-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның дұрыс бағаланбауын куәландырады	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның дұрыс бағаланбауын куәландырмайды
4	25%	75%

«Жылжымайтын мүлікті сатып алуға, салуға берілген корпоративтік қарыз алушыларға қарыздар» портфелі бойынша қарыздар осы банк үшін ака аясынан шығарылды.

23-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁶⁷

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

Кестеден бұдан әрі портфельдің әр типі үшін ККЗ бағалауды ұлғайту факторларының шамаланған талдауы берілген. Факторлардың нәтижесі тексеру моделіне әсерді талдауға және банк модельдерін талдауға қарай бағаланды.

70-кесте: ККЗ бағалауларын арттыру факторлары, ККЗ бағалауларын арттырудың жалпы көлемінен %

Портфель түрі ⁶⁷	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	0%	46%	54%
RETCAR	-	-	-
RETCON	-	-	-
RETEST	0%	46%	54%
RETSML	-	-	-

Провизиялармен өтеу деңгейін ұлғайту факторларын талдау тексеру үлгісіне әсерді талдау жолымен жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досъелерді талдау.

⁶⁷ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

Кестеде банктік команда есептерінің нәтижелері бойынша әрбір факторлардың портфельдердің әрбірі бойынша ККЗ қайта бағалаудағы салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны бағалаудың қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетумен ғана байланысты болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ тәжелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесі ҚДТ мақсаты үшін іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың тәуекел өлшемдері өзгеруімен ғана байланысты болғанын көрсетеді. ҚДТ бағалау нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілген қарыз алушылардың қанадай үлесі 1-сатыдан 2 және 3-сатыға және 2-сатыдан 3-сатыға ауысуы тиісті есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігінде көрсетілді және бұдан әрі резервтеуге талдау құнсыздану сатылары бойынша жаңадан жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ-ны түзетуді есепке алу тетігінің жан-жақты сипаты АСБ Нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде берілген.

Банк есептеген ККЗ бағалауларын түзетудің негізгі факторлары:

- **LGD:** дефолт жағдайында залал деңгейін бағалау модельдері үшін пайдаланылатын өткен кезеңдер үшін тексерулер / деректер қамтамасыз етуді іске асыру ықтималдығын толық көлемде ескермейді (мәселен, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы берілген жағдайда).

4.8.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

71-кесте мен 72-кестеде көрсетілгендей, түзетулер әділ құн бойынша бағаланатын кредиттік портфельдер бойынша түзетумен байланысты болды, бұл ретте пруденциялық нәтижелерді көрсету үшін түзетулер негізінен баланста жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға байланысты болды.

71-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулер мәні

Активтердің түрлері	Салық нәтижесіне дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	-0,2	-8,2%	-13,6%	-11,0%
Әділ құны бойынша бағаланатын кредиттік портфельдер	-11,8	қ.м.е.	қ.м.е..	қ.м.е..
ТҚҚ	0,0	қ.м.е..	қ.м.е..	қ.м.е..
Жиынтығы	-12,0	қ.м.е..	қ.м.е..	қ.м.е..

ТҚҚ-ны қайта бағалаудан айтарлықтай нәтиженің болмауы ТҚҚ-ның баға белгілеу модельдерін талдау қандай да бір елеулі ауытқуларды анықтамауымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелерімен негізделген елеулі нәтиженің болмауымен түсіндіріледі.

72-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық нәтижені ескере отырып түзетулер

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-56%	-40%	-41%

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар:

- Әділ құн бойынша бағаланатын кредит портфелін бағалаудың тиісті әдіснамасы – дефолттар туралы тарихи деректерді жеткіліксіз дұрыс сақтау және пайдалану, статистикалық деректермен салыстырғанда дефолт ықтималдығының төмендетілген көрсеткіштері, дисконттау мөлшерлемелері бойынша емес, тиімді пайыздық мөлшерлеме бойынша дисконтталған ақша ағындары;
- Шығындар бойынша жылжымайтын мүлікті есепке алу және ХҚЕС 36 «Активтердің құнсыздануы» қолданбау – қажет болған кезде құнсыздануды есепке алудың болмауы.

4.8.6. АСБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

АСБ нәтижесі есебімен Jysan Bank 10,1% мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады (73-кесте).

73-кесте: K1 капиталын түзету

Мәні	Түсіндіру
1. 2019 жылғы 1 сәуірге АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі	22,9% Пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен тәуекелді ескере отырып алынған шартты және ықтимал міндеттемелер активтері, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген шартты және ықтимал талаптар активтері сомасына қатысты негізгі капиталдың 2019 жылғы 1 сәуірге көлемі
2. 2019 жылғы 1 сәуірге АСБ түзету, млрд теңге	-17,6 Қарыздарды кредиттік досьені талдау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта

Мәні	Түсіндіру
	бағалау аясында қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, капиталға әсердің 2019 жылы салық салынатын пайданың төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі, реттеу есептілігіндегі деректерді түзету есебінен төмендеуі
3. 2019 жылғы 1 сәуірге АСБ кейін банктің k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)	17,8% АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық нәтижені еспке алу банктерге инспекторлық тексеру актілері шеңберінде жолданған шаралар шеңберінде толығымен көрсетілген. Агенттік SREP процесі және бара отырып таргеттелген тексерулер шеңберінде бұл шаралардың орындалуына тұрақты түрде мониторинг жүргізетін болады.

4.9. «Bank RBK» Банкі» АҚ

4.9.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досьені талдау (ҚДТ) үшін іріктелген, амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің портфельдер үлесі берілген. Бірінші бағанда ҚДТ аясына қосылған портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелер үлесі (ҚДТ мақсатында іріктеуге енгізілген, АСБ аясына енгізілген аталған портфель міндеттемелерінің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, COREST портфелі шеңберінде АСБ аясына 100 теңге қосылса, ал одан ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге қосылса, онда бұл көрсеткіш 90% болады. Екінші бағанда портфельдер арасында қорытынды іріктеуді бөлу берілген (ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен ҚДТ мақсаты үшін іріктеуге енгізілген осы портфель міндеттемелерінің үлесі). Мысалы, ҚДТ мақсаты үшін іріктеу барлық портфель бойынша 1000 теңге болса, ал ҚДТ үшін COREST портфелі бойынша іріктеу 90 теңге болса, онда бұл көрсеткіш 9% болады.

74-кесте: ҚДТ аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелер үлесі (%)

Портфель ⁶⁸	ҚДТ аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелер үлесі	ҚДТ үшін жалпы іріктеулердегі портфельдегі міндеттемелер үлесі
RETEST	28%	3%
CORINV	100%	25%
CORLAR	100%	18%
CORMED	100%	24%
FINFIN	100%	0%
OTHASS	100%	9%
RELATE	100%	13%
RETLAR	100%	7%

Кейбір портфельдер бойынша аталған портфельдегі қарыздардың ерекшелігіне байланысты, ҚДТ шеңберінде іріктеуді жасағаннан кейін қарыздардың барлығы бірдей (атап айтқанда, «қаржы институттарына қарыздар») қаралмады. Міндеттемелердің үлкен көлемінің салдарынан ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелінен кейбір қарыз алушылар кірді (айрықша жағдайда берешктің немесе ашық кредиттік желілердің сомасы көп болуына байланысты) – аталған факт мұндай жағдайлар бұрын сонды болмағандықтан, жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.9.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

75-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 24,2%-ды құрайтынын көрсетеді. Нәтиженің 70%-ы басқа жерлер мен басқа кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалауға негізделді.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері кредиттік досьені талдау үшін кіріспе деректер ретінде пайдаланылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындыларында толық көлемде ескерілді және қандай да бір нысанда жеке қосымша нәтижені⁶⁹ көрсетпейді. ҚДТ шеңберінде кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалаудан

⁶⁸ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

⁶⁹ Бұл ретте 8 «Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау» жұмыс блогы шеңберінде қайта бағалау нәтижелері кредиттік досьені талдау нәтижесімен байланысты емес, жекелеген нәтижені көрсетеді.

болатын әсер қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгеріс ретінде ескерілді, алайда, кепілдің құнын қайта бағалаудың күтілетін кредиттік зияндарды (ККЗ) есептеуге тікелей әсер етпейтінін ескеру қажет. Яғни кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ны 1 теңгеге жоғары қайта есептеуге балама емес, ол мынадай себептерге байланысты:

- Көптеген қарыздарда кепілмен қамтамасыз етуді өтеу деңгейі өте жоғары болады, осыған байланысты кепілмен қамтамасыз ету құнының төмендеуі осындай қарыздар бойынша қайтарудың нақты деңгейіне еш әсер етпеуі мүмкін;
- Көптеген қарыздар қарыз алушылардың ақша ағынымен кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлерді іске асыру ықтималдығын ескере отырып сараланады, бұл ретте кепілдерді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында ерекшеленеді.

75-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Провизияларды есептеу үшін банк пайдаланған дисконттардан кейінгі кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейінгі кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлік	24,9	20,1	-19,4%	5,9%	1,6%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	97,1	92,7	-4,5%	4,2%	0,0%
Ауыл шаруашылығы жерлері	4,5	0,5	-89,5%	-79,4%	-92,9%
Басқа да жерлер	15,6	5,4	-65,4%	-38,6%	-30,0%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету⁷⁰	56,4	31,9	-43,4%	-33,8%	-31,8%

Қайта бағалаудан кейінгі орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулар арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құны арасында (тым жоғары және тым төмен мәндер) айырмашылықтардың болуына байланысты айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін. Орташа алынған мәнде айтарлықтай ірі кепілмен қамтамасыз етуге айтарлықтай жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндерде кепілмен қамтамасыз ету құнына қарамастан барлық қайта бағалау бірдей ескеріледі.

Жалпы алғанда, мыналар банк АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірде провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудың өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар мыналар:

- Салыстыруға келмейтін аналогтар негізінде салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Кепілмен қамтамасыз етудің кейбір объектілері үшін тұрақты қайта бағалаудың және кепілмен қамтамасыз ету бойынша басқа да ауыртпалықтар мен тыйым

⁷⁰ «Басқа да кепілдік қамтамасыз ету» автомобильдерді және өзге де көлік құралдарын, өндірістік және өзге де жабдықтарды, қорлар мен т. б. қамтиды.

салулар туралы деректерді тұрақты жаңартудың болмауы, бұл кепілмен қамтамасыз етуді бағалауда ескі деректерді пайдалануға әкеп соғуы мүмкін;

- Кепілмен қамтамасыз етудің жай-күйіне мониторингтің жеткіліксіздігі, ол құнын бағалау күні кепілмен қамтамасыз етудің ағымдағы жай-күйін ескермейтін бағалау туралы есептерге әкеледі (мысалы, дайын объектіні аяқталмаған объект ретінде бағалау).

Банк АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірде провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудың өзгеруі, оның ішінде болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкес келтіру талап етілетін Қазақстан Республикасындағы бағалау қызметінің қолданыстағы стандарттарының пысықталмауына байланысты: тәсілдердің қолданылуына, сараптамалық пайымдаулар мен пайдаланылатын алғышарттарды негіздеудің жеткіліктілігіне, пайдаланылатын статистикалық деректердің дәйектілігі расталуына мен басқаларына қойылатын талаптар жеткілікті дәрежеде нақтыланбаған.

4.9.3. Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы

76-кесте амортизацияланған құны бағаланатын, активтердің әрбір портфельдегі қарыз алушыларды қайта сыныптау нәтижелерін қамтиды:

- банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-кезең ретінде сыныпталған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, кейіннен АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС әсері бойынша банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі мыналарға тең:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде сыныптаған қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын ХҚЕС-тің құнсыздану триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта сыныпталған қарыз алушылардың міндеттемелерінің қосындысы тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген сома. Бұл ретте АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөлігі есепке алынды;
 - АҚА аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде сыныптаған қарыз алушылардың міндеттемелерінің тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген сома. Бұл ретте АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөлігі есепке алынды;

76-кесте: Банктің барлық активтеріндегі, оның ішінде АСБ аясына енгізілмеген активтердегі 3-кезеңдегі қарыз алушылардың үлесі (%)

АСБ-ға дейінгі банктің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі (%)	АСБ-дан кейінгі банктердің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі – тек ХҚЕС нәтижесі
16,2%	21,3%

Банктегі барлық портфельдер бойынша 3-сатыдағы қарыз алушылардың орташа алынған үлесі 16,0%-ға тең. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік-құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың толық жеткілікті деңгейін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қайта сыныптаудың негізгі триггерлері қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау болады.

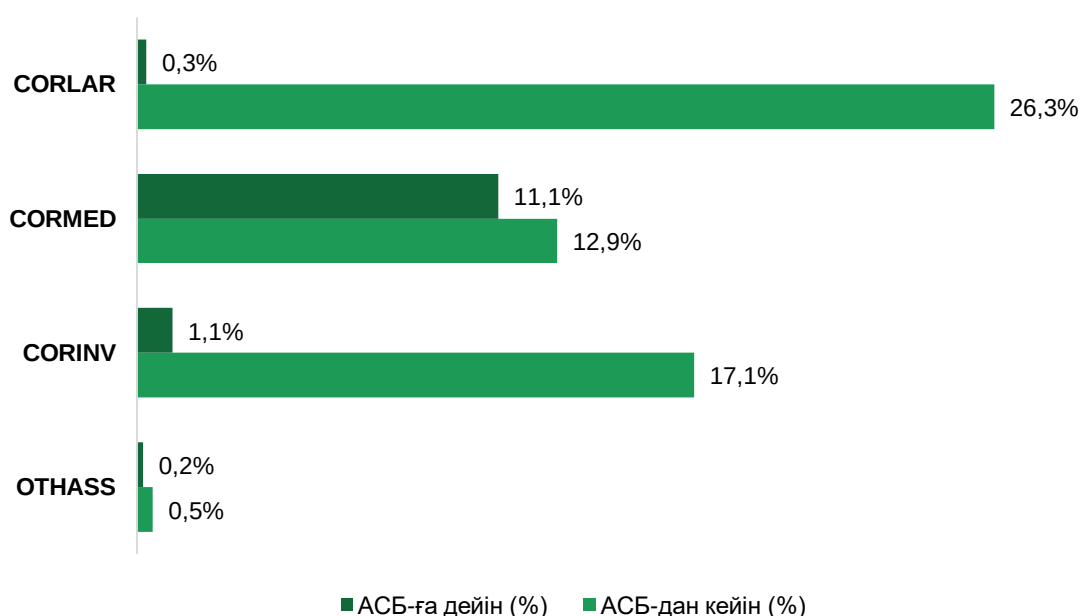
Қарыз алушылардың сыныптауын анықтағаннан кейін банктік команда күтілетін кредиттік зияндарының деңгейін бағалады.

24-суретте амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфеліндегі күтілетін кредиттік зиян деңгейінің (ККЗ) өзгерісі көрсетілген:

- АСБ-ға дейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі банк (АСБ-ға дейін) тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін есептеген Құнсызданудың 1, 2 және 3 сатылары бойынша кредиттік зиянның күтілетін сомасына тең⁷¹.
- АСБ-дан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі банктік команда тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін ұжымдық бағалау негізінде кредиттік досьелерді талдау, нәтижелерді проекциялау және резервтеуді талдау нәтижелері бойынша есептеген барлық қарыз алушылардың жиынтық міндеттемелеріне бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3 сатылары бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең.

24-суретте ККЗ деңгейінің елеулі өзгерістері «ірі кәсіпкерлік субъектілеріне берілген қарыздар» және «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне берілген қарыздар» портфельдерінде байқалады.

24-сурет: АСБ-ға дейін және одан кейін күтілетін кредиттік шығындар деңгейі (%)

⁷¹ АСБ шеңберінде банктер ұсынған ақпаратқа сәйкес

- Суретте қарыз алушылар саны аз портфельдер көрсетілмеген, сәйкесінше есептеу нәтижелері репрезентативті емес;
- «Тұрғын үймен қамтамасыз етілген жеке тұлғаларға берілген қарыздар» (RETEST) және «жеке тұлғаларға берілген тұтынушылық кредиттер, кредит карталары және басқа қарыздар» (RETCON) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ толығымен ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде есептелген – тиісті нәтижелер төмендегі бөлікте берілген.

4.9.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген, ол бойынша банктік командалардың тексеру үлігісінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зияндарды бағалау банк есептеген ККЗ мәнінен тиісінше төмен немесе жоғары болды.

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясында 3 жеке портфель қамтылды.

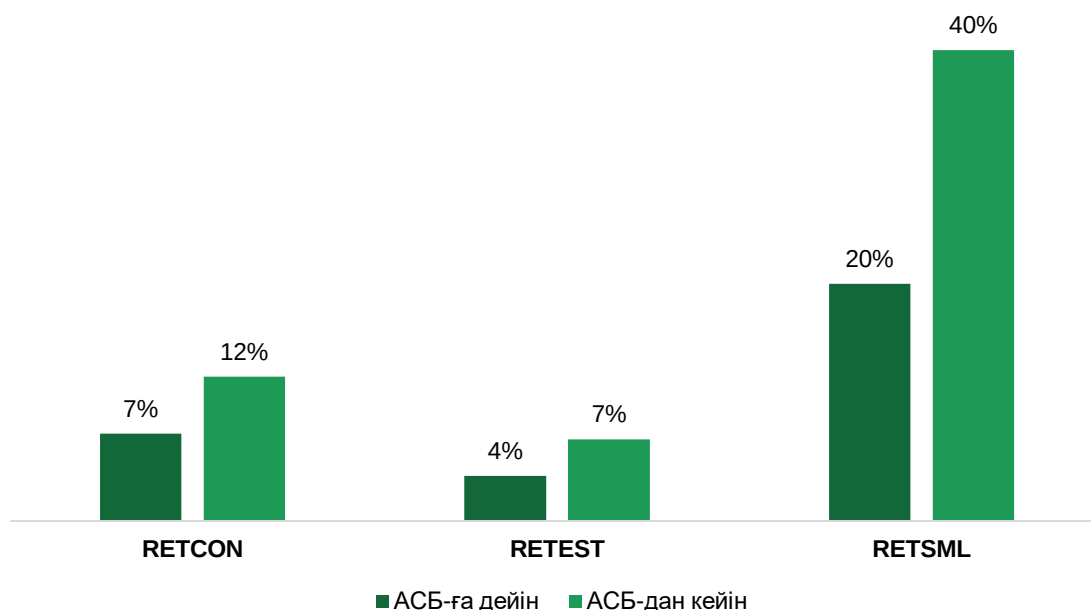
Талдау аясына кірген барлық портфельдер үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағалуынан жоғары болды.

77-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдіреді	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдірмейді
3	100%	0%

«Корпоративтік қарыз алушыларға жылжымайтын мүлікті сатып алуға, салуға берілген қарыздар» портфелі осы банк үшін АСБ аясынан алып тасталды.

25-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁷²

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша ККЗ деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

Кестеден бұдан әрі портфельдің әр типі үшін ККЗ бағалауды ұлғайту факторларының шамаланған талдауы берілген. Факторлардың нәтижесі тексеру моделіне әсерді талдауға және банктік модельді талдауға қарай бағаланды.

78-кесте: ККЗ бағалауды ұлғайту факторлары, ККЗ бағалауды ұлғайтудың жалпы көлемінен %

Портфель түрі	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	0%	92%	8%
RETCON	0%	100%	0%
RETEST	0%	39%	61%
RETSML	0%	100%	0%

Провизиялармен өтеу деңгейін ұлғайту факторларын талдау тексеру үлігісіне әсерді талдау жолымен жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьерлерді талдау.

Кестеде банк командасы есептерінің нәтижелері бойынша әрбір факторлардың портфельдердің әрбірі бойынша ККЗ қайта бағалаудағы салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны бағалаудың қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетумен ғана байланысты болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ тәжелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесі іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың тәуекел өлшемдері өзгеруімен ғана байланысты болғанын көрсетеді. ҚДТ бағалау

⁷² Портфельдерді портфельдердің кодтарына сәйкес сипаттау 1-кестеде берілген

нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілген қарыз алушылардың қанадай үлесі құсыздандудың 1-сатысынан 2 және 3-сатысына және 2-сатысынан 3-сатысына ауысуы тиістігі есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігінде көрсетілді және бұдан әрі резервтеуге талдау құсызданду сатылары бойынша жаңадан жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ-ны түзетуді есепке алу тетігінің жан-жақты сипаты АСБ Нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде берілген.

Банк есептеген ККЗ-ны бағалауды түзетудің негізгі факторлары:

- **LGD:** жұмыс істемейтін қарыздарды есептен шығарудың нақты тәсілі болмауы, ол қайтару деңгейлерін есептеу және дефолт жағдайында шығындар деңгейін бағалау үлігісін түзету кезінде пайдаланылатын деректер бұрмалануына әкеледі.
- **LGD:** түзету/ дефолт жағдайында шығындар деңгейін бағалау моделі үшін пайдаланылатын өткен кезеңдердің деректері, онда қамтамасыз етуді өткізу ықтималдылығы толық көлемде ескерілмейді (мысалы, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы басқа берілген жағдайда).

4.9.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

79-кестеде және 80-кестеде көрсетілгендей, түзетулер облигацияларды қайта бағалауға негізделген, бұл ретте пруденциялық әсерді есепке алуға арналған түзетулер ең бастысы баланстағы жылжытайтын мүлікті қайта бағалауға негізделді.

79-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетудің мәндері

Активтердің түрлері	Салық нәтижесіне дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	-0,1	-1,7%	-1,3%	-1,3%
ТҚҚ	0,0	қ.м.е	қ.м.е	қ.м.е
Жиынтығы	-0,1	n/a	қ.м.е	қ.м.е

Қайта бағалау үшін іріктелген біршама облигациялардың құнында нақты бағасы, не әділ құнынан төмен бағасы болды. ТҚҚ қайта бағалаудан елелулі нәтиже болмауы ТҚҚ-ға баға белгілеу моделіне жүргізілген талдауда қандай да бір маңызды ауытқу анықталмағанымен, сондай-ақ CVA бағалаудың нәтижелеріне негізделген маңызды нәтиже болмауымен түсіндіріледі.

80-кесте: Өділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық нәтижені ескере отырып түзету

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	<i>Қайта бағалаудың орташа алынған мәні</i>	<i>Қайта бағалаудың орташа алынған арифметикалық мәні</i>	<i>Қайта бағалаудың медиандық мәні</i>
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-16%	-16%	-16%

Активтердің баланстық құнын бағалауды өзгертуге әсер еткен негізгі факторлар:

- Бағалау бойынша есептерде баланстық құны есептелетін салыстыруға келмейтін аналогтарды пайдалану

4.9.6. Капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін АСБ нәтижелеріне қатысты түзете отырып айқындау

АСБ нәтижелерін есепке алғанда, Bank RBK-да тәуекел деңгейі ескере отырып алынған активтерден 6,6% мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады (81-кесте).

Мәні		Түсіндіру
1. 2019 жылғы 1 сәуірде АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі	14,6%	Активтер сомасына, тәуекел, активтер ескеріле отырып шартты және ықтимал міндеттемелерге, нарықтық тәуекел мен операциялық тәуекелді есепке ала отырып есептелген шартты және ықтимал талаптарға қатысты 2019 жылғы 1 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептегі негізгі капиталдың мөлшері (RWA)
2. 2019 жылғы 1 сәуірде АСБ түзету, млрд теңгемен	-2,7	Кредиттік досьені талдау аясындағы қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигациялар мен туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданың азаюы және кейінге қалдырылған салықтық активтердің мөлшері өсуі есебінен капиталға әсерінің азаюы, реттеуші есептіліктегі деректерді түзету
3. 2019 жылғы 1 сәуірде АСБ кейін банктің k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)	14,1%	Банктің АСБ нәтижелеріне түзетулерімен k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)

Пруденциялық нәтиже есебі инспекторлық тексеру актілерінің шеңберінде банктерге бағытталған шаралар аясында толық көрсетілген. Агенттік SREP процесі мен таргеттелген барып тексеру шеңберінде осы шаралардың орындалуына жүйелі мониторинг жүргізеді.

4.10. «Альфа-Банк» ЕБ» АҚ

4.10.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досьені талдау (ҚДТ) үшін іріктелген амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелер үлесі (ҚДТ мақсаты үшін іріктеуге қосылған АБС аясына енгізілген аталған портфель міндеттемелерінің жалпы сомасының пайызы) көрсетілген. Мысалы, COREST портфелі аясында АБС аясына 100 теңге қосылған болса, ал оның ішінен ҚДТ үшін іріктеуге 90 теңге қосылса, бұл 90% көрсеткішті құрайды. Екінші бағанда портфельдер арасындағы жиынтық іріктеудің бөлінуі (ҚДТ мақсаты үшін іріктеуге қосылған аталған портфель міндеттемелерінің ҚДТ үшін барлық іріктеудегі үлесі) берілген. Мысалы, барлық портфельдер бойынша ҚДТ мақсаты үшін іріктеу 1000 теңгені құраса, ал COREST портфелі бойынша іріктеу 90 теңге қосылса, бұл 9% көрсеткішті құрайды.

82-кесте: ҚДТ-ның аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%):

Портфель ⁷³	ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін ортақ іріктеудің портфельдеріндегі міндеттемелердің үлестері
COREST	100%	1%
CORLAR	100%	44%
CORMED	100%	30%
FINFIN	100%	20%
GOVGOV	100%	4%
RELATE	100%	1%
RETLAR	100%	0%

«Мемлекеттік құрылымдарға қарыздар» портфелінде қарыздар федералды министрліктерге (бар болса) және қаражатты ҚР Ұлттық Банкінде орналастырумен қаржы активтері жеңілдетілген тәсіл бойынша қарастырылды және кредиттік досьенің талдауына кірген жоқ.

Кейбір портфельдер бойынша осы портфельдердегі қарыздардың ерекшеліктеріне байланысты, ҚДТ аясында іріктеуді қалыптастырғаннан кейін қарыздардың барлығы бірдей (атап айтқанда, «мемлекеттік құрылымдарға қарыздар», сондай-ақ «қаржы институттарына қарыздар») қаралған жоқ. Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелінен қарыз алушылар кірді - (берешектің немесе кредит желісінің ауқымды сомасына байланысты айрықша тәртіпте) мұндай байқаулар ауытқу болып табылатын болғандықтан, аталған факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

⁷³ Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

4.10.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

83-кестеде көрсетілгендей, кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалау шамамен 22%-ды құрайды. Бұл әсердің 85%-ы коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүліктің құнын және өзге де кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудың нәтижелерімен байланысты болды.

Кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау нәтижелері кредиттік досье талдауы үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді⁷⁴. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты күтілетін кредиттік зияндардың (ККЗ) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін ескеру қажет. Яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ні 1 теңгеге жоғары қайта бағалау баламасына тең емес, ол мынадай себептерге байланысты:

- Көптеген қарыздар кепілмен қамтамасыз етуді өтеу деңгейі өте жоғары, осыған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ні есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдылығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдылығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

83-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %):

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлкі	0,4	0,5	23,0%	33,7%	29,2%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	7,2	9,6	32,1%	25,3%	25,3%
Ауыл шаруашылық жерлері	0,1	0,1	68,6%	99,5%	43,3%
Басқа да жерлер	0,7	0,9	44,0%	39,2%	32,6%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ⁷⁵	8,4	9,3	11,1%	21,0%	18,0%

⁷⁴ Бұл ретте «Өділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8- жұмыстар блогы аясында қайта бағалау нәтижелерінің өз әсері бар және кредиттік досьелерді талдау әсерімен байланысты емес.

⁷⁵ «Өзге кепілмен қамтамасыз етуге» автомобильдер және өзге көлік құралдары, өндірістік және басқа жабдықтар, қорлар және т.б. кіреді

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында ауытқулардың болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан, барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірге провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі фактор, мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдаланумен салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Бағаның көтерілуіне де, бағаның төмендеуіне де әкелуі мүмкін шығын тәсілін қолдану;
- Бағалауда кірістік тәсілді дұрыс қолданбау (мысалы, болашақ ақша ағындары туралы кемшіліктер нарықтық шындыққа сәйкес келмейді) болып табылады.

Банк АСБ-ның 2019 жылғы 1 сәуірге провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендіруді талап ететін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігімен байланысты болып отыр: тәсілдерді қолданудағы талаптар жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттардың жеткілікті болуы және пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы және т.б.

4.10.3. Кредиттік досье талдауы

84-кестеде амортизацияланған құны бойынша бағаланатын әрбір активтер портфеліндегі қарыз алушыларды қайта сыныптау нәтижелері келтірілген:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, к АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- банктің АСБ-дан кейін ХҚЕС бойынша барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде сыныптаған қарыз алушылардың міндеттемелерінің және АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын ХҚЕС құнсыздандудың триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта сыныпталған қарыз алушылардың міндеттемелерінің тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген сомасына;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, банк 3-кезең ретінде жіктеген қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген

портфельдердің бөліктері ескерілді;

84-кесте: АСБ аясына енгізілмеген активтерді қоса алғанда, банктің барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының үлесі (%):

Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі (%)	Банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-кезеңнің қарыз алушыларының жалпы үлесі – ХҚЕС әсері (%)
6,1%	6,1%

3-кезеңнің қарыз алушыларының банктегі барлық портфельдер бойынша орташа алынған үлесі 6,1%-ға тең. Дегенмен де, егер ХҚЕС бойынша тек қосымша қайта сыныптаулар ескерілетін болса, барлық портфельдер бойынша 3-кезеңнің үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау қайта сыныптаудың негізгі триггері болып табылады.

Қарыз алушылардың сыныптауын айқындағаннан кейін банк командасы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

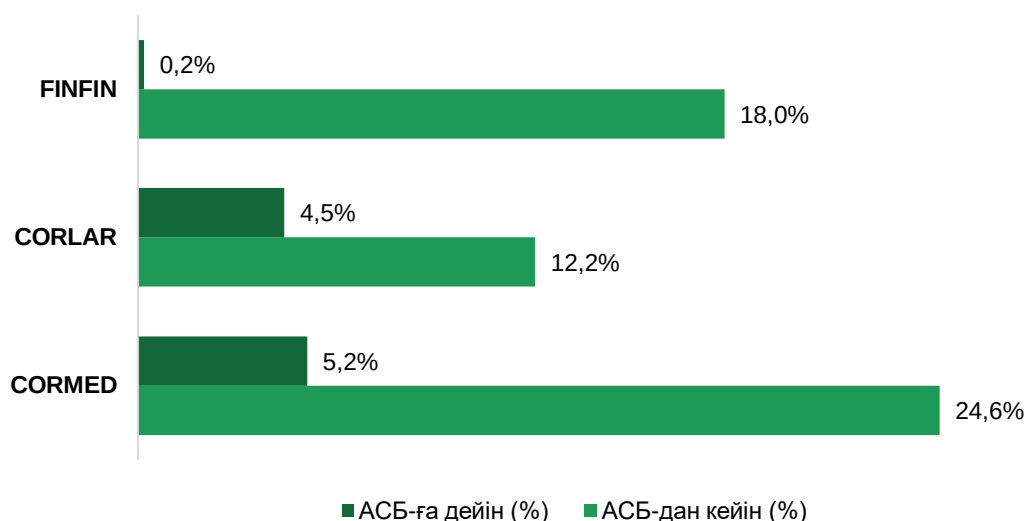
26-сурет амортизацияланған құны бойынша бағаланатын әрбір активтер портфельіндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгеруін көрсетеді:

- АСБ-ға дейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тиісті портфельде қарыз алушылар үшін (АСБ дейін) есептеген, қарыз алушылардың тиісті портфельдегі⁷⁶ міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-кезеңдері бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең;
- АСБ-дан кейінгі күтілетін кредиттік зиян деңгейі банк тобы тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін ұжымдық бағалау негізінде кредиттік досьелерді талдау, нәтижелерді проекциялау және резервтеуді талдау нәтижелері бойынша есептеген барлық қарыз алушылардың жиынтық міндеттемелеріне бөлінген 1, 2 және 3- Құнсыздану сатылары бойынша күтілетін кредиттік шығындардың жалпы сомасына тең.

26-сурет ККЗ деңгейінің барынша елеулі өзгерістері «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «қаржы институттарына қарыздар» портфельдерінде байқалатынын көрсетіп отыр.

⁷⁶ АСБ шеңберінде банктер берген ақпаратқа сәйкес

26-сурет: АСБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зиянның деңгейі (%):

- Суретте қарыз алушылар саны аз және тиісінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес портфельдер келтірілмеген;
- «тұтынушылық кредиттер, кредиттік карталар және жеке тұлғалардың өзге де қарыздары» (RETCO) портфелі суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфель үшін ККЗ-ні ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде толық есептеледі.

4.10.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген, ол бойынша банктік командалардың тексеру үлігісінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зияндарды (ККЗ) бағалау банк есептеген ККЗ мәнінен тиісінше төмен немесе жоғары болды.

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясында 2 жеке портфель қамтылды.

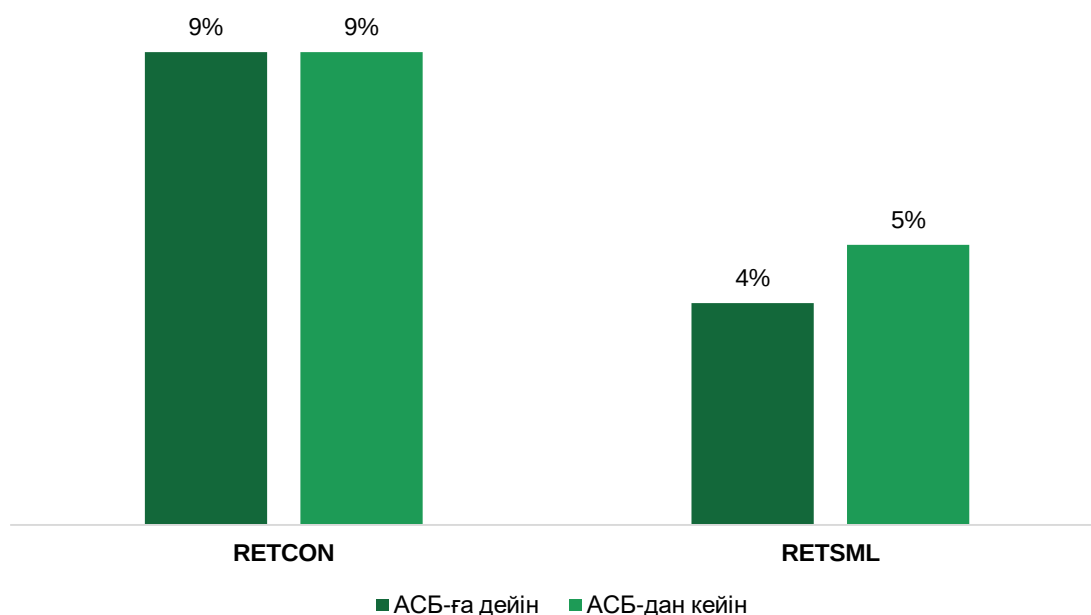
Екі портфель үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағалуынан жоғары болды.

85-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%):

Портфельдер саны	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдіреді	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдірмейді
2	0%	100%

«Жеке тұлғалардың тұрғын үй жылжымайтын мүлігімен қамтамасыз етілген қарыздар» портфелі осы банк үшін АСБ аясынан алып тасталды.

27-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁷⁷:

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

Кестеде бұдан әрі портфельдің әр типі үшін ККЗ бағалауды ұлғайту факторларының шамаланған талдауы берілген. Факторлардың нәтижесі тексеру моделіне әсерді талдауға және банктік модельді талдауға қарай бағаланды.

3-кесте: ККЗ бағасының ұлғаю факторлары, ККЗ бағасы ұлғаюның жалпы көлемінің %

Портфель түрі Ошибки! Закладка не определена.	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	-	-	-
RETCON	-	-	-
RETSML	-	-	-

Провизиялармен өтеу деңгейін ұлғайту факторларын талдау тексеру үлігісіне әсерді талдау жолымен жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досыелерді талдау.

Кестеде банктік команда есептерінің нәтижелері бойынша әрбір факторлардың портфельдердің әрбірі бойынша ККЗ қайта бағалаудағы салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGS» факторлары ККЗ-ны бағалаудың қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетумен ғана байланысты болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ тәжелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесі ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың тәуекел өлшемдері өзгеруімен ғана байланысты болғанын көрсетеді. ҚДТ бағалау

⁷⁷ Портфельдерді портфельдердің кодтарына сәйкес сипаттау 1-кестеде берілген

нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілген қарыз алушылардың қанадай үлесі құнсызданудың 1-сатысынан 2 және 3-сатысына және 2-сатысынан 3-сатына ауысуға тиіс екендігі есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігінде көрсетілді және бұдан әрі резервтеуге талдау құнсыздану сатылары бойынша жаңадан жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ-ны түзетуді есепке алу тетігінің жан-жақты сипаты АСБ Нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде берілген.

4.10.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

87-кестеде және 88-кестеде көрсетілгендей, аса маңызды емес түзетулер болған, бұл ретте пруденциялық әсерді есепке алуға арналған түзетулер ең бастысы баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға негізделді. Облигациялар құнын тікелей қайта бағалау «Альфа-Банк» ЕБ» АҚ үшін талдау аясына кірмегеніне қарамастан, бағалы қағаздардың минимумы белгіленген купон немесе эмитенттің облигацияларды өтеу мерзіміне дейін талап ету құқығын іске асыру мүмкіндігі сияқты орнатылған стандартты емес ТҚҚ-ның бар болуына, сондай-ақ оларды дұрыс есепке алу мәселесіне талдау жасалған, мұндай кез келген ТҚҚ банктің есептік жүйесінде және бағалау нәтижелерінде тиісті түрде көрсетілуі тиіс.

87-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетудің мәндері

Активтердің түрлері	Салықтық әсерге дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	0,0	0%	0%	0%
ТҚҚ	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

ТҚҚ-ны қайта бағалаудан айтарлықтай әсердің болмауы ТҚҚ-нің баға белгілеу модельдерінің талдауы қандай да бір айтарлықтай ауытқуларды анықтамағанымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелеріне байланысты маңызды әсердің болмауымен түсіндіріледі.

88-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық әсерді ескере отырып түзету

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-25%	-46%	-46%

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне ықпал еткен негізгі факторлар:

- Шығыс бойынша жылжымайтын мүліктің есебі және 36 ХҚЕС «Активтердің құнсыздануы» талаптарын қолданбау – қажет болған жағдайда құнсыздану есебінің болмауы;
- Өндіріп алу жүргізілген кепілді қамтамасыз етуге қатысты баға белгілеу рәсіміндегі жүйелі проблемалар кепілді қамтамасыз етудің баланстық құнынан төмен сатылуына алып келеді (активтер 2019 жылғы 1 сәуірден кейін сатылған кезде мәміле құны нарықтық құны ретінде есептелген).

4.10.6. АСБ нәтижесіне түзетумен капиталдың жеткіліктілік коэффициентін анықтау

Альфа-Банкте АСБ нәтижесі есебімен тәуекелді ескере отырып алынған активтерден 8,8% мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады (89-кесте).

89-кесте: K1 капиталын түзету

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірде АСБ-ға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі 17,3%	Пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен тәуекелді ескере отырып алынған шартты және ықтимал міндеттемелер активтері, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген шартты және ықтимал талаптар активтері сомасына қатысты негізгі капиталдың 2019 жылғы 1 сәуірге көлемі
2. 2019 жылғы 1 сәуірдегі АСБ түзетулері, млрд теңгемен -3,9	Қарыздарды кредиттік досьені талдау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау аясында қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, капиталға әсердің 2019 жылы салық салынатын пайданың төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі, реттеу есептілігіндегі деректерді түзету есебінен төмендеуі
3. 2019 жылғы 1 сәуірде АСБ-дан кейін банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже) 16,3%	АСБ нәтижелеріне түзетумен банктің k1 коэффициенті (түпкілікті нәтиже)

Пруденциялық әсерді есепке алу банктерге инспекторлық тексеру актілері шеңберінде жолданған шаралар шеңберінде толығымен көрсетілген. Агенттік SREP процесі және бара отырып таргеттелген тексерулер шеңберінде бұл шаралардың орындалуына тұрақты түрде мониторинг жүргізетін болады.

4.11. «Altyn Bank» АҚ (China Citic Bank Corporation Limited ЕБ)

4.11.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досьені талдау (ҚДТ) үшін іріктелген амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфельдерінің үлесі берілген. Бірінші бағанда ҚДТ аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелер үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген АСБ аясына енгізілген осы портфель міндеттемелерінің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, егер COREST портфелі шеңберінде АСБ аясына 100 теңге енгізілсе, ал оның ішінде 90 теңге ҚДТ үшін іріктеуге енгізілсе, онда мұндай көрсеткіш 90% болады. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеудің бөлінгені (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілген осы портфель міндеттемелерінің ҚДТ үшін барлық іріктеудегі пайызбен үлесі) берілген. Мысалы, ҚДТ үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге болса, ал ҚДТ үшін COREST портфелі бойынша іріктеу 90 теңге болса, онда бұл көрсеткіш 9% болады.

90-кесте: ҚДТ аясына енгізілген портфельдер міндеттемелерінің үлесі (%)

Портфель ⁷⁸	ҚДТ аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелер үлесі	Портфельдердегі ҚДТ үшін жалпы іріктеудегі міндеттемелер үлесі
RETEST	19%	2%
CORLAR	100%	41%
CORMED	100%	55%
FINFIN	100%	2%
RELATE	100%	0%

Кей портфельдер бойынша, аталған портфельдердегі қарыздардың ерекшелігіне байланысты ҚДТ шеңберінде іріктеуді қалыптастырғаннан кейін қарыздардың барлығы бірдей (атап айтқанда «қаржы институттарының қарыздары») қаралған жоқ.

4.11.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

91-кестеде кепілмен қамтамасыз ету құнын жалпы қайта бағалаудың 34% болатыны көрсетіледі. Бұл нәтиже коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүліктің құнын қайта бағалау нәтижелеріне негізделген, бұл жылжымайтын тұрғын үй құнын оң қайта бағалаумен ішінара теңдестірілген.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері кредиттік досьені талдау үшін кіріспе деректер ретінде пайдаланылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындыларында толық көлемде есепке алынған және ешбір нысанда жеке қосымша нәтижені⁷⁹ көрсетпейді. ҚДТ шеңберінде кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижесі қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, бірақ кепілдер құнын қайта бағалаудың күтілетін кредиттік зияндарды (ККЗ) есептеуге

⁷⁸ Портфельдер кодына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде берілген

⁷⁹ Бұл ретте «Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау» деген 8-жұмыс болғы шеңберінде қайта бағалау нәтижелерінің өзіндік әсері бар және кредиттік досьені талдау әсерімен байланысты емес

тікелей әсер етпейтінін ескеру қажет. Яғни кепілмен 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ны 1 теңгеге жорғары қайта есептеудің баламасы болмайды), ол мынадай себептерге байланысты болады:

- Көптеген қарыздарда кепілмен қамтамасыз етудің аса жоғары деңгейі бар, соған орай кепілмен қамтамасыз ету құнын азайту осындай қарыздар бойынша қайтарулардың нақты деңгейіне еш әсер етпейді;
- Көптеген қарыздар кепілдегі мүлікті өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақшалай түсімдерімен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККШ-ны есептеу кезінде түпкілікті мәні сценарийлерді іске асыру ықтималдығы ескеріле отырып сараланады, бұл ретте кепілдерді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында өзгеше болады.

91-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін пайдаланған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмені қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Жылжымайтын тұрғын үй мүлкі	6,6	7,5	13,2%	11,2%	10,5%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	7,8	1,9	-76,0%	-23,3%	-20,5%
Ауылшаруашылық жерлері	д/ж	д/ж	д/ж	д/ж	д/ж
Басқа жерлер	д/ж	д/ж	д/ж	д/ж	д/ж
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету⁸⁰	0,3	0,4	37,8%	37,6%	37,6%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құнының арасындағы айырмашылықтардың (өте жоғары және өте төмен мәндердің) болуына орай айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін. Орташа алынған мәнде неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ салына отырып, кепілмен қамтамасыз ету құны ескеріледі, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндерде кепілмен қамтамасыз ету құнына қарамастан барлық қайта бағалау бірдей ескеріледі.

Жалпы, 2019 жылғы 1 сәуірде провизияларды есептеу үшін банк пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудың өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар:

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналог құнын негізсіз түзетуді пайдалану арқылы салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Құнның өсуіне және сол сияқты төмендеуіне әкелуі мүмкін шығынды тәсілді қолдану.

⁸⁰ «Басқа да кепілмен қамтамасыз ету» автомобильдерді және өзге де көлік құралдарын, өндірістік және өзге де жабдықтарды, қорлар мен т. б. қамтиды.

2019 жылғы 1 сәуірде провизияларды есептеу үшін банк пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудағы өзгерістер, оның ішінде болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкес келтіру талап етілетін Қазақстан Республикасындағы бағалау қызметінің қолданыстағы стандарттарының пысықталмауына байланысты: тәсілдердің қолданылуына, сараптамалық пайымдаулар мен пайдаланылатын алғышарттарды негіздеудің жеткіліктілігіне, пайдаланылатын статистикалық деректердің дәйектілігі мен расталуына қойылатын талаптар жеткілікті дәрежеде нақтыланбаған.

4.11.3. Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы

92-кестеде әрбір амортизациялық құны бойынша бағаланатын активтер портфельдегі қарыз алушыларды қайта сыныптау нәтижелері қамтылған:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-сатыдағы қарыз алушы ретінде сыныптаған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС нәтижесі бойынша банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: банк 3-кезең ретінде сыныптаған қарыз алушылар міндеттемелерінің және тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген, АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын ХҚЕС-тың құнсыздану триггерлері бойынша 3-сатыға қайта сыныпталған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең;
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-саты ретінде сыныптаған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді;

92-кесте: Банктің барлық активтеріндегі, оның ішінде АСБ аясына енгізілмеген активтердегі 3-кезеңдегі қарыз алушылардың үлесі (%)

АСБ-ға дейінгі банктің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі (%)	АСБ-дан кейінгі банктің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі –ХҚЕС нәтижесі (%)
0,3%	0,8%

Банктегі барлық портфельдер бойынша 3-сатыдағы қарыз алушылардың орташа алынған үлесі 0,8%-ға тең. Осылайша, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта сыныптаулар ескерілсе, барлық портфельдер бойынша 3-сатының үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік-құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін толық қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау қайта сыныптаудың негізгі триггерлері болып табылады.

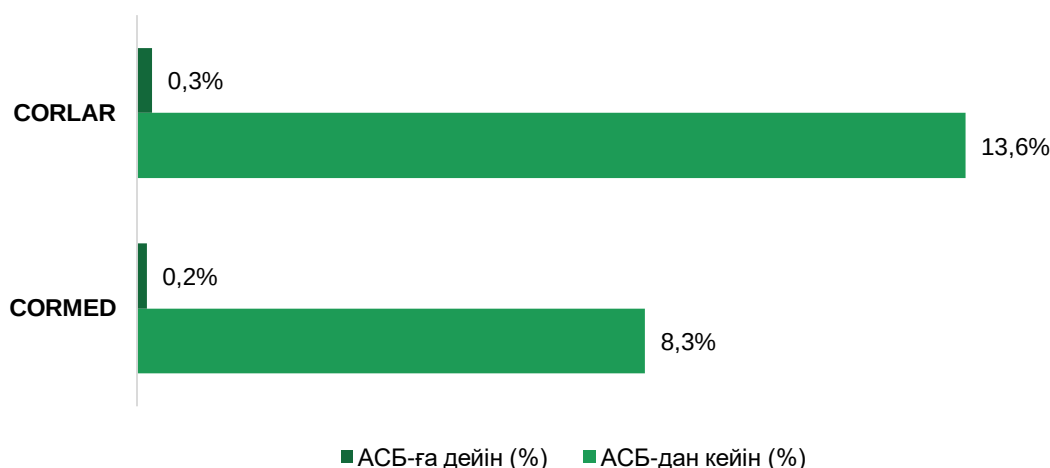
Қарыз алушылардың сыныптауын анықтағаннан кейін банктік команда күтілетін кредиттік зияндар деңгейін бағалады.

28-суретте әрбір амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтер портфеліндегі күтілетін кредиттік зиян деңгейінің (ККЗ) өзгерісі көрсетілген:

- АСБ-ға дейінгі күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк (АСБ-ға дейін) тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін есептеген, тиісті портфельдегі⁸¹ қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-сатылары бойынша күтілетін кредиттік зияндардың сомасына тең;
- АСБ-дан кейінгі күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тобы тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін ұжымдық бағалау негізінде кредиттік досьелерді талдау, нәтижелерді проекциялау және резервтеуді талдау нәтижелері бойынша есептеген барлық қарыз алушылардың жиынтық міндеттемелеріне бөлінген, құнсызданудың 1, 2 және 3-сатылары бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең.

28-сурет ККЗ деңгейінің елеулі өзгерістері «ірі кәсіпкерлік субъектілеріне берілетін қарыздар» портфелінде байқалатыны көрсетіледі.

28-сурет: АСБ-ға дейінгі және одан кейінгі күтілетін кредиттік зияндар деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз портфельдер көрсетілмеген, сәйкесінше есептеу нәтижелері репрезентативті емес;
- «Жылжымайтын тұрғын үймен қамтамасыз етілген жеке тұлғаларға берілген қарыздар» (RETEST) және «жеке тұлғаларға берілген тұтынушылық кредиттер, кредит карталары және басқа қарыздар» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ толығымен ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде есептелген – тиісті нәтижелері төмендегі бөлімде берілген.

4.11.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

⁸¹ АСБ шеңберінде банктер ұсынған ақпаратқа сәйкес

Төмендегі кестеде ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген, ол бойынша банк командаларының тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зияндарды бағалау банк есептеген ККЗ мәнінен тиісінше төмен немесе жоғары болды.

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясында 2 жеке портфель қамтылды.

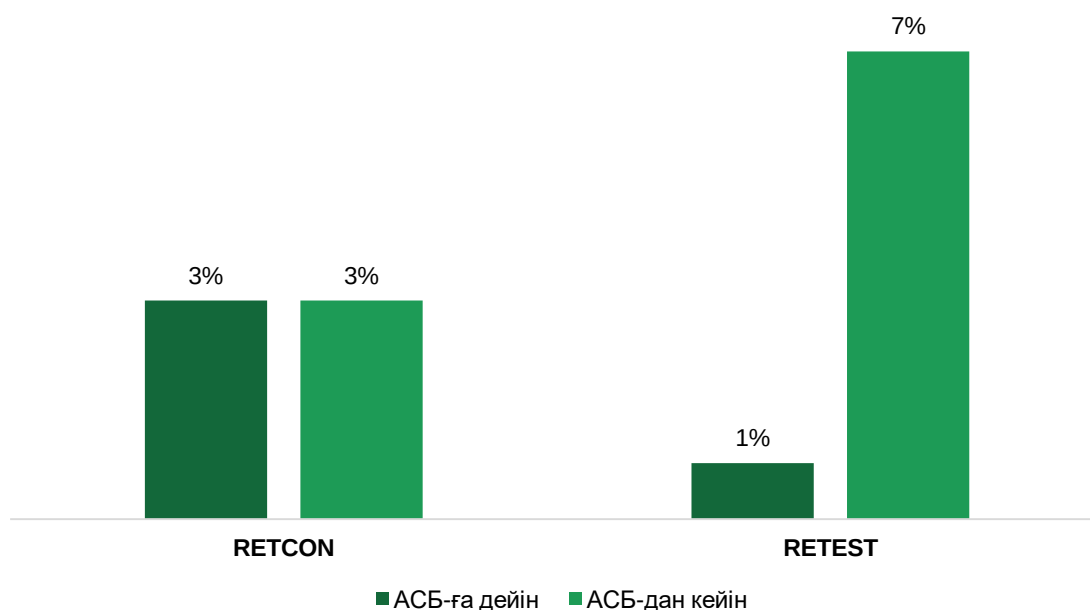
Талдау аясына кірген 50% портфельдер үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағалауынан төмен болды.

93-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбағанын куәландырады	Тексеру моделінің нәтижелері ККЗ-ның толық бағаланбағанын куәландырмайды
2	50%	50%

«Корпоративтік қарыз алушыларға жылжымайтын мүлікті сатып алуға, салуға берілген қарыздар» портфелі бойынша қарыздар осы банктің АСБ аясынан алып тасталды.

29-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁸²

Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ-ны бағалаудың ұлғаю факторларының шамаланған талдауы келтірілген. Факторлардың нәтижесі тексеру модельдерінің әсерін талдау және банк модельдерін талдау негізінде бағаланған.

⁸² Портфельдер кодына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде берілген

94-кесте: ККЗ бағалаудың ұлғаю факторлары, ККЗ бағалаудың ұлғаюының жалпы көлемінен %

Портфельдің түрі ³ Ошибка! акладка не определена.	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	14%	13%	72%
RETCON	-	-	-
RETEST	14%	13%	72%

Провизиялармен өтеу деңгейінің ұлғаю факторларын талдау тексеру моделінің әсерін талдау арқылы жүзеге асырылған. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығындар деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьені талдау.

Кестеде портфельдердің әрқайсысы бойынша банктік командасы есептерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ны қайта бағалаудағы факторлардың әрқайсысының салыстырмалы үлесі көрсетіледі. Мысалы, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD факторлары ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесінің ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесінің АСБ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың тәуекел өлшемдерінің өзгеруінен болғанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың қандай үлесі құнсызданудың 1-сатысынан 2 және 3-сатысына және 2-сатысынан 3-сатысына ауыстырылуға тиіс екендігі есептелген. Алынған мәндер іріктеуге енгізілмеген портфель бөлігіне бөлінді және ары қарай резервтеуді талдау құнсыздану сатылары бойынша жаңадан жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ түзетуді есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банк есептеген ККЗ бағалауларын түзетудің негізгі факторлары:

- **PD:** кейбір жағдайларда дефолт ықтималдығын есептеуді шамадан тыс жеңілдету, мысалы, корпоративтік қарыз алушылар үшін нарықтық ерекшеліктер есебімен тексерместен PD сыртқы көрсеткіштерін пайдалану, 2018 жылғы 1 қаңтарға дейін PD мәндерінің болмауы, статистикалық деректерді шектеулі пайдалану;
- **LGD:** дефолт жағдайында шығындар деңгейін бағалау модельдері үшін пайдаланылатын өткен кезеңдердегі тексерулер/деректер қамтамасыз етуді іске асыру ықтималдығын (мысалы, егер объектіге қатысты меншік құқығы беріліп қойған жағдайда) толығымен ескермейді.

4.11.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

95-кестеде және 96-кестеде көрсетілгендей, түзетулер маңызды болмаған, бұл ретте пруденциялық нәтижені көрсетуге арналған түзетулер ең бастысы баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалауға негізделеді.

95-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулер мәні

Активтердің түрлері	Салық нәтижесіне дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	0,0	0,0%	0,0%	0,0%
ТҚҚ	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

Қайта бағалау үшін іріктелген барлық облигациялардың құнында нақты бағасы не әділ құнынан төмен бағасы болды. ТҚҚ қайта бағалаудан елеулі нәтиженің болмауы ТҚҚ-ға баға белгілеу модельдеріне жүргізілген талдауда қандай да бір маңызды ауытқудың анықталмағанымен, сондай-ақ CVA бағалау нәтижелеріне негізделген маңызды әсерінің болмауымен түсіндіріледі.

96-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: Пруденциялық нәтижені ескере отырып түзету

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау		
	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-17%	-8%	-6%

Активтердің баланстық құнын бағалауды өзгертуге әсер еткен негізгі факторлар:

- Кепілмен қамтамасыз етуді аукционда сату кезінде баланстағы жылжымайтын мүліктің құнын бағалау кезіндегі дисконттардың есепке алынбауы

4.11.6. Капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін АСБ нәтижелеріне қатысты түзете отырып айқындау

АСБ нәтижелері есепке алғанда, Altyn Bank-те тәуекел деңгейі ескеріле отырып, салыстырылған активтердің 11,9% мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады (97-кесте).

Мәні		Түсіндіру
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі	19,4%	Активтер сомасына, тәуекел, активтер ескеріле отырып салыстырылған шартты және ықтимал міндеттемелерге, нарықтық тәуекел мен операциялық тәуекел есебімен есептелген шартты және ықтимал талаптарға қатысты 2019 жылғы 1 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептегі негізгі капиталдың мөлшері (RWA)
2. 2019 жылғы 1 сәуірдегі АСБ түзетулері, млрд теңгемен	0,0	Кредиттік досьені талдау аясындағы қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигациялар мен туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданың азаюы және кейінге қалдырылған салықтық активтердің өсуі есебінен капиталға әсерінің азаюы, реттеуші есептіліктегі деректерді түзету
3. 2019 жылғы 1 сәуірдегі банктің АСБ-дан кейінгі k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)	19,4%	Банктің АСБ нәтижелеріне түзетулерімен k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)

Пруденциялық нәтижені есепке алу инспекторлық тексеру актілерінің шеңберінде банктерге бағытталған шаралар аясында толық көрсетілген. Агенттік SREP процесі мен таргеттелген барып тексерулер шеңберінде осы шаралардың орындалуына жүйелі мониторнг жүргізеді.

4.12. «Нұрбанк» АҚ

4.12.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досьені талдау (ҚДТ) үшін іріктелген амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің портфельдер үлесі берілген. Бірінші бағанда ҚДТ аясына қосылған портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелер үлесі (осы портфельдегі АСБ аясына енгізілген, АСБ мақсаттары үшін іріктелген міндеттемелердің жалпы санынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, егер COREST портфелі шеңберінде АСБ аясына 100 теңге қосылса және олардың 90 теңгесі ҚДТ үшін іріктелген болса, онда бұл көрсеткіш 90% құрайды. Екінші бағанда портфельдер арасындағы жиынтық іріктеудің бөлінуі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге қосылған портфельдің міндеттемелерінің үлесі, ҚДТ үшін барлық іріктеуден пайызбен) берілген. Мысалы, егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфельдер бойынша 1000 теңге болса, ал ҚДТ үшін COREST портфелі бойынша іріктеу 90 теңгені құраса, онда бұл көрсеткіш 9% құрайды.

98-кесте: ҚДТ аясына енгізілген портфельдегі міндеттемелер үлесі (%)

Портфель ⁸³	ҚДТ аясына енгізілген портфельдегі міндеттемелер үлесі	ҚДТ үшін жалпы іріктеулердегі портфельдегі міндеттемелер үлесі
CORINV	100%	14%
CORLAR	100%	19%
CORMED	100%	30%
FINFIN	100%	13%
OTHASS	100%	19%
RELATE	100%	5%
RETLAR	100%	0%

Кейбір портфельдер бойынша, аталған портфельдегі қарыздардың ерекшелігіне байланысты, ҚДТ шеңберінде толық іріктеуден кейін барлық қарыздар (атап айтқанда, «қаржы институттарына қарыздар») қаралмады. Міндеттемелердің үлкен көлемінің салдарынан ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелінен жекелеген қарыз алушылар кірді (берешектің немесе ашық кредиттік желілердің үлкен сомада болуына байланысты ерекше тәртіппен) – аталған факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген, өйткені мұндай бақылаулар бұрын соңды болмаған.

4.12.2. Кепілдікмен қамтамасыз етуді бағалау

99-кесте кепілдікмен қамтамасыз етудің құнын жалпы қайта бағалау шамамен 25,6% құрайтынын көрсетеді, бұл негізінен коммерциялық және өндірістік жылжымайтын мүліктің және басқа кепілдікмен қамтамасыз етудің құнын қайта бағалауға байланысты және басқа жерлердің құнын оң қайта бағалау арқылы ішінара теңдестірілген.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері кредиттік досьені талдау үшін кіріспе деректер ретінде пайдаланылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындыларында толық көлемде ескерілді және қандай да бір нысанда жеке қосымша

⁸³ Портфельдердің сипаты портфельдердің кодтарына сәйкес 1-кестеде берілген

нәтижені⁸⁴. көрсетпейді. ҚДТ шеңберінде кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалаудан болатын әсер қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгеріс ретінде ескерілді, алайда, кепілдің құнын қайта бағалаудың күтілетін кредиттік зияндарды (ККЗ) есептеуге тікелей әсер етпейтінін ескеру қажет. Яғни кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ны 1 теңгеге жоғары қайта есептеуге балама емес, ол мынадай себептерге байланысты:

- Көптеген қарыздарда кепілмен қамтамасыз етуді өтеу деңгейі өте жоғары, осыған байланысты кепілмен қамтамасыз ету құнының төмендеуі осындай қарыздар бойынша қайтарудың нақты деңгейіне еш әсер етпеуі мүмкін;
- Көптеген қарыздар қарыз алушылардың ақша ағынымен кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЖ есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлерді іске асыру ықтималдығын ескере отырып сараланады, бұл ретте кепілдерді өндіріп алу сценарийінің ықтималдығы қарыз алушылар арасында ерекшеленеді.

99-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Провизияларды есептеу үшін банк пайдаланған дисконттардан кейінгі кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейінгі кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Тұрғын үй жылжымайтын мүлік	6,8	6,3	-7,6%	-19,6%	-10,2%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	63,6	60,5	-4,8%	-6,8%	-11,9%
Ауылшаруашылық жерлері	0,9	0,7	-23,6%	-41,6%	-23,6%
Басқа да жерлер	4,6	5,0	8,7%	-30,1%	-29,6%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету ⁸⁵	25,5	2,9	-88,8%	-54,8%	-52,2%

Қайта бағалаудан кейінгі орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулар арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құны арасында (тым жоғары және тым төмен мәндер) айырмашылықтардың болуына байланысты айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін. Орташа алынған мәнде айтарлықтай ірі кепілмен қамтамасыз етуге айтарлықтай жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндерде кепілмен қамтамасыз ету құнына қарамастан барлық қайта бағалау бірдей ескеріледі.

Жалпы алғанда, мыналар банк 2019 жылғы 1 сәуірде провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудың өзгеруіне әсер еткен негізгі факторлар болып табылады:

⁸⁴ Бұл ретте 8 «әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау» жұмыс блогы шеңберінде қайта бағалау нәтижелері бөлек нәтижені көрсетеді және кредиттік досьені талдау нәтижесімен байланысты емес.

⁸⁵ «Басқа да кепілдік қамтамасыз ету» автомобильдерді және өзге де көлік құралдарын, өндірістік және өзге де жабдықтарды, қорлар мен т. б. қамтиды.

- Салыстыруға келмейтін аналогтарды немесе аналогтардың құнына негізсіз түзетулерді пайдалана отырып салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Құнның өсуі де, кемуі де болатын шығынды тәсілді қолдану;
- Кепілмен қамтамасыз етудің кейбір объектілері үшін тұрақты қайта бағалаудың және кепілмен қамтамасыз ету бойынша басқа да ауыртпалықтар мен тыйым салулар туралы деректерді тұрақты жаңартудың болмауы, бұл кепілмен қамтамасыз етуді бағалауда өзекті емес деректерді пайдалануға әкеп соғуы мүмкін.

Банк 2019 жылғы 1 сәуірде провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаудың өзгеруі, оның ішінде болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкес келтіру талап етілетін Қазақстан Республикасындағы бағалау қызметінің қолданыстағы стандарттарының пысықталмауына байланысты: тәсілдердің қолданылуына, сараптамалық пайымдаулар мен пайдаланылатын алғышарттарды негіздеудің жеткіліктілігіне, пайдаланылатын статистикалық деректердің дәйектілігі мен расталуына қойылатын талаптар жеткілікті дәрежеде нақтыланбаған.

4.12.3. Кредиттік досьені талдау

101-кесте әрбір амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің портфельіндегі қарыз алушыларды қайта сыныптау нәтижелерін қамтиды:

- банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-кезең ретінде сыныпталған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- ХҚЕС-ның нәтижесі бойынша банктің АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі тең:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: 3-кезең ретінде банк сыныптаған қарыз алушылардың міндеттемелерінің және тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын ХҚЕС-ның құнсыздану триггерлері бойынша 3-сатыға қайта сыныпталған қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасы. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді;
 - АҚА аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-саты ретінде сыныптаған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді.

100-кесте: Банктің барлық активтеріндегі, оның ішінде АСБ аясына енгізілмеген активтердегі 3-кезеңдегі қарыз алушылардың үлесі (%)

АСБ-ға дейінгі банктің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі (%)	АСБ-дан кейінгі банкердің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі – ХҚЕС нәтижесі (%)
36,5%	36,5%

Банктегі барлық портфельдер бойынша 3-сатыдағы қарыз алушылардың орташа алынған үлесі 36,5%-ға тең. Сонымен, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта сыныптауды ескерсек, барлық портфельдер бойынша 3-сатының үлесі айтарлықтай ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік-құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың толық жеткілікті деңгейін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қайта сыныптаудың негізгі триггерлері:

- 90 күнге мерзімін өткізу;
- Қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау;

Қарыз алушылардың жіктемесін анықтағаннан кейін банк тобы күтілетін кредиттік шығындардың деңгейін бағалады.

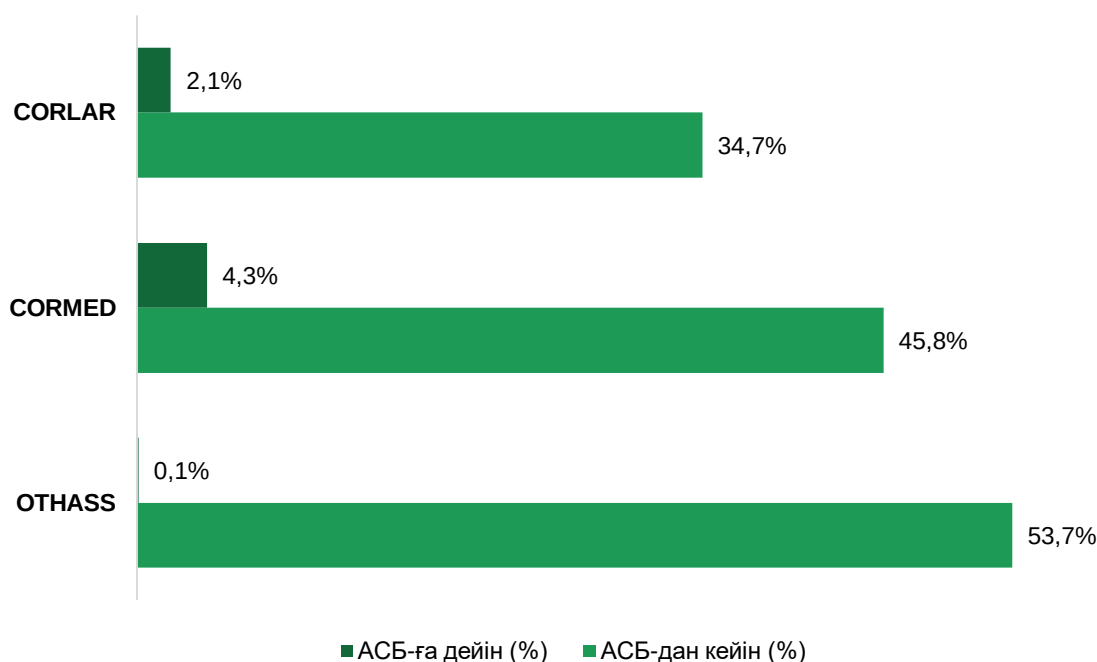
30-суретте әрбір амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің портфеліндегі күтілетін кредиттік зиян (ККЗ) деңгейінің өзгерісі көрсетілген:

- АСБ-ға дейінгі күтілетін кредиттік зиян деңгейі банк (АСБ-ға дейін) тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін есептеген тиісті портфельдегі қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2, 3-сатылары бойынша күтілетін кредиттік зиянның сомасына тең⁸⁶;
- АСБ-дан кейінгі күтілетін кредиттік зиян деңгейі банк тобы тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін ұжымдық бағалау негізінде кредиттік досьелерді талдау, нәтижелерді проекциялау және резервтеуді талдау нәтижелері бойынша есептеген барлық қарыз алушылардың жиынтық міндеттемелеріне бөлінген Құнсызданудың 1, 2, 3-сатылары бойынша күтілетін кредиттік зиянның жалпы сомасына тең.

30-суретте «басқа активтер» және «орта кәсіпорындарға берілген басқа қарыздар» портфельдерінде ККЗ деңгейіндегі едәуір өзгерістер көрсетілген.

⁸⁶ АСБ шеңберінде банктер ұсынған ақпаратқа сәйкес

30-сурет: АСБ-ға дейін және одан кейін күтілетін кредиттік шығындар деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз портфельдер көрсетілмеген, сәйкесінше есептеу нәтижелері репрезентативті емес;
- «жеке тұлғаларға берілген тұтынушылық кредиттер, кредит карталары және басқа қарыздар» (RETCO) портфелі суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфель үшін ККЗ толығымен ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде есептелген.

4.12.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау ауқымына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген, ол бойынша банк командаларының тексеру үлігісінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зияндарды бағалау банк есептеген ККЗ мәнінен тиісінше төмен немесе жоғары болды.

Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау ауқымында 2 жеке портфель қамтылды.

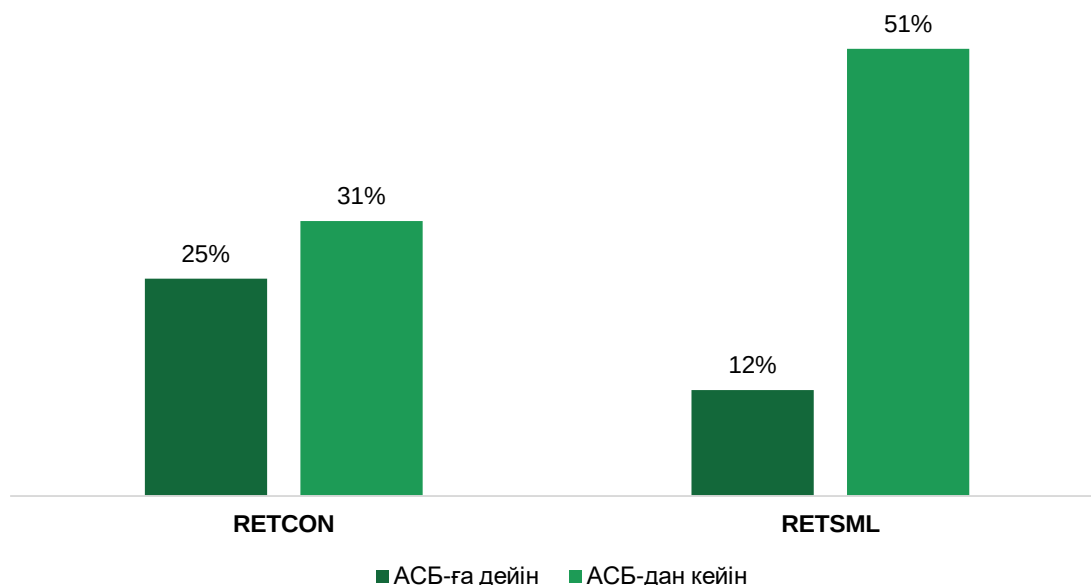
Екі портфель үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағалуынан жоғары болды.

101-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдіреді	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдірмейді
2	100%	0%

«Жылжымайтын мүлікті сатып алуға, салуға корпоративтік қарыз алушыларға берілген қарыздар» және «Тұрғын үймен қамтамасыз етілген жеке тұлғаларға берілген қарыздар» портфельдері бойынша қарыздар осы банк үшін АСБ аясынан шығарылды.

21-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁸⁷

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

Кестеден бұдан әрі портфельдің әр типі үшін ККЗ бағалауды ұлғайту факторларының шамаланған талдауы берілген. Факторлардың нәтижесі тексеру моделіне әсерді талдауға және банктік модельді талдауға қарай бағаланды.

102-кесте: ККЗ бағалауды ұлғайту факторлары, ККЗ бағалауды ұлғайтудың жалпы көлемінен %

Портфель түрі Ошибка! 3 акладка не определена.	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	11%	89%	0%
RETCON	95%	5%	0%
RETSML	2%	98%	0%

Провизиялармен өтеу деңгейін ұлғайту факторларын талдау тексеру үлгісіне әсерді талдау жолымен жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьелерді талдау.

Кестеде банктік команда есептерінің нәтижелері бойынша әрбір факторлардың портфельдердің әрбірі бойынша ККЗ қайта бағалаудағы салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны бағалаудың қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетумен ғана байланысты болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ тәжелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесі ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың тәуекел өлшемдері өзгеруімен ғана байланысты болғанын көрсетеді. ҚДТ бағалау

⁸⁷ Портфельдердің кодтары бойынша портфельдер сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілген қарыз алушылардың қандай үлесі құнсызданудың 1-сатысынан 2 және 3-сатысына және 2-сатысынан 3-сатысына ауысуы тиістігі есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігінде көрсетілді және бұдан әрі резервтеуге талдау құнсыздану сатылары бойынша жаңадан жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезінде ҚДТ-ны түзетуді есепке алу тетігінің жан-жақты сипаты АСБ Нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде берілген.

Банк есептеген ККЗ-ны бағалауды түзетудің негізгі факторлары:

- **PD:** кейбір жағдайларда дефолт ықтималдығын есептеуді шамадан тыс жеңілдету, мысалы, өнімнің жекелеген түрлері үшін PD есептеу үшін бағалаудың немесе жеңілдетілген тәсілдің болмауы (мысалы, лизинг, кепілдіктер, дебиторлық берешек);
- **PD:** дефолт статистикасында және дефолт ықтималдылық модельдерін калибрлеу кезінде қайта құрылымдау жағдайларын (оның ішінде қайта қаржыландыру және жасырын қайта құрылымдау жағдайларын) дұрыс есепке алмау;
- **LGD:** дефолт жағдайында шығындар деңгейін бағалау модельдерінде бақыланатын қайтарымдар деңгейлері бойынша статистикалық деректерді (оның ішінде, ыдыратылған жүйелерде деректерді сақтауға байланысты) және кепілдікмен қамтамасыз ету құнын (мысалы, деректерді сақтау қателеріне байланысты) дұрыс есепке алмау

4.12.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

103-кестеде және 104-кестеде көрсетілгендей, түзетулер аз болды, бұл ретте пруденциялық әсерді есепке алуға арналған түзетулер ең бастысы баланстағы жылжытайтын мүлікті қайта бағалауға негізделді.

103-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетудің мәндері

Активтердің түрлері	Салық нәтижесіне дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың ораша арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	0,0	0,0%	0,0%	0,0%
ТҚҚ	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

Қайта бағалау үшін іріктелген біршама облигациялардың құнында нақты бағасы, не әділ құнынан төмен бағасы болды. ТҚҚ қайта бағалаудан елелулі нәтиже болмауы ТҚҚ-ға баға белгілеу моделіне жүргізілген талдауда қандай да бір маңызды ауытқу анықталмағанымен, сондай-ақ CVA бағалаудың нәтижелеріне негізделген маңызды нәтиже болмауымен түсіндіріледі.

104-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: пруденциялық нәтижені ескере отырып түзету

Активтердің түрлері	Активтердің түрлері бойынша қайта бағалау
---------------------	---

	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа алынған арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Баланстағы жылжымайтын мүлік	-21%	-41%	-32%

Активтердің баланстық құнын бағалауды өзгертуге әсер еткен негізгі факторлар:

- Бағалау бойынша есептерде баланстық құны есептелетін салыстыруға келмейтін аналогтарды және негізсіз қателерді (мысалы, ақша ағындарының оптимистік болжамын қолдану немесе аяқталмаған құрылысты аяқталған ретінде бағалау) пайдалану.

4.12.6. АСБ нәтижесіне түзетумен капиталдың жеткіліктілік коэффициентін анықтау

АСБ нәтижелері және Нұрбанк капиталының жеткіліктілігін арттыру жөніндегі шаралардың әсері ескеріле отырып, k1 капиталының қоры тәуекелді ескере отырып алынған активтердің 0,5-2,5% мөлшерінде бағаланды (105-кесте). Капиталдың жеткіліктілігін арттыру жөніндегі шаралардың тиімділігіне келетін болсақ, бұл көп жағдайда банк пен акционерлердің АСБ-ны өткізген сәттен бастап іске асырған шараларына, сондай-ақ акционерлер тарапынан келісілген капиталдың салынуына байланысты (нәтиже 43,4 млрд теңгені құрайды). 5-бөлімде әрбір қатысушы банк үшін капиталдың жеткіліктілігін арттыру жөніндегі шаралардың толық сипаттамасы берілген. АСБ кезінде реттеушілік есеп берудегі деректерді түзету қолданылды, бұл k1 капиталын 14,7 млрд теңгеге және k2 капиталын 0,4 млрд теңгеге түзетуге әкелді (k1 капиталын түзетуге қосымша).

105-кесте: K1 капиталын түзету

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі 16,7%	Нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді ескере отырып есептелген активтердің, шартты және ықтимал міндеттемелердің сомасына қатысты 2019 жылғы 01 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептен алынған негізгі капиталдың мөлшері (RWA)
2. АСБ-ны түзету, оның ішінде 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасы бойынша бекітілген жоспарлар млрд теңгемен -95,5	Кредиттік досъені талдау аясындағы қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданы төмендету және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі, реттеуші есептіліктегі деректерді түзету есебінен капиталға әсерді төмендету

Мәні	Түсіндірме
3. АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі	АСБ-дан кейін банк шараларын және Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шараларды (аралық есеп айырысу) есепке алғанға дейін негізгі капиталдың жеткіліктілігі
4. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде Банк және акционерлер қабылдаған шаралар, млрд теңге	Капиталдың жеткіліктілігін арттыру шараларының тиімділігі: портфельдің сапасын жақсарту, проблемалық берешекті есептен шығару, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде қосымша кепілдерді қабылдау
5. 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ түзетулерін ескере отырып, негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)	Негіздемелік келісім шеңберінде қабылданған шаралар есепке алынғанға дейін, 2019 жылғы 1 сәуір мен 2020 жылғы ақпан аралығындағы кезеңде банк пен акционерлер қабылдаған шаралар мен АСБ кейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі (аралық есеп айырысу)
6. 2020 жылғы 25 ақпанда қол қойылған Негіздемелік келісімнің шарттарына сәйкес қабылданған шаралар, млрд теңге	Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасына қатысу шеңберінде капиталдың жеткіліктілігін қолдау шараларының әсері (5-бөлімдегі мәліметтер): 1. Акционерлердің 2020 жылдың 25 ақпанынан бастап 3 ай ішінде капиталдандыру міндеттемесі; 2. Акционердің активтерді қорғау құралын қолдана отырып, Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасына қатысу арқылы капиталдың жеткіліктілігін арттыруы. 3. Аяға кірмейтін қарыз алушылар бойынша провизиялар қалыптастыру бойынша банктің қосымша міндеттемесі.
7. Банктің АСБ-дан кейінгі k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)	Капиталдың жеткіліктілігін арттыру шараларының әсерін ескергеннен кейін, АСБ нәтижелеріне түзетілген банктің k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)

Активтерді қорғау құралын іске асыру мақсатында Ұлттық Банктің қаржылық тұрақтылықты арттыру бағдарламасына Нұрбанкті енгізу туралы шешім қабылданды және Бағдарламаның шарттары бойынша реттелген облигацияларды шығару мүмкіндігі берілді. Нұрбанк Бағдарламаға қатысу шарттарын қанағаттандырады, қаржылық тұрақтылықты арттыру шараларын жүзеге асырады, акционердің қосымша капиталдандыру бойынша үлкен міндеттемелерін және тәуекелдерді шектеу бойынша міндеттемелерді қабылдайды.

Пруденциялық тиімділікті есепке алу банктерге инспекторлық тексерулер аясында жіберілген шаралар шеңберінде толық көрсетілген. Агенттік SREP процесінің шеңберінде бұл шаралардың орындалуына және таргеттелген көшпелі тексерулерге тұрақты мониторинг жүргізетін болады.

4.13. «Банк Хоум Кредит» АҚ ЕБ

4.13.1. Іріктеуді қалыптастыру

АСБ шеңберінде пайдаланылған портфельдерді айқындауға сәйкес осы банктің міндеттемелерінің 92%-ы бөлшек ретінде жіктелген. Қалған активтерді талдағаннан кейін олар бағдарламаға қатысу үшін іріктеу өлшемшарттарына сәйкес келмегендіктен, АСБ аясынан толығымен шығарылды. Сондықтан АСБ шеңберінде тек «Жеке тұлғаларға тұтынушылық кредиттер, кредит карталары және басқа да қарыздар» портфеліне талдау жүргізілді, кредиттік досьені талдау мақсатында іріктеу қалыптастырылмады.

4.13.2. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген, ол бойынша банктік командалардың тексеру үлігісінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зияндарды (ККЗ) бағалау банк есептеген ККЗ мәнінен тиісінше төмен немесе жоғары болды.

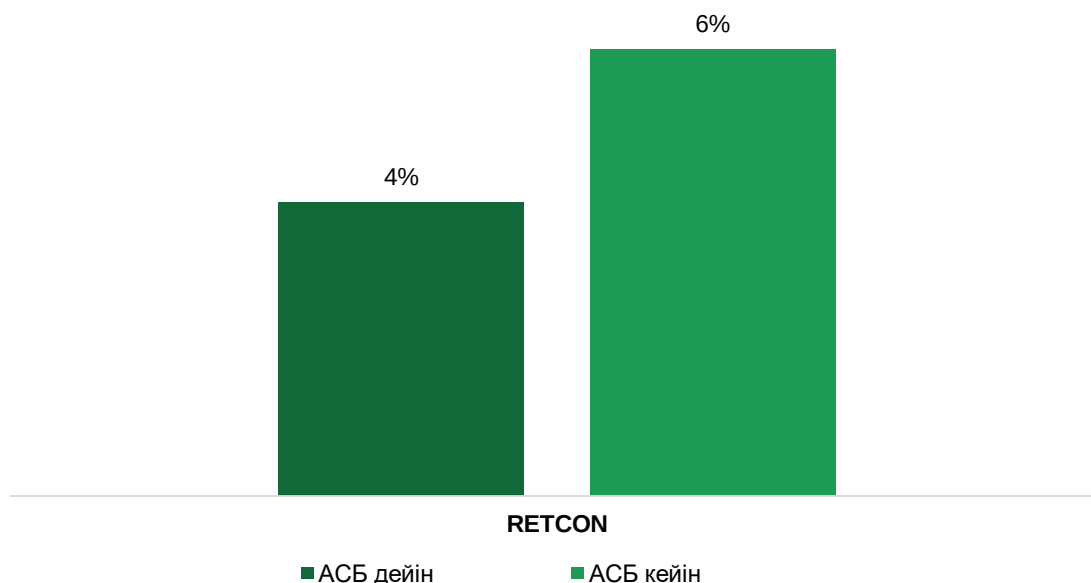
Талдау аясына кірген портфель үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағалауынан жоғары болды.

106-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдіреді	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдірмейді
1	100%	0%

Банктің корпоративтік портфельдері және «тұрғын үймен қамтамасыз етілген жеке тұлғаларға қарыздар» портфелі қарыздары жоқ.

32-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁸⁸

Кестеден бұдан әрі провизияларды ұлғайту факторларының шамаланған талдауы берілген. Факторлардың нәтижесі тексеру моделіне әсерді талдауға және банк модельдерін талдауға қарай бағаланды.

107-кесте: ККЗ бағалауды ұлғайту факторлары, ККЗ бағалауды ұлғайтудың жалпы көлемінен %

Портфель түрі ⁸⁸	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	59%	41%	-
RETCON	59%	41%	-

Провизиялармен өтеу деңгейін ұлғайту факторларын талдау тексеру үлігісіне әсерді талдау жолымен жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі шығын деңгейі; ҚДТ – кредиттік досыелерді талдау.

Кестеде банктік команда есептерінің нәтижелері бойынша әрбір фактордың портфельдердің әрбірі бойынша ККЗ қайта бағалаудағы салыстырмалы үлесі көрсетілген. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны бағалаудың қандай үлесі ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетумен ғана байланысты болғанын көрсетеді, ал «ҚДТ тәжелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесі ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың тәуекел өлшемдері өзгеруімен ғана байланысты болғанын көрсетеді. ҚДТ бағалау нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілген қарыз алушылардың қандай үлесі құнсызданудың 1-сатысынан 2 және 3-сатысына және 2-сатысынан 3-сатысына ауысуы тиістігі есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігінде көрсетілді және бұдан әрі резервтеуге талдау құнсыздану сатылары бойынша жаңадан жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде

⁸⁸ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

резервтеуді талдау кезінде ҚДТ-ны түзетуді есепке алу тетігінің жан-жақты сипаты АСБ Нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде берілген.

Банк есептеген ККЗ-ны бағалауды түзетудің негізгі факторлары:

- **PD:** қайта құрылымдау жағдайларын (оның ішінде жасырын жағдайларды) қате есепке алу, дефолт статистикасын құруда құнсыздану триггерлерінің шектеулі қолданылуы және дефолт ықтималдылық модельдерін калибрлеу (мысалы, қаржылық қиындықтардың белгісі ретінде қарыз алушы кірісінің төмендеуі);
- **LGD:** дефолт жағдайында шығындар деңгейін бағалау модельдері ақшалай қаражатты қайтару туралы шектеулі немесе дәйексіз статистикалық деректерді пайдаланады, қайтаруларды бағалауда пайдаланылатын деректердің сапасын жақсарту үшін есептен шығару саясатын пысықтау және міндетті түрде қолдану қажет.

4.13.3. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

108-кестеде көрсетілгендей, түзетулер ТҚҚ бағасын белгілеу модельдерінің түзетулерімен байланысты болды. Облигацияларды тікелей қайта бағалау «Банк Хоум Кредит» АҚ ЕБ үшін талдау периметріне енгізілмегеніне қарамастан, бекітілген ең аз купон немесе эмитенттің облигацияны өтеу мерзімінен бұрын талап ету құқығын іске асыру мүмкіндігі сияқты қосылған стандартты емес ТҚҚ болуына, сондай-ақ олардың дұрыс есепке алынуына бағалы қағаздарға талдау жүргізілді, мысалы, кез келген ұқсас қосылған ТҚҚ банктің есеп жүйесінде және бағалау нәтижелерінде тиісті түрде дұрыс көрсетілуі керек. Баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалау «Банк Хоум Кредит» АҚ ЕБ үшін талдау периметріне енгізілген жоқ.

108-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулер мәні

Активтердің түрлері	Салық нәтижесіне дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа алынған мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	0,0	0,0%	0,0%	0,0%
ТҚҚ	-0,5	n/a	н.п.	н.п.
Жиынтығы	-0,5	н.п.	н.п.	н.п.

Активтердің баланстық құнын бағалаудың өзгеруіне ықпал еткен негізгі факторлар:

- ТҚҚ бағасын белгілеуде қате форвардтық айырбас бағамдарын пайдалану.

4.13.4. Капитал жеткіліктілігінің коэффициенттерін АСБ нәтижелеріне қатысты түзете отырып айқындау

АСБ нәтижелерін есепке алғанда, «Банк Хоум Кредитте» тәуекел ескеріле отырып салыстырылған активтердің 6,3% мөлшерінде к1 капиталының қоры байқалады (109-кесте).

Мәні		Түсіндіру
1. 2019 жылғы 1 сәуірдегі АСБ-ға дейінгі негізгі капиталдың жеткіліктілігі	13,8%	Активтер сомасына, тәуекел, активтер ескеріле отырып салыстырылған шартты және ықтимал міндеттемелерге, нарықтық тәуекел мен операциялық тәуекел есебімен есептелген шартты және ықтимал талаптарға қатысты 2019 жылғы 1 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептегі негізгі капиталдың мөлшері (RWA)
2. 2019 жылғы 1 сәуірдегі АСБ түзету, млрд теңге	-0,4	Кредиттік досьені талдау аясындағы қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигациялар мен туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын пайданың азаюы және кейінге қалдырылған салықтық активтердің өсуі есебінен капиталға әсерінің азаюы, реттеуші есептіліктегі деректерді түзету
3. 2019 жылғы 1 сәуірдегі АСБ кейін банктің k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)	13,7%	Банктің АСБ нәтижелеріне түзетулерімен k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)

Пруденциялық нәтиже есебі инспекторлық тексеру актілерінің шеңберінде банктерге бағытталған шаралар аясында толық көрсетілген. Агенттік SREP процесі мен таргеттелген барып тексерулер шеңберінде осы шаралардың орындалуына жүйелі мониторинг жүргізеді.

4.14. «Банк ВТБ (Қазақстан)» АҚ ЕҰ

4.14.1. Іріктеуді қалыптастыру

Төмендегі кестеде әрбір портфель бойынша кредиттік досьені талдау (ҚДТ) үшін таңдап алынған амортизацияланған құны бойынша бағаланған активтердің портфельдердің үлестері келтірілген. Бірінші бағанда ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдегі баланстық және баланстан тыс міндеттемелердің үлесі (ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге қосылған, АСБ аясына енгізілген осы портфельдегі міндеттемелердің жалпы сомасынан пайызбен) көрсетілген. Мысалы, егер COREST портфелі шеңберінде АСБ аясына 100 теңге қосылса, ал оның 90 теңгесі АҚД үшін іріктеуге қосылған болса, онда бұл көрсеткіш 90%-ды құрайды. Екінші бағанда портфельдер арасындағы қорытынды іріктеуді бөлу (ҚДТ үшін барлық іріктеу пайызымен ҚДТ мақсаттары үшін іріктеуге қосылған осы портфельдің міндеттемелерінің үлесі) көрсетілген. Мысалы, егер ҚДТ мақсаттары үшін іріктеу барлық портфель бойынша 1000 теңгені, ал АҚД үшін COREST портфелі бойынша іріктеу 90 теңгені құраған болса, онда бұл көрсеткіш 9%-ды құрайды.

110-кесте: ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері (%)

Портфель ⁸⁹	ҚДТ-нің аясына енгізілген портфельдердегі міндеттемелердің үлестері	ҚДТ үшін ортақ іріктеудің портфельдеріндегі міндеттемелердің үлестері
RETEST	24%	6%
COREST	100%	4%
CORINV	100%	19%
CORLAR	100%	51%
CORMED	100%	16%
OTHASS	100%	4%
RELATE	100%	1%

Міндеттемелер көлемінің үлкен болуы себебінен ҚДТ аясына «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелінен кейбір қарыз алушылар кірді (айрықша жағдайларда қомақты берешек сомаларына немесе ашық кредит желілеріне байланысты) - бұндай байқаулардың ауытқушылық болып табылуларына байланысты бұл факт жоғарыдағы кестеде көрсетілмеген.

4.14.2. Кепілмен қамтамасыз етуді бағалау

111-кесте кепілмен қамтамасыз ету құнының жалпы оң қайта бағалауы шамамен 39,2%-ды құрайтынын көрсетіп отыр. Бұл әсер жылжымайтын тұрғын үй мүлкі және коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүліктің құнын қайта бағалаудың нәтижелерімен байланысты болды, ол басқа да жерлердің құнын және басқа да кепілдік қамтамасыз ету құнын қайта бағалау арқылы ішінара өтеледі.

Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау нәтижелері кредиттік досьені талдау үшін кіріспе деректер ретінде қолданылды. Басқаша айтқанда, олар ҚДТ қорытындысында толығымен ескерілді⁹⁰ және ешқандай да нысанда жеке қосымша әсерді көрсетпейді. ҚДТ аясында кепілмен қамтамасыз ету құнын қайта бағалаудан болатын әсер кері

⁸⁹ Портфельдердің кодтарына сәйкес портфельдердің сипаттамасы 1-кестеде келтірілген

⁹⁰ Бұл ретте «Әділ құны бойынша бағаланатын активтердің талдауы» 8-жұмыстар блогы шеңберінде қайта бағалау нәтижелері бөлек әсер көрсетеді және кредиттік досьелерді талдау әсерімен байланысты емес.

қайтарулардың ықтимал деңгейін бағалаудағы өзгерістер ретінде ескерілді, алайда кепілдердің құнын қайта бағалау келесі себептерге байланысты ККЗ (күтілетін кредиттік зияндардың) есебіне тікелей әсерін тигізбейтінін де ескеру қажет. Яғни, кепілді 1 теңгеге төмен қайта бағалау ККЗ-ні 1 теңгеге жоғары қайта есептеу баламасына тең емес:

- Көптеген қарыздардың кепілмен қамтамасыз ету арқылы өтеу деңгейі өте жоғары, соған байланысты кепілмен қамтамасыз етудің құнын төмендету мұндай қарыздар бойынша кері қайтарулардың нақты деңгейіне ешқандай әсерін тигізе алмайды;
- Көптеген қарыздар кепіл мүлкін өндіріп алу қажеттілігінсіз қарыз алушылардың ақша ағындарымен қамтамасыз етілуі мүмкін;
- ККЗ-ні есептеу кезінде қорытынды мән сценарийлердің іске асырылуы ықтималдылығын ескерумен өлшенеді, бұл ретте кепілді өндіріп алу сценарийінің ықтималдылығы қарыз алушылар арасында әртүрлі болады.

111-кесте: Кепілмен қамтамасыз етуді қайта бағалау (млрд теңге, %)

Кепілмен қамтамасыз ету түрі	Банктің провизияларды есептеу үшін қолданған дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша дисконттардан кейін кепілмен қамтамасыз ету құны (млрд теңге)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа алынған қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын орташа қайта бағалау (%)	АСБ нәтижелері бойынша кепілмен қамтамасыз ету құнын медиандық қайта бағалау (%)
Жылжымайтын тұрғын үй мүлкі	5,0	6,6	32,3%	42,2%	38,8%
Коммерциялық және өнеркәсіптік жылжымайтын мүлік	12,1	18,7	54,4%	25,9%	15,0%
Ауыл шаруашылық жерлері	н/д	н/д			
Басқа да жерлер	0,3	0,2	-22,3%	-35,1%	-63,2%
Басқа да кепілмен қамтамасыз ету⁹¹	3,0	2,8	-7,7%	10,2%	-9,2%

Қайта бағалаудан кейін орташа алынған, орташа арифметикалық және медиандық мәндер салыстырмалы қайта бағалаулардың арасында немесе кепілмен қамтамасыз ету құндарының (тым жоғары, және тым төмен мәндер) арасында ауытқулардың болуларына байланысты айтарлықтай өзгешеленуі мүмкін. Орташа алынған мән неғұрлым ірі кепілмен қамтамасыз етуге барынша жоғары салмақ бере отырып, кепілмен қамтамасыз ету құнын ескереді, ал орташа арифметикалық және медиандық мәндер кепілмен қамтамасыз етудің құнына қарамастан, барлық қайта бағалауларды бірдей ескереді.

Жалпы алғанда, 2019 жылғы 1 сәуірдегі провизияларды есептеу үшін банктердің қолданған кепілмен қамтамасыз ету құнының бағалауларының өзгеруіне әсер еткен негізгі фактор, мыналарды қоса алғанда:

- Салыстыруға келмейтін ұқсастар негізінде салыстырмалы тәсілді қолдану;
- Бағаның көтерілуімен қатар төмендеуіне де әкелуі мүмкін шығын тәсілін қолдану;

⁹¹ «Басқа да кепілдік қамтамасыз ету» автомобильдерді және өзге де көлік құралдарын, өндірістік және өзге де жабдықтарды, қорлар мен т. б. қамтиды

- Ақша ағындарын болжау көбінесе бағалаушының сараптамалық пікіріне ғана негізделген және объективті негізделмеген бағалауға кіріс әдісін қолдану.

Банк 2019 жылғы 1 сәуірдегі провизияларды есептеу үшін пайдаланған кепілмен қамтамасыз ету құнын бағалаулардағы өзгерістер, сонымен қатар, болашақта халықаралық бағалау стандарттарына сәйкестендіруді талап ететін Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы бағалау қызметінің стандарттарының жетілмегендігімен байланысты болып отыр: тәсілдерді қолданудағы талаптар жеткіліксіз талданған, сараптамалық пайымдаулар мен қолданылатын алғышарттардың жеткілікті болуы және пайдаланылған статистикалық деректердің дұрыстығы мен расталуы және т.б.

4.14.3. Кредиттік досьені талдау және нәтижелердің проекциясы

112-кесте амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфеліндегі қарыз алушыларды қайта сыныптау нәтижелерін қамтиды:

- Банктің АСБ-ға дейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-кезең ретінде сыныпталған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына тең. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдің бөліктері ескерілді;
- Банктің ХҚЕС бойынша АСБ-дан кейінгі барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі тең:
 - АСБ аясына енгізілген міндеттемелер бойынша: 3-кезең ретінде банк сыныптаған тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылардың міндеттемелерінің жалпы сомасына АСБ бағдарламасы шеңберінде қолданылатын ХҚЕС құнсыздануының триггерлері бойынша 3-кезеңге қайта сыныпталған қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасы. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді.
 - АСБ аясына енгізілмеген міндеттемелер бойынша: банк тиісті портфельдегі барлық қарыз алушылар міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген 3-кезең ретінде сыныптаған қарыз алушылар міндеттемелерінің сомасына. Бұл ретте, АСБ аясына енгізілмеген портфельдердің бөліктері ескерілді.

112-кесте: Банктің барлық активтеріндегі, оның ішінде АСБ аясына енгізілмеген активтердегі 3-кезеңдегі қарыз алушылардың үлесі (%)

АСБ-ға дейінгі банктің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі (%)	АСБ-дан кейінгі банктің барлық активтеріндегі 3-сатыдағы қарыз алушылардың жалпы үлесі – тек ХҚЕС нәтижесі (%)
12,5%	12,6%

Банктегі барлық портфельдер бойынша 3-сатыдағы қарыз алушылардың орташа алынған үлесі 12,6%-ға тең. Осылайша, егер ХҚЕС бойынша қосымша қайта сыныптаулар ескерілсе, барлық портфельдер бойынша 3-сатының үлесі айтарлықтай

ұлғайған жоқ. Банктің негізгі капиталының мөлшері кредиттік тұрғыдан құнсызданған қарыз алушылар бойынша провизиялардың жеткілікті деңгейін құруға мүмкіндік береді.

Қайта жіктеудің негізгі триггері қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды қайта құрылымдау болып табылады.

Қарыз алушылардың жіктемесін анықтағаннан кейін банк тобы күтілетін кредиттік зияндардың деңгейін бағалады.

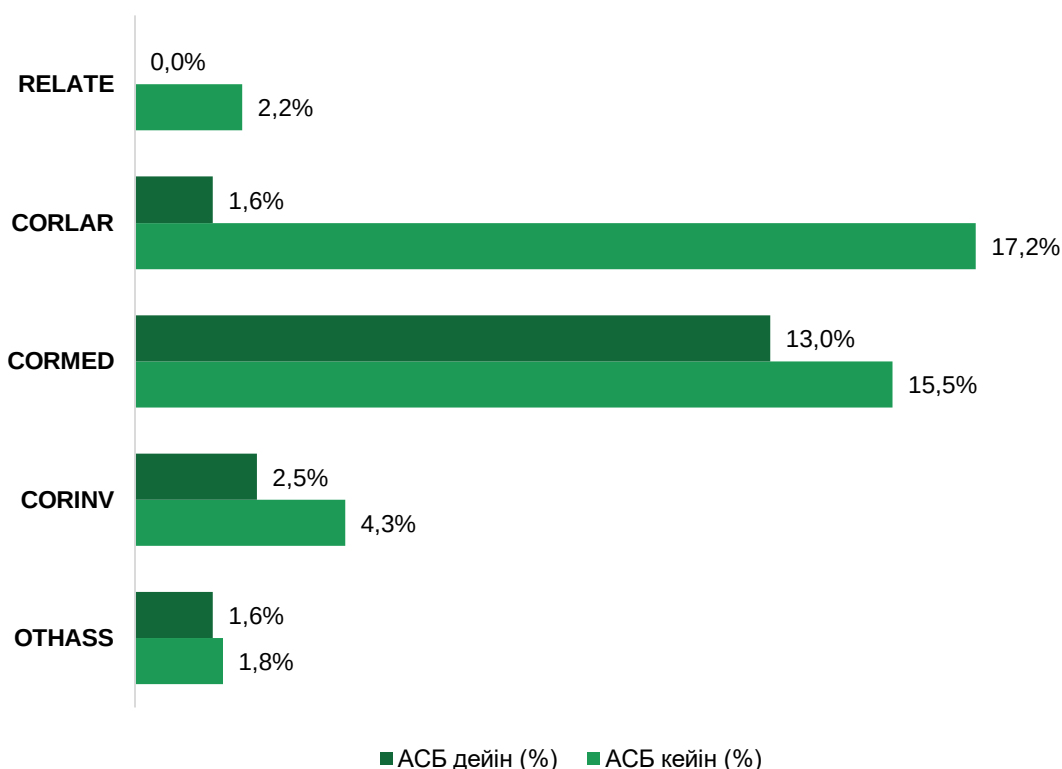
33-суретте амортизацияланған құны бойынша бағаланатын активтердің әрбір портфельіндегі күтілетін кредиттік зияндар (ККЗ) деңгейінің өзгерістері көрсетілген:

- АСБ-ға дейінгі күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк (АСБ-ға дейін) тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін есептеген, тиісті портфельдегі қарыз алушылардың міндеттемелерінің сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-сатылары бойынша күтілетін кредиттік зияндардың сомасына тең⁹²;
- АСБ-дан кейінгі күтілетін кредиттік зияндар деңгейі банк тобы тиісті портфельдегі қарыз алушылар үшін ұжымдық бағалау негізінде кредиттік досьелерді талдау, нәтижелерді проекциялау және резервтеуді талдау нәтижелері бойынша есептеген барлық қарыз алушылардың тиісті портфельдегі міндеттемелерінің жалпы сомасына бөлінген Құнсызданудың 1, 2 және 3-сатылары бойынша күтілетін кредиттік зияндардың жалпы сомасына тең.

33-суретте «ірі кәсіпкерлік субъектілеріне басқа да қарыздар» және «шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфельдерінде байқалған ККЗ деңгейіндегі едәуір өзгерістер көрсетілген.

⁹² АСБ шеңберінде банктер ұсынған ақпаратқа сәйкес

33-сурет: АСБ-ға дейін және одан кейін күтілетін кредиттік зияндар деңгейі (%)

- Суретте қарыз алушылар саны аз портфельдер көрсетілмеген, және, сәйкесінше, есептеу нәтижелері репрезентативті емес;
- «Тұрғын үймен қамтамасыз етілген жеке тұлғаларға қарыздар» (RETEST) және «жеке тұлғаларға тұтынушылық кредиттер, кредит карталары және басқа да қарыздар» (RETCO) портфельдері суретте көрсетілмеген, өйткені бұл портфельдер үшін ККЗ толығымен ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау шеңберінде есептеледі - тиісті нәтижелер төмендегі бөлімде берілген.

4.14.4. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау

Төмендегі кестеде ол бойынша банк командаларын тексеру моделінің көмегімен алынған күтілетін кредиттік зиянды бағалау (ККЗ) банк есептеген ККЗ-нің мәндерінен тиісінше төмен немесе жоғары болған ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына енгізілген портфельдердің жалпы санынан портфельдердің үлесі көрсетілген.

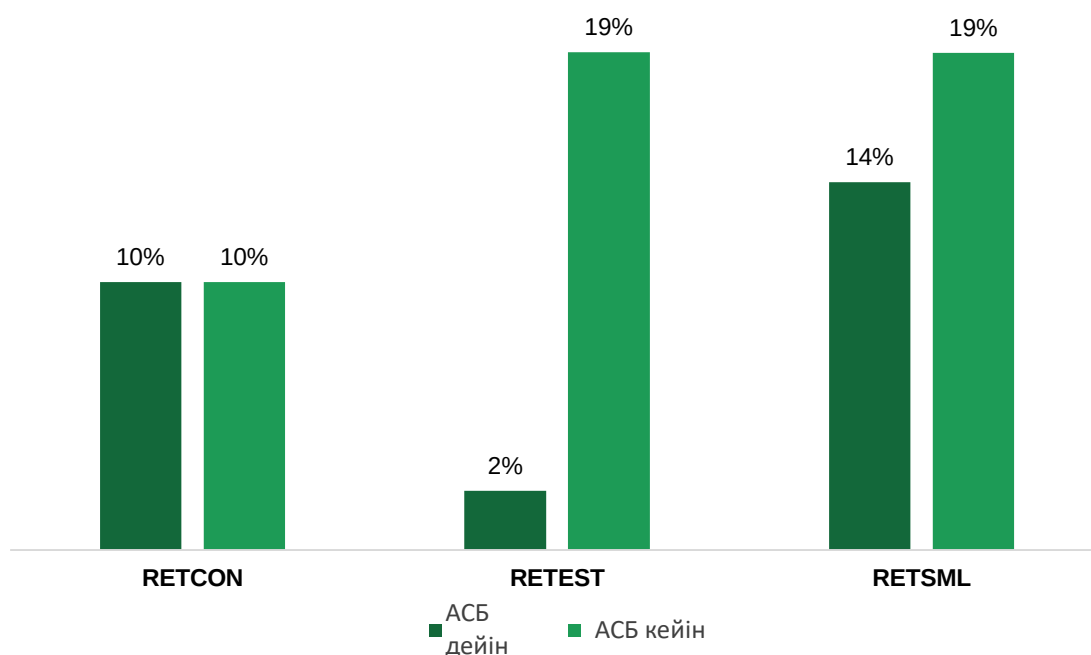
Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясына 3 бөлшек портфель кірді.

Талдау аясына кірген портфельдердің 33%-ы үшін тексеру моделінің нәтижесі банктің ККЗ бағалауынан төмен болды.

113-кесте: Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау аясы (%)

Портфельдер саны	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдіреді	Тексеру үлігісінің нәтижелері ККЗ толық бағаланбағанын білдірмейді
3	67%	33%

34-сурет: Портфельдер бойынша ККЗ деңгейі (%)⁹³

«Шағын кәсіпкерлік субъектілеріне қарыздар» портфелі бойынша портфельдер бойынша ККЗ-нің деңгейі осы сегменттің ірі қарыз алушылары үшін ҚДТ-нің нәтижелерін ескере отырып көрсетілген.

Бұдан әрі кестеде портфельдің әрбір түрі үшін ККЗ бағасының ұлғаю факторларының болжамды талдауы келтірілген. Факторлардың нәтижесі тексеру моделінің сезімталдығын талдау және банк модельдерін талдау негізінде бағаланған.

114-кесте: ККЗ-ны бағалауды ұлғайту факторлары, ККЗ-ны бағалауды ұлғайтудың жалпы көлемінің %-ы

Портфель түрі ⁹³	Төмендетілген PD	Төмендетілген LGD	ҚДТ нәтижелерінің проекциясы
Жиынтығы	1%	71%	28%
RETCON	-	-	-
RETEST	1%	59%	40%
RETSML	0%	100%	0%

Провизиялармен өтеу деңгейін ұлғайту факторларын талдау тексеру моделінің сезімталдығын талдау жолымен жүзеге асырылды. PD – дефолт ықтималдығы; LGD – дефолт кезіндегі залал деңгейі; ҚДТ – кредиттік досьені талдау.

Кесте портфельдердің әрқайсысы бойынша банктік команда есептеулерінің нәтижелері бойынша ККЗ-ны қайта бағалауға әрбір фактордың қосқан үлесін көрсетеді. Мәселен, «Төмендетілген PD» және «Төмендетілген LGD» факторлары ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесінің ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау үшін пайдаланылатын PD және LGD мәндерін түзетуден ғана туындағанын көрсетеді, ал «ҚДТ нәтижелерінің проекциясы» факторы ККЗ-ны қайта бағалаудың қандай үлесінің ҚДТ мақсатары үшін іріктеуге енгізілмеген қарыз алушылардың

⁹³ Портфель кодтарына сәйкес портфельдерді сипаттау 1-кестеде берілген

тәуекел өлшемдерінің өзгеруінен ғана туындағанын көрсетеді. ҚДТ нәтижелері бойынша іріктеуге енгізілген қарыз алушылардың қандай үлесінің құнсызданудың 1-кезеңінен 2 және 3-кезеңдеріне және 2-кезеңінен 3-кезеңіне ауыстырылуға тиіс екені есептелді. Алынған мәндер портфельдің іріктеуге енгізілмеген бөлігіне қолданылды және бұдан әрі резервтеуді талдау құнсыздану кезеңдері бойынша жаңа кезеңге жатқызу негізінде жүргізілді. Ұжымдық бағалау негізінде резервтеуді талдау кезіндегі ҚДТ-ны түзетуді есепке алу тетігінің толық сипаттамасы АСБ нұсқаулығының 7.5.9-бөлімінде келтірілген.

Банк есептеген ККЗ-ны бағалауды түзетулердің негізгі факторлары:

- **PD:** PD модельдері кейбір жағдайлардағы даулы ықшамдаулармен сипатталады, мысалы, мерзімін өткізіп алған күндердің санына негізделген дебиторлық берешек бойынша дефолт ықтималдығын бағалаудың дискреттік тәсілі (мерзімін өткізіп алған күндердің белгілі бір санынан кейін PD=100% және оған дейін 0%), құнсыздану триггерлерін шектеулі пайдалану;
- **LGD:** Дефолт жағдайында залал деңгейін бағалау модельдері қайтару деңгейі туралы шектеулі статистикалық деректерді пайдаланады (ауқымы шектеулі деректер пайдаланылады және қалпына келтірулер ішінара есептеледі);
- **LGD:** Модельдерді сұрыптау / дефолт жағдайында залал деңгейін бағалау модельдері үшін пайдаланылатын деректерде қамтамасыз етуді сату ықтималдығы (мысалы, қамтамасыз ету объектісіне қатысты меншік құқығы үшінші тұлғаларға беріліп қойған жағдайларда), сондай-ақ сату параметрлерін жеңілдетілген таңдау толыққанды ескерілмейді.

4.14.5. Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді талдау

115-кесте түзетулердің маңызды емес екенін көрсетіп отыр. Облигацияларды тікелей қайта бағалаудың «Банк ВТБ (Қазақстан)» АҚ ЕҰ үшін талдау аясына енгізілмегеніне қарамастан, бағалы қағаздарға ең төменгі шегі белгіленген купон немесе эмитенттің облигацияны өтеу мерзіміне дейін талап ету құқығын іске асыру мүмкіндігі сияқты қосылған стандартты емес ТҚҚ-ның болу тұрғысынан, сондай-ақ оларды дұрыс есепке алу мәніне талдау жүргізілді, мысалы, кез келген осындай қосылған ТҚҚ банктің есепке алу жүйелерінде және бағалау нәтижелерінде тиісінше көрсетілуге тиіс. Баланстағы жылжымайтын мүлікті қайта бағалау «Банк ВТБ (Қазақстан)» АҚ ЕҰ үшін талдау периметріне енгізілмеген.

115-кесте: Әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: түзетулер мәні

Активтер түрлері	Салық әсеріне дейінгі түзетулер			
	млрд теңге	Қайта бағалаудың орташа есептелген мәні	Қайта бағалаудың орташа арифметикалық мәні	Қайта бағалаудың медиандық мәні
Облигациялар	0,0	0,0%	0,0%	0,0%
ТҚҚ	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.
Жиынтығы	0,0	қ.м.е.	қ.м.е.	қ.м.е.

ТҚҚ-ны қайта бағалаудан айтарлықтай әсердің болмауы ТҚҚ-ның баға белгілеу модельдерін талдаудың қандай да бір маңызды ауытқуларды анықтамағанымен,

сондай-ақ CVA бағалау нәтижелерімен негізделген айтарлықтай әсердің болмауымен түсіндіріледі.

4.14.6. СБ нәтижелеріне түзетумен капиталдың жеткіліктілігі коэффициенттерін айқындау

АСБ нәтижелері ескеріле отырып, «ВТБ Банкте» тәуекел ескеріліп сараланған активтердің 5,2%-ы мөлшерінде k1 капиталының қоры байқалады (51-кесте).

116-кесте: K1 капиталын түзету

Мәні	Түсіндірме
1. 2019 жылғы 1 сәуірде негізгі капиталдың АСБ-ға дейін жеткіліктілігі	Тәуекелді ескере отырып алынған шартты және мүмкін міндеттемелер активтерінің сомасына, нарықтық тәуекелді және операциялық тәуекелді (RWA) ескере отырып есептелген шартты және мүмкін міндеттемелер активтеріне қатысты 2019 жылғы 01 сәуірдегі пруденциялық нормативтерді орындау туралы есептегі негізгі капиталдың мөлшері
2. 2019 жылғы 1 сәуірде АСБ түзетулері, млрд теңгемен	Кредиттік құжаттаманы талдау аясында қарыздарды қайта бағалау, әділ құны бойынша бағаланатын активтерді қайта бағалау: облигацияларды және туынды қаржы құралдарын қайта бағалау, 2019 жылы салық салынатын кірістің төмендеуі және кейінге қалдырылған салық активтері мөлшерінің өсуі есебінен капиталға әсердің төмендеуі, реттеуші есептіліктегі деректерді түзету
3. 2019 жылғы 1 сәуірде банктің АСБ-дан кейінгі k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)	АСБ нәтижесіне түзетулері бар банктің k1 коэффициенті (қорытынды нәтиже)

Пруденциялық тиімділікті есепке алу банктерге инспекторлық тексерулер аясында жіберілген шаралар шеңберінде толық көрсетілген. Агенттік SREP процесінің шеңберінде бұл шаралардың орындалуына және таргеттелген көшпелі тексерулерге тұрақты мониторинг жүргізетін болады.

5. Түзету шараларының жоспарлары

5.1. Жүйе деңгейіндегі АСБ нәтижелері бойынша қорытындылар мен шаралар

АСБ мақсаты кредиттік процестердің бірқатар негізгі салалары, кредиттік құнсыздану кезеңдерін айқындау, провизиялар мен капиталды есептеу, тәуекелдерді есепке алуды бизнес-процестерге енгізу, деректер мен жүйелер, модельдер және басқалар үшін **банктер қолданатын тәсілдерді жүйелі бағалау** болды.

Қадағалау тарихында алғаш рет аса ірі халықаралық аудиторлық компаниялардан 500-ден астам аудиторларды, сондай-ақ активтердің сапасын бағалау және банктік қадағалау саласындағы үздік халықаралық сарапшыларды тарта отырып, жоғарыда аталған барлық салаларда **озық халықаралық тәжірибе ескерілген ауқымда тәуелсіз тексеру** жүргізілді.

Осы тексеру ауқымын ескерсек, **оның нәтижелері** бір қарыз немесе қарыз алушы бойынша талап етілетін провизияларды өзгертуге емес, **бүкіл банк секторын жүйелік трансформациялауға алып келуге**, қаржы жүйесін үздік халықаралық стандарттарға сәйкес келетін анағұрлым ілгері деңгейге шығаруға **арналған**. Бұл мақсат үшін АСБ нәтижелері бойынша қатысушы банктерге бағытталған шараларда **процестерді, саясаттарды, модельдерді, жүйелер мен деректерді өзгерту жөнінде жүйелі нұсқаулар** қамтылған, нәтижесінде бұл мыналарға алып келеді:

- Бухгалтерлік есеп **стандарттарын** және пруденциялық стандарттарды нарықтың барлық қатысушылары арасында **жүйелі қолдану**;
- Банктердің өз ішінде, сол сияқты реттеуші және нарықтың басқа қатысушылары үшін банктер активтерінің сапасы және капиталының жеткіліктілігі туралы **ақпараттың айқын, толық және дәйекті болуын арттыру**;
- **Банктер процестерінің тиімділігін елеулі түрде арттыру**, бұл банктердің өздерінің, сол сияқты банктер клиенттерінің бизнес-көрсеткіштеріне оң әсерін тигізеді;
- Тәуекелдерді ескере отырып **тәуекелдерді және кірістілікті бағалау бойынша жүргізілетін есептеулердің дәлдігін ұлғайту**, бұл да банктердің портфельдерін одан әрі қалпына келтіруге, банк портфельдеріндегі 3-кезеңнің үлесін қысқартуға, экономиканың қалыпты секторларын кредиттеудің жандануына алып келеді;
- **Банктердің ішкі процестерін цифрландыру**, бұл клиенттерге **қызмет көрсету сапасын**, сол сияқты банктердің өзінің бәсекеге қабілеттілігін, әсіресе Қазақстанның ДСҰ-ға кіруі туралы келісімге сәйкес Қазақстан Республикасының аумағында 2020 жылғы желтоқсаннан бастап филиалдарын аша алатын шетелдік банктердің тарапынан бәсекенің өсуін ескере отырып елеулі түрде арттырады;
- Банк портфельдерінің айқындылығын арттыру, олардың процестерінің тиімділігін ұлғайту, цифрландырудың өсуі жергілікті және халықаралық инвесторлар үшін **Қазақстан Республикасының қаржы секторының инвестициялық тартымдылығын** елеулі түрде арттырады.

Тексеру шеңберінде бірқатар аспектілер бойынша **соңғы жылдары банктерде бизнес-процестер мен тәуекелдерді басқару жүйелері дамуының оң жақтары** анықталды, оның ішінде онда мыналар қамтылады:

- **Банктер жалпы алғанда**, оның ішінде жаңа, анағұрлым күрделі стандартқа сәйкес келетін, қаржы активтерін жіктеудің жаңа тәсілдерін, провизияларды және активтердің баланстық құнын есептеудің жаңа тәсілдерін әзірлеу бөлігінде **ХҚЕС 9 стандартына өтудің күрделі кезеңін табысты түрде өтті**;

- соңғы жылдары **банктерде тәуекел метрикаларын бағалау модельдерін**, оның ішінде ХҚЕС 9 стандартына өтуге байланысты **енгізу бойынша маңызды ілгерілеу** байқалып отыр;
- Сонымен қатар банктердің **деректері мен жүйелерін дамытуда**, қолжетімді тарихи статистиканың ұлғаюында, қолжетімді деректерді нақтылауда **маңызды ілгерілеу көрінеді**;
- Жалпы алғанда, банктердің баланстарындағы **туынды қаржы құралдары мен облигацияларды дұрыс бағалаудың жоғары деңгейі** байқалады, сонымен қатар банктердің осы бағыттар бойынша өздеріне маңызды тәуекелдер алмайтынын көріп отырмыз;
- **Бірқатар банктерде кепіл мүлкінің құнын дәл бағалау қолданылғаны байқалады**, бұл ретте АСБ шеңберінде бұл мүлік банктің провизияларды есептеу кезінде пайдаланатын бағалауларына қарағанда жоғары бағаланған;
- **Банктер соңғы бірнеше жылда БЕҚБТ-ны кредиттеудің өз өлшемшарттарын күшейтті**, бұл қызметтің осы бағыттарына байланысты проблемалардың ауқымын елеулі түрде қысқартты.

Көптеген қатысушылар үшін айқындалған шаралар тұрғысынан **банктер жақсартуларды енгізу бойынша белсенді жұмыс жүргізіп отырған** мынадай санаттарды бөліп көрсетуге болады:

- Қағидаларды қалыптастыру және **активтерді** амортизацияланған құны немесе әділ құны бойынша бағаланатын активтерге **сыныптау өлшемшарттарын** нақтылау, сондай-ақ осы тесттердің өлшемшарттарын есептеулерді және тиісті активтердің жіктелуін автоматтандыру;
- **Хеджирлеу құралдарын есепке алу саясаты мен қағидаларын жетілдіру**;
- Активтерді әділ құн иерархиясы деңгейлері бойынша жатқызу критерийлерін нақтылау;
- **Қарыз алушыларды кредиттік құнсызданудың 3 және 2-кезеңдеріне жатқызу** өлшемшарттарының жан-жақты және толық сипатталған тізбесін қолдануды қамтамасыз ету;
- Қарыздың/қарыз алушының «қалпына келуін» анықтаудың жан-жақты өлшемдерін енгізу;
- **Кредиттік конверсия коэффициенттерін** бағалау өлшемшарттарын нақтылау;
- **БЕҚБТ** айқындау өлшемшарттары мен қағидаларын кеңейту және **қарыз алушылардың өзара байланысты болуын** айқындау өлшемшарттарын нақтылау;
- Туынды қаржы құралдары үшін **CVA** есептерін енгізу;
- Банк балансындағы кепіл мүліктері мен жылжымайтын мүлікті **бағалау сапасын бақылау** процестерін дамыту;
- Еншілес ұйымдар арқылыны қоса алғанда, **капитал салымдарын өзін-өзі қаржыландырудың** барлық ықтимал жағдайларын болдырмау мақсатында капиталдың жеткіліктілігін есептеу қағидаларын нақтылау;
- **«Үш қорғаныс желісі»** моделін қолдануды қамтамасыз ету үшін кредиттік процестерді дамыту;
- Кредиттік досьеден алынған деректерді сақтауды автоматтандыру және кредиттік досьедегі **ақпараттың сапасына қойылатын талаптарды** жетілдіру;
- Жаңа қарыздар беру немесе қайта құрылымдау жүргізу кезінде **дисконттардың нарықсыздығын** есептеуге қойылатын талаптарды нақтылау;
- **Тәуекел метрикаларын** (PD, LGD, EAD және т. б.), оның ішінде моделдеу кезінде пайдаланылатын **статистиканың жоғары сапасын** қамтамасыз ету бөлігінде есептеу модельдерін одан әрі дамыту;
- Негізгі **тәуекел метрикаларының** түзетілген есептеулерін **барлық негізгі бизнес-процестерге енгізу**, оның ішінде:

- Дәреже лимиттерін тәуекелге мөлшерлеу;
- Бизнес-жоспарлау, бюджеттеу және стратегияны әзірлеу
- Тәуекелді мәміле, қарыз алушы және портфель деңгейінде есепке ала отырып кірістілікті есептеу;
- Есептеу модельдерін одан әрі дамыту тиімділігінің негізгі көрсеткіштерін есептеу, сондай-ақ осы басшылардың өтемақысы бөлігінде қолданылған есептер;
- Портфельді және капиталды басқару;
- ХҚЕС 10-ға сәйкес **шоғырландыру аясына** кіретін бас кеңседе, еншілес ұйымдарда қолданылатын барлық тәсілдер мен түзетулерді енгізу.

Түзету шараларының орындалуын мониторингтеуді бұдан әрі тұрақты түрдегі инспекциялау және SREP процесінің шеңберінде Агенттік жүзеге асыратын болады. Іс-шаралар жоспары сақталмаған кезде Агенттік SREP шеңберінде бағалауды түзететін болады, нәтижелері бойынша тиісті қадағалау шаралары, капиталға қадағалау үстемесін қоса алғанда, бірақ онымен шектелмей қолданылады. Бұл ретте SREP шеңберінде АСБ нәтижелері бойынша белгілі бір шаралар орындалады, алайда АСБ-мен ауқымы бойынша салыстырылатын деректерді сұрату жүргізілмейтін болады.

5.2. Бағдарламаға қатысушы банктерге арналған түзету шараларының жоспарлары

АСБ нәтижелері бойынша түзетулер енгізгеннен кейін 2019 жылғы 1 сәуірдегі жағдай бойынша 4 банк («Банк ЦентрКредит» АҚ, «АТФБанк» АҚ, «Еуразиялық Банк» АҚ және «Нұрбанк» АҚ) капиталдандыру және тәуекелдерді шектеу бойынша міндеттемелерді өзіне қабылдау арқылы активтердің сапасын жақсарту бойынша барлық қажетті шараларды іске асыру мүмкіндігін пайдаланды.

2019 жылғы 1 сәуірден бастап 2020 жылғы ақпан аралығында банктер портфелінде **айтарлықтай өзгерістер орын алғанын** ескерген жөн, атап айтқанда:

- Банктер АСБ нәтижелерін назарға алды және **анықталған сәйкессіздіктерді жою жұмысын бастады**, мысалы:
 - тәуекелдерді бағалау, АСБ үшін пайдаланылатын деректердің қолжетімділігі мен сапасына байланысты проблемаларды және т.б. шешу;
 - проблемалық берешекпен жұмыс, оның ішінде проблемалық берешектің бір бөлігін өтеу бойынша іс-шаралар жүргізу;
 - күтілетін кредиттік зияндарды есептеу үшін АСБ түзетулерін ескере отырып, кепілмен қамтамасыз етудің жаңартылған бағаларын пайдалану;
 - құнсыздану триггерлерін дұрыс есепке алу үшін ішкі саясат пен рәсімдерді жаңарту және резервтеу тәсілдерін жаңалау;
- Сонымен қатар **банктердің портфельдері тұрғысынан өзгерістер** орын алды – банктер активтердің сапасын арттыру жұмысын жүргізді, оның ішінде бірқатар активтер бойынша қосымша кепілмен қамтамасыз етуді ресімдеді, дефолт жағдайындағы бірқатар міндеттемелер бойынша өндіріп алуды жүргізді, кредиттік сапасы төмен қарыздарды баланстан есептен шығарды / өтелуіне қол жеткізді және т.б.:

ҚР Үкіметі, ҚҰБ және Агенттік 2017 жылғы маусымда ҚҰБ қабылдаған банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасы аясында активтерді қорғаудың қосымша құралы (Asset protection scheme) белгіленді, ол жоғарыда көрсетілген банктердің қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді перспективада тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Тетік екі негізгі құрамдас бөлікті қамтиды:

- **Акционерлер тарапынан капиталды қосымша қалыптастыру.** Акционерлермен АСБ қорытындылары бойынша түзетулер мен банктер Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасы шеңберінде қалыптастыратын провизиялар көлемі арасындағы айырманың кемінде 50%-ы мөлшерінде қосымша капиталды беру туралы келісім жасалды. Бұл капитал жеткіліктілігіне жылдам әсер етеді және банктерге АСБ нәтижелері бойынша тәуекелдің ең жоғары деңгейімен активтер бойынша АСБ қажетті деңгейлерін толық көрсетуге мүмкіндік береді.
- **Активтерді қорғау құралы.** Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасын іске асыруды аяқтау мақсатында «Проблемалық кредиттер қоры» акционерлік қоғамы активтерді провизиялармен және (немесе) капиталмен неғұрлым жоғары жабуды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін 5 жылға кепілдік беретін болады. Кепілдік Қаржылық орнықтылықты арттыру бағдарламасына қатысушы банктерге ақылы негізде берілетін ақшалай емес тетік болып табылады және ХҚЕС бойынша банктер балансындағы активтер құнын төмендетудің әлеуетті тәуекелдерін жабуды қамтамасыз ететін құрал ретінде танылады. Осылайша, кепілдік акционерлерге қалған тәуекелдерді бюджет қаражатын пайдаланбай және ақылы негізде дербес жабуға уақыт пен мүмкіндік береді. Сонымен қатар,

осы бағдарлама шеңберінде мемлекет банк акционерлерінің есебінен қосымша табыс алады

Банктер / акционерлер **банктер мен акционерлер үшін бірқатар қатаң талаптар** бар активтерді қорғау құралымен көзделген міндеттемелерді орындауы тиіс:

- кепілмен өтелетін активтер бойынша провизиялар қалыптастыру мақсатымен бір активтер бойынша провизияларды (резервтерді) негізсіз таратуды жүзеге асырмау;
- активтердің жасырын қайта құрылымдалуын жүзеге асырмау (оның ішінде, бір қарыз алушыға немесе онымен байланысты қарыз алушыға жаңа қарыздар беру есебінен активтерді мерзімінен бұрын өтеу);
- нарықтық емес талаптарда активтермен мәмілелерді жүзеге асырмау;
- қолданылатын заңнаманың талаптарын сақтау.

Сонымен қатар, банктер мен банк акционерлері мынадай талаптарды:

- дивидендтер төлеуге тыйым салуды;
- тәуекел дәрежесі жоғары қарыздардың берілуін шектеуді;
- біріктірулер мен реттеу мәмілелеріне тыйым салуды;
- БЕҚБТ-ға жаңа қарыздар мен баланстан тыс міндеттемелер беруге тыйым салуды және БЕҚБТ қолданыстағы қарыздарының қысқаруын талап етуді;
- басшылыққа өтемақының төленуін шектеуді;
- өкілдік шығыстарды шектеуді;
- Бағдарламаға қатысатын активтерді басқару жөнінде шешімдер қабылдауға қатысты қағидаларды сақтауға тиіс.

Активтерді қорғау құралын іске асыру мақсатында «Нұрбанк» АҚ-ты Бағдарламаның талаптарымен реттелген облигацияларды шығару мүмкіндігін ұсына отырып, Ұлттық Банктің қаржылық орнықтылығын арттырудың қолданыстағы Бағдарламасына енгізу туралы шешім қабылданды. Нұрбанк Бағдарламаға қатысу талаптарына сәйкес келеді, қаржылық орнықтылықты арттыру жөніндегі шараларды жүзеге асырады, акционер тарапынан қосымша капиталдандыру бойынша ең көп міндеттемелерді және тәуекелдерді шектеу бойынша міндеттемелерді өзіне қабылдайды.

Осы құрал және капитал жеткіліктілігі мен портфельдер сапасын жақсарту тұрғысынан қолжеткізілген нәтижелер туралы барынша толық ақпарат іске асырылған шаралар тиімділігінің негізгі көрсеткіштерін сипаттауды, сондай-ақ ҚҰБ мен Агенттіктің қаржылық тұрақтылықты қолдау үшін іске асырылған шаралардың жеткіліктілігі туралы қорытындыны қоса алғанда, құралдың қолданылу мерзімі ішінде ұсынылатын болады.

Осылайша, АСБ және қабылданған шаралар нәтижелері бойынша АСБ аясына енгізілген **барлық банктердің** реттеуішінің нормативтеріне сәйкес келуі және **бюджет қаражатын пайдаланбай** күтілетін кредиттік зияндар бойынша шығындарды өтеу үшін **негізгі капиталдың жеткілікті көлемі** бар.

6. Кейінгі қадамдар

АСБ барысында Қазақстан Республикасының **банк жүйесін нығайтуға және дамытуға, оның дағдарыс құбылыстарына қарсы тұру қабілетін арттыруға**, сондай-ақ ҚҰБ және Агенттік тарапынан ұлттық және халықаралық аяда **қаржы жүйесінің айқындылығын арттыруға** бағытталған іс-әрекеттер негізі қалыптасып, оларды одан әрі іске асыруды жүргізу нысаны айқындалды. АСБ нәтижесі қадағалауға бағдарланған тәуекел моделіне қарай дамытуға ҚҰБ және Агенттік назарының қажетті қадам болғанын және **қаржы тұрақтылығын қамтамасыз етудің** маңызды бөлігі болып табылатынын растайды.

АСБ үш негізгі стратегиялық басымдық айналасына шоғырланатын **ҚҰБ және Агенттіктің қадағалау құрылымының барынша ортақ өзгеруінің маңызды құрамдас бөлігі** болып табылады:

- А. АСБ барысында анықталған кемшіліктерді жоюды қамтамасыз ету үшін қажетті қадағалау шараларын енгізу және нығайту, сондай-ақ тиісті түзету шараларын енгізу. Мұндай шараларға мыналарды жатқызуға болады:
- **АСБ шеңберінде кемшіліктер анықталған бірқатар бағыттар бойынша нақты қадағалау талаптарын қалыптастыру.** Бұл бағыт 2020 жылы іске асырылатын болады, оның ішінде мына бағыттар бойынша:
 - **Провизияларды есептеуге қойлатын талаптарды нақтылау**
 - Қарыз алушылардың қаржылық жағдайының өлшемдеріне байланысты триггерлерді қоса алғанда, **кредиттік құнсыздану триггерлерін** қолдану;
 - NPV өзгерісін ескере отырып, қарыз алушының қаржылық жағдайының нашарлауына байланысты қарыздарды **қайта құрылымдауды анықтау** жөніндегі талаптарды нақтылау;
 - Қарыз алушыларды кредиттік талдау шеңберінде қолдануға жол берілетін **қаржылық есептілікке** қойылатын талаптарды нақтылау;
 - Қарыз алушыларды **банктермен ерекше қатынастармен байланысты тұлғаларға** жатқызу бойынша талаптарды нақтылау (мәселен, сенімгерлік басқару жағдайларын есепке алу);
 - **Дефолтты және «қалпына келуді» анықтауды сипаттауды кеңейту;**
 - **Әділ құны** бойынша бағаланатын активтерді бағалау жөніндегі қағидаларды нақтылау, соның ішінде ХҚЕС 13-ке сәйкес **әділ құн иерархиясының деңгейлерін** қолдану қағидаларын нақтылау;
 - **Тәуекелді бағалау моделдеріне қойылатын талаптар**
 - Тәуекелді бағалау модельдерінің **сапасына және тұрақты ретроспективті тестілеуіне** (back testing) қойылатын талаптарды әзірлеу;
 - **Модельдерді әзірлеу және валидациялау** жиілігі мен рәсімдеріне қойылатын талаптарды әзірлеу;
 - **Банкті шоғырландырудың барлық аясына** реттеушінің талаптарын қолдануға қойылатын талаптарды қалыптастыру
 - Банктердің балансында **кепілмен қамтамасыз ету мен жылжымайтын мүлікті бағалау** бойынша барынша қатаң талаптар белгілеу
 - SREP нәтижелері бойынша **капиталдың жеке үстемесін қолдану тетігін жетілдіру**, олар банктерді тексеру нәтижесі бойынша берілген түзету

шараларын дереу іске асыруға ынталандырады. Бұл бағыт SREP-тің ағымдағы циклы шеңберінде іске асырылады және оған **капиталға қадағалап үстеме қолдану қағидаларын жан-жақты көрсету** және капиталға қадағалап үстемені есепке алу үшін **банктердің провизияларды жеткіліксіз қалыптастыруын есепке алу бойынша формальдау** кіреді.

- **В. Тәуекелге бағдарланған қадағалау** жағына одан әрі даму

2019 жылдан бастап уәкілетті орган банктерді қызметін формальды қадағалаудан тәуекелге бағдарланған қадағалауға (ТБҚ) өтті. Ол банкт тәуекелдерін бағалау негізінде банктерді қадағалауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. ТБҚ басты құраушы SREP жүйесі (Supervisory review and evaluation process), ол әрбір жеке банктің тәуекелдерін бағалауға бағытталған және банктерді тәуекелдер, капиталдың жеткіліктілігі және өтімділігі бойынша сегменттеуге мүмкіндік береді.

- **АСБ барысында алынған тәжірибені ескеру ықтималдылығы үшін SREP жүйесін жетілдіру.** SREP жүйесі – негізгі төрт бағыт бойынша банктердің қызметі мен тәуекелдерінің сандық және сапалық сипатын бағалау жөніндегі тұрақты процес:

- Біріншіден, банктің бизнес моделі мен кірістілігіне талдау жүргізіледі.
- Екіншіден, корпоративтік басқарудың және тәуекелдерді басқару жүйесінің сапасы талданады. Бұл санатты талдау реттеушінің ішкі саясаты талаптары мен стандарттарын банктердің сақтауын бағалауы мақсатында жүзеге асырылады.
- Үшіншіден, капиталға арналған тәуекел деңгейі бағаланады. Яғни әртүрлі тәуекелдерді (кредиттік, пайыздық, нарықтық, операциялық тәуекелдер және басқалар) өтеу үшін капитал жеткіліктілігіне талдау жүргізіледі.
- Төртіншіден, өтімділік тәуекелдері бағаланады. Депозиттердің алынуы мүмкін болған жағдайларда банк өтімділігінің жеткіліктілік деңгейі және банкті қорландырудың өзге көздері талданады.

Қажет болған кезде, жүргізілген талдаудың негізінде айқындалатын қадағалап ден қою шараларын қолдану SREP жүйесінің соңғы кезеңі болып табылады.

- **ТБҚ-ны және SREP жүйесін дамыту жоспарлары**

- Реттеуші АСБ нәтижелері бойынша банктердің түзету шаралары жоспарларының орындалуын SREP шеңберінде бақылайды;
- Банктердің реттеуші талаптарын орындауы банктерді SREP әдіснамасы бойынша қадағалап бағалауға әсер етеді, бұл осы және өзге де қадағалап ден қою шараларын қолдануға ықпал етеді;
- Үстеме қадағалау құралын ендіру. Үстеме қадағалау ең төменгі пруденциялық нормативтерге қойылатын қосымша жеке талаптарды білдіреді.

- Реттеушінің **талдамалық құралдарын және реттеу есептілігін дамыту.**

Бұл бағыт 2020 – 2021 жылдарда іске асырылады және онда мыналар қамтылады:

- Барлық қажетті ақпаратты есептілікке енгізу үшін **реттеушілік есептіліктің форматтарын кеңейту;**
- Ұсынылатын реттеушілік есептіліктің **сапасын автоматтандырылған бақылау құралдарын дамыту;**

- Әрбір банктің барлық портфельдері және жалпы алғанда жүйе бойынша барлық тәуекел метрикаларды есептеу үшін Агенттік аясында **үлкен деректер негізінде модельдер құру**;
 - Портфельдер сапасын және капитал жеткіліктілігін толық бағалауды қалыптастыру үшін Агенттік аясында **сценарийлік талдау модельдерін құру**.
- **С. Қаржы жүйесінің орнықтылығы мен тұрақтылығын арттыруға** бағытталған бұдан былайғы шаралар:
 - Алдыңғы қатарлы халықаралық қадағалау стандарттарына сәйкес келетін, бірақ сонымен қатар, банктерге жүктемені шектейтін қадағалау стресс-тестілеудің тиімді құрылымын әзірлеу. Бұл бағыт 2020 жылдың екінші жартысында 2021 жылдың басында іске асырылады және мыналарды қамтиды:
 - Халықаралық тәжірибеге сәйкес келетін және Қазақстанның болмысын көрсететін қадағалау стресс-тестілеу әдіснамасын әзірлеу;
 - стресс сценарийлері аясында **негізгі өлшемдердің сынамалық есептеулерін жүргізу**;
 - **SREP аясында** капиталға қадағалау үстемені есептеу құрамдас бөліктерінің бірі ретінде стресс-тестілеу **нәтижелерін енгізу**.
 - Банктің меншікті ресурстарымен және акционерлердің ресурстарымен өтеуде дағдарыс жағдайында банктердің меншікті орнықтылығын қамтамасыз ету үшін **қаржылық қалыпқа келтіру және тазарту жоспарларын** енгізу. Бұл бағыт 2021 жылы және кейінгі жылдары іске асырылады және мыналарды қамтиды:
 - Банктердің қаржылық орнықтылығын қалыпқа келтіру жоспарларының шынайылығын қамтамасыз етуге бағытталған **талаптарды әзірлеу**;
 - Қалыпқа келтіру және тазарту жоспарларын жасаудың **сынамалық циклдарын өткізу**;
 - **SREP аясында** капиталға қадағалау үстемені есептеудің құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қаржылық қалыпқа келтіру және тазарту жоспарларының **нәтижелерін енгізу**.

А қосымшасы. Қысқартулар тізімі

CET1	Common equity Tier 1 (Капитал жеткіліктілігінің коэффициенті)
CVA	Credit valuation adjustment (Контрагенттің кредиттік тәуекелін ескере отырып құнды түзету)
DIV	Data integrity validation (Деректер сапасын тексеру)
EAD	Exposure at default (Дефолт кезіндегі міндеттемелер сомасы)
EIR	Effective interest rate (Тиімді пайыздық мөлшерлеме)
EVS	European Valuation Standards (Еуропалық бағалау стандарттары)
ISIN	International Securities Identification Number (Бағалы қағазды бірегей сәйкестендіргіш)
KASE	Kazakhstan stock exchange (Қазақстан қор биржасы)
LGD	Loss given default (Дефолт басталған кездегі залал деңгейі)
PD	Probability of default (Дефолт ықтималдығы)
RWA	Risk weighted assets (Тәуекел бойынша сараланған активтер)
SPPI	Solely for payment of principal and interest (Тек қана негізгі борыш сомасы мен пайыздар есебіне төлемдер болып табылатын ақша ағындарын алу)
SREP	Supervisory Review and Evaluation Process әдіснамасы бойынша қадағалау процесі
Агенттік	Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі
ҚДТ	Кредиттік досьені талдау
ІНҚ	Ішкі нормативтік құжаттама
ЕОБ	Еуропа Орталық Банкі
БЕҚБТ	Банкпен ерекше қатынастар арқылы байланысты тұлғалар
АЕК	Айлық есептік көрсеткіш
ХАС	Халықаралық Аудит Стандарттары
ХҚЕС	Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары
ҚҰБ	Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
АСБ	Активтер сапасын бағалау
ККЗ, ECL	Expected credit loss (Күтілетін кредиттік зияндар)
САБҰ	Стрестік активтерді басқару ұйымы
БЕПСП	Бухгалтерлік есеп процестері, саясаттары мен практикалары
ТҚҚ	Туынды қаржы құралдары
ККЗ деңгейі	ККЗ жалпы көлемінің тиісті активтер бойынша міндеттемелердің жалпы көлеміне қатынасы (қолданылатын кредиттік конверсия коэффициентімен баланстық және баланстан тыс міндеттемелерді қоса алғанда)
ББОО	Бағдарламаны басқаратын орталық офис